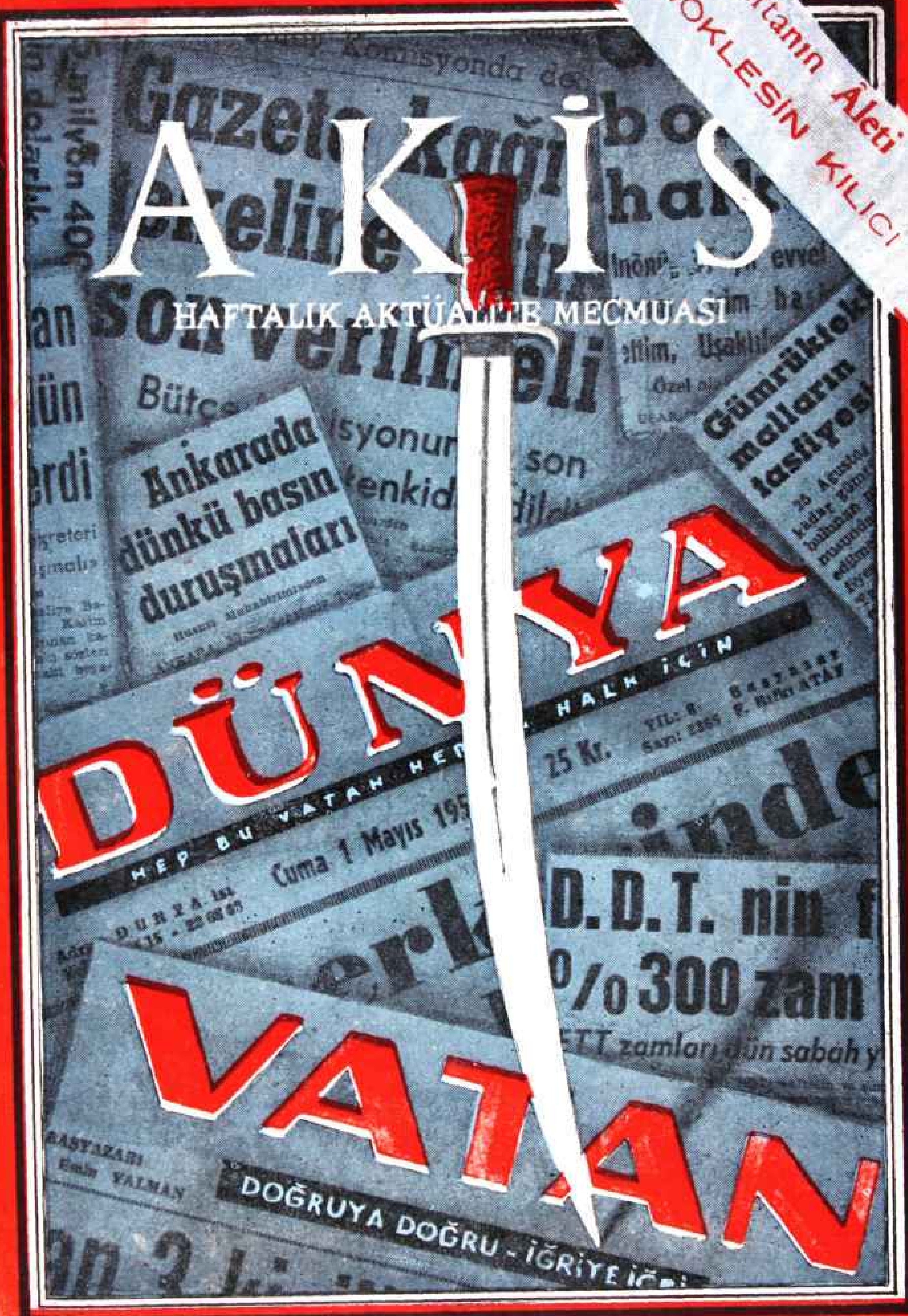
16 HAZİRAN 1959 SAYI : 255

Haftanın Âleti DAMOKLESİN KILICI

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

FİYATI : [illegible] KURUŞ

YEPYENİ BİR...

AKŞAM

7 den 70 e kadar herkesin gazetesi

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 5, Cilt: XV, Sayı: 255

Yazı İşleri:

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7

Tel: 18992 P. K. 582 - Ankara

İdare:

Denizciler Caddesi 23/B

Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221

Fiyatı 125 Kuruş

*

Müessisi

Metin Toker

Umumi Neşriyat Müdürü ve bu sayıda neşriyatı fiilen idare eden mesul yazı İşleri müdürü

Hamdi AVCIOĞLU

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi

Kurtul ALTUĞ

Karikatür:

TURHAN

Fotoğraf :

Hüseyin EZER

Ege AJANSI

Associated Press

Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :

Doğan Klişe

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

*

Abone şartları :

3 aylık (12 nüsha): 12.50 lira

6 aylık (25 nüsha): 25.00 lira

1 senelik (52 nüsha): 52.00 lira

*

İlân şartları:

Santimi : 8 lira

3 renkli arka kapak: 750 lira

(ilânların mesuliyeti tamamile ilân sahiplerine aittir.)

*

İlân İşleri

Tel : 15221

*

Dizildiği ve Basıldığı yer :

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA

Tel : 15221

Basıldığı tarih: 15. 6. 1959

Kapak resmimiz

Damoklesin Kılıcı

Kesmez ama ürkütür

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

İşte 1 aylık ani ve mecburi ayrılıktan sonra tekrar başbaşayız. Siyasi hayatın en faal bir devresinde, kesinleşen kapatma kararı yüzünden AKİS'ten ayrı kalmanızın sizin için ne üzücü bir mahrumiyet teşkil ettiğini biliyoruz. Biz de bu devre zarfında olup biten ve bazı sebeplerle maalesef basında yer almıyan çok ehemmiyetli hâdiseleri size haber verememenin üzüntüsünü çektik. Tam bir ay basın hayatımızda AKİS'in yeri boş kaldı.

Altı ay içinde üç ay kapalı kalan AKİS'in son kapatılmasının sebebi, Ankara Toplu Basın Mahkemesinin "Şenlenen Sokak" başlıklı yazımızla Başbakan Adnan Menderesi küçük düşürme iddiasıyla açılan davada verdiği mahkûmiyet kararının Temyizce tasdik edilmesidir. AKİS, bu karara göre 1 ay kapatılmıştır ve hâlen Kemaliye cezaevinde bulunan yazı işleri müdürlerimizden Yusuf Ziya Ademhan 1 yıl daha hapis yatacaktır.

*

Geçen ay tek kapanan gazete AKİS olmadı. Esasen kapalı bulunan Ulus'un iki mahkûmiyeti daha Temyizce tasdik olunduğundan C. H. P. organı gazetenin daha 2 ay kapalı kalacağı mesullerine tebliğedildi. Zafer de Zührü Hilmi Velibeşenin mahkûmiyetiyle ilgili olarak 1 ay kapatıldı. Yalnız AKİS ve Ulus, kapanma dolayısiyle ağır malî yükler altına girerken, esasen pek paralı olan Zaferin müessesesi "Zafer Akşam Postası"nı sabah gazetesi hâline getirerek ve normal ilânlarını alarak mali külfetten kurtuldu.

AKİS nasıl kapalı bulunduğu sırada kendi sahasını boş bıraktıysa, C. H. P. de Ulus'un yokluğunun ezasını çekmektedir. Ulus'un bu boşluğunu doldurmak için C. H. P. milletvekillerinden Nusret Safa Coşkun imtiyaz sahibi bulunduğu Hakimiyeti Milliyeyi çıkarmak için teşebbüse geçmiştir. Ancak, Hakimiyeti Milliyeye evvelce kendisinden esirgenmemiş olan kâğıt tahsisinin bu defa yapılıp yapılmıyacağı bilinememektedir.

*

AKİS'in bu sayısının hazırlanmasında 1 aylık mecburi istirahat devresinden faydalanılarak daha titiz bir itina sarf edilmiştir. Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın doğum yeri olan Umurbey ve yanındaki Cihatlı köylerine gidilerek hazırlanan bir röportajda köylü dostu olarak bilinen D. P. nin köy kalkınması bahsindeki faaliyeti aksettirilmiştir. "Kalkınan Köy: Umurbey" başlıklı röportajı zevkle okuyacağınızı ve içinizde bu talihli köyü görmek merakının uyanacağını ümit ederiz. Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın İtalyaya yaptığı resmî ziyaret hakkında hiç bir yerde çıkmamış haberleri de bu sayımızın Dış Politika başlıklı yazısında okuyacaksınız. Gene bu sayıda, herkesin büyük bir merakla takip ettiği "İstibdattan Demokrasiye" başlıklı sayfalarımızda İsmet İnönünün Birinci Cihan Harbi sıralarında büyük kurtarıcı Atatürkle olan silâh arkadaşlığına dair alâka çekici hatıralarını bulacaksınız.

*

Bir kısım D. P. lilerde "madem ki ekseriyet bizde, şu halde istediğimizi yaparız" fikriyle ifadesini bulan bir zihniyet başgöstermiştir. Turhan Feyzioğlu bu sayımızda, AKİS için hazırladığı makalesiyle bu hatalı görüşe karşı çıkıyor. Turhan Feyzioğlunun "Çoğunluğun Tahakkümü ve Demokrasinin Kaleleri" başlıklı makalesinde bu mesele sağlam bir mantığın ışığı altında ve büyük bir vukufla incelenmektedir.

*

AKİS'in yazı müsabakası da Büyük Jürinin 12 Mayıs 1959 Salı günü idarehanemizde yaptığı uzun bir toplantıdan sonra neticeye bağladı. Eleme komitesinin raporunu ve elemeyi kazanan yazıları teker teker ve büyük bir dikkatle gözden geçiren Büyük Jüri, Erdoğan ALKİN'in yazısını birinci, M. Necati ÇEPKEN'in yazısını ikinci ve Yılmaz Behçet BÜNYANLIOĞLU'nun yazısını da üçüncü mükâfata lâyık buldu.

Müsabaka galibi Erdoğan Alkinin resmi vaad ettiğimiz gibi -kapanma dolayısiyle! vuku bulan mecburi bir gecikmeyle- gelecek sayımızın kapağını süsliyecektir. Müsabakada birincilik ve üçüncülük kazanan yazılar, evvelce mecmuamızda çıkmadığı için önümüzdeki sayılarda neşrolunacaktır. Ayrıca birinci için 1000, ikinci için 500, üçüncü İçin 250 liralık telif hakkı bedelleri AKİS'in bu sayısı çıktığı zaman müsabaka galiplerinin adreslerine havale edilmiş olacaktır.

Kapanma kararları dolayısiyle neşriyat programımız aksadığından yeni müsabaka mevzuunu tâyin ve ilân etme işi ister istemez geriye kalmıştır. Hazırlıklarımızı tamamladığımızda yeni müsabakamızın mevzu ve şartlarını açıklıyacağız.

Saygılarımızla

AKİS

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Zamlar ve demokrasi

Büyük Meclisin şu- bir aylık bayram tatili sırasında seçim bölgelerine gidip seçmenleriyle görüşmeyi arzulayan D. P. li milletvekili yok gibidir.. Hakikaten birikirini takip eden son zamlar karşısında, bu. göze alınması çok güç bir fedakârlık hâline gelmiştir. Seçim bölgelerine gidecek nâdir D. P. milletvekillerinin bu yolculuğa son derece isteksiz ve yürek çarpıntısı içinde çıkacağı muhakkaktır. Zira seçmenin daha merhaba demeden "bu zamlar da ne oluyor" diye soracağını hepsi bilmektedir. D. P. milletvekillerinin bu suale verecekleri cevap yoktur. Dâvalarını millete anlatmak için vatan sathına dağılan C. H. P. lilerin faaliyeti D. P. milletvekillerinin durumunu büsbütün güçleştirecektir.

Zamlarla kamçılanan pahalılığın vatandaşa yüklediği büyük iktisadî ıstırabı çeken seçmenler, C. H. P. milletvekillerinin anlattıkları hakikatları büyük bir kolaylıkla kavrayacaklardır. Derdin başının dönüp dolaşıp İktidarın murakabeden hoşlanmamasına gelip dayandığı anlaşılacaktır. Dâva adalet, refah ve emniyet davasıdır ve neticede herşey bir noktada izahını bulmaktadır: Murakabe olmazsa ve. en yüksek murakabe organı olan Büyük Meclisin vazife görmesi önlenirse, ne can ve mal emniyetinden bahsetmeye imkân vardır, ne de geçim derdine bir ' çare bulunması beklenebilir. İşte C. H. P. nin B. M. M. nde ve vatan sathında büyük bir enerjiyle yürüttüğü mücadelenin mânası budur.

Hükümet

Resmi oteller

Telefonun öbür ucundaki ahenkli bir kadın sesi "Başvekâlet. Hususi Kalem" cevabını verdi. Hâdise İstanbulda geçiyordu ve telefonun diğer ucundaki AKİS muhabiri şehirlerarası bir konuşma yapıyordu. Başbakanlık İstanbula taşınmıştı. Hem de Vilâyete de değil, Park Otele...

Kabul salonuna bakan Ve birkaç basamak mermer merdiven tırmanılarak çıkılan kat tamamen Başbakanlığa tahsis edilmiştir. Kâtta bir toplantı salonu ile 30-35 oda ve daire bulunmaktadır. Bu kata Başbakan İstanbulda olmadığı zaman bile müşteri alınmamaktadır. İşin en enteresan tarafı, bu kata bir de özel telefon santralı tesis edilmesidir. 20 gün evveline . kadar Başbakanla görüşmek istiyenler, Özel Kalem Müdürleri veya Başbakanlık polisleriyle 44 46 30 numaralı umumi santral vasıtasıyla temasa geçilebilirdi. Bu numarayı çevirdiğimiz zaman yaşlı Rum matmazel İzabelin kadın erkek arası sesi "Alo! Park Otel" diye cevap verirdi. Şimdi Park Otelde kalan' Başbakan ve maiyetindekilerden biriyle görüşmek için 49 39 20 veya 49 39 21 i çevirmek lâzımdır. Bu takdirde Bir Türk kızının tatlı ve ahenkli sesinin "Başvekâlet, Hususî Kalem" dediğini İşitmek mümkündür. Özel Kalem Müdürü doğrudan doğruya 49 26 33 den. muavini ise 49 29 29 dan aranmalıdır. Yeni kurulan santral iki hatlıdır, ve hat sayısı ileride arttırılacaktır. Bu telefonların Park otelin umumi santralı ile irtibatı kesilmiştir. Otel personeline de Başbakan hakkında en basit bir malûmatı dahi başkalarına vermemeleri için sıkı tenbhatta bulunulmuştur. Ziyaretçiler müracaatlarını otelin kabul salonunda, koridorlarda ve Amerikan bar civarında dolaşan sivil polislere yapmak zorundadırlar. Meselâ personelden Başbakanın Park Otelde olup olmadığını bile öğrenmek imkânsızdır.

Park Otelin sonbahara kadar da olsa Başbakanlık binası haline gelmesi, doğrusu otel için büyük bir şereftir. Otellerin en şöhretlisi İstanbul Hilton da bu yaz böyle bir şereften mahrum kalmayacaktır. Yazın Dışişleri Bakanlığı da mutad üzere Hiltona taşınacaktır. Geçen yaz Dışişleri Bakanı Hiltonun bir dairesini işgal etmiş ve otelin bir odası da dışişleri Bakanlığının malzeme deposu hâline getirilmişti. Yalnız Dışişleri Bakanlığının Basın sözcüsü İsmail Soysal Ankarada bırakılmıştı. Sempatik Basın sözcüsünün hatırını kıramayan gazeteciler, Dışişleri Bakanına bu unutkanlığı hatırlatarak bu yaz hatanın tâmirini temine çalışacaklardır.

Dr. Namık Gedik
-Mühim bir mesele

Gedik meselesi

Park Otel ve Hiltonu hükümet işlerini hiç aksamadan yürütebilecek hâle getirmek için son gayretler sarfedilirken. geçen haftanın sonuna doğru, kabineye yeni tayinler hikâyesi yeniden "ortaya çıktı. Hikâyenin yeniden canlanmasına Devlet Bakanı ve Çalışma Bakanı vekili Halûk Şamanın Çalışma Bakanlığına asaleten tayin edilmesi sebep oldu. Aslında bu, basit bir formaliteden ibaretti. Tayin yurt dışına çıkan ve münhasıran Çalışma Bakanlığı yapan Halûk Şamana vekâlet edecek bir bakan bulmanın güçlüğünden dolayı yapılmıştı. Anayasaya göre bir bakanın ancak tek bir bakanlığa vekâlet etmesi caizdi. Bakanlıkların çoğu da vekâletle idare olununca bakan vekili bulmak bir hayli zorlaşmıştı! Onun için bu sefer Bakan vekiline vekil bulmak yerine. Şaman Bakan vekilliğinden Bakanlığına geçmiş ve yerine bir vekil bulunmuştu. Bir Devlet Bakanlığı da bu suretle ortadan kalkıyordu. M?sele bir satranç oyunu kadar basitti! Hem bu tayin, fiilen Çalışma Bakanlığı yapan Saman beynelmilel bir toplantı için İsviçreye gidince ayni makama vekâleten bir başkasının getirilmesi ile Çalışma Bakanlığını temsil yetkisini kaybeder mi, yoksa muhafaza edebilir mi gibi mânâsız ve yersiz bir takım "hukukî" münakaşaları başlamasına meydan vermeden kesip atıyordu!

Başbakan Adnan Menderesin boş koltukları doldurmaya aslında hiç, ama hiç niyeti yoktu. Boş koltukların ümit, dolu koltukların ise inkisar yarattığını biliyordu. Eldeki bir kozu da boş yere harcamanın, mânası yoktu. İşlerin mevcut ekiple de eskisi gibi yürümediğini kim iddia edebilirdi ki! Gerçi mevcut ekibi teşkil eden bakanlardan bazıları Grupun sert tenkidlerine maruz kalıyor ve onları her zaman korumak mümkün olmuyordu. Meselâ Celâl Yardımcı, kendisine hücum eden Gaziantep milletvekillerine Başbakanın hak vermek zorunda kalması üzerine kabineden ayrılmıştı. Ama Menderes. Grupta hücuma uğrayan, Nedim Ökmenin savunmasını üzerine almakta zerrece tereddüt etmemişti. Ökmen bilhassa Kemal Özçobanın orman mevzuunda ağır hücumlarına maruz kalmıştı. Özçoban "D. P. nin işbaşına geçtiği 9 yıldan beri ormanlar mahvoluyor, adımız- orman katiline çıktı" diye bağırıyordu. Gerçi Nedim Ökmenin milletvekilleriyle arası iyi idi. Bakanlığına bağlı umum müdürlükler kanalıyla mektep isteyen, cami isteyen milletvekillerine yardım işini son derece iyi yürütüyordu. Fakat "Herkesi memnun etmeye elbette ki imkân yoktu ve or-

Bu Mecmuanın Politikası

Altı ay içinde birer aydan üç defa Kapatılan bu mecmua, basın üçerinde yeni ipoteklerin kendini hissettirdiği şu günlerde yeniden nesir hayatına giriyor. Aynı müddet zarfında mecmuanın, en mühim vazifeler deruhte eden dört mensubu hapsedilmiştir ve bunların üçü halen demir parmaklıkların gerisindedir. Böylece bu mecmua, Muhalefetin resmî sözcüsü Ulus gazetesiyle beraber, bilinen Basın Kanununun en ziyade hışmına uğrayan neşir organı olmaktadır.

Bir belirli kanunun sık sık hışmına uğramanın, maddi ve mânevi ıstıraplarının yanı sıra, en olgun cemiyetlerde dahi bir mahzuru vardır. Daima ve her noktada mükemmel aydınlatılmış olmayan umumi efkârın muhtelif kısımları hâdiselere bakarak alâkalı hakkında menfi hükümlere varabilirler. Bir çok kimse için sık sık hüküm giymek bir türlü uslanmamak, bir türlü yola gelmemek demektir. Bunun bir adım ötesi ise, alâkalıyı kusurlu çıkartmaktır. Fakat basın suçları bu umumi kaidenin dışına sıyrılmak imkânına, şükürler olsun, sahiptir ve basın suçlularının hakikî mazhariyeti işte budur. Zira "suç debileri" ortadadır, ebediyete intikal edecektir ve bunlar bir gün, mutlaka, yeni telâkkilerin ışığı altında insafla tekrar ele alınacaktır. O zaman 1954 ile 1959 arasında, Menderes iktidarı devrinde, insanların ne söyledikleri için hapsedildikleri ibretle yazılacak, ibretle anlatılacaktır.

Bu inanca sahip kimselerin hareket tarzları halikında bir kaç kelime etmek bu mecmuanın politikası hakkında fikir vermek olacaktır. Gerçi insanlar gibi mecmualar hakkında da asıl fikir veren, kelimelerden ziyade tutumlardır ve bu mecmuanın geçmişteki politikası da, istikbaldeki politikası da hâdiseler karşısındaki vaziyetiyle çizilmektedir. Ama gene de, ipotekler neticesi bir kısmı basında bu günlerde şampiyonluğu yapılan yeni Başın anlayışını bu mecmuanın asla benimsemediğini, asla benimsemeyeceğini peşinen söylemek isteriz.

Bu mecmuanın, kendisine vazife diye bildiği "haber vermek"tir. Basının Parlâmento, İcra ve Adaletin yanında Dördüncü Kuvvet olduğu doğrudur. Basının umumi efkâra bir nisbet dahilinde istikamet verdiği de hakikattir. Basın, elbette memleketçi davranışıyla cemiyetin gelişmesinde rol sahibidir. Ama bütün bunları "haber" vasıtasıyla yapar. Basın, "haber vermek'" fonksiyonu nisbetinde vardır. Fikir söylemenin ise geniş manasıyla "haber vermek" fonksiyonu içinde yer aldığı herkesçe kabul edilen bir hakikattir. Basının bütün öteki hususiyetleri hep bu "haber vermek" vazifesinden dökülegelen neticelerdir.

(Partiler arasında gerginlik veya yumuşaklık yaratmak, siyasi havayı melteme veya poyraza çevirmek, şiddeti veya sükûneti körüklemek, hattâ ve hattâ şu veya bu rejimi gerçekleştirmeğe çalışmak... Bunlara, haber üzerinde indî tasarruflar yaparak heves etmek, bu mecmuanın kanaatince, gaye ne kadar asil sayılırsa sayılsın, Basın için bir "vazife tecavüzü"dür. Zira Basın "haber vermek" fonksiyonu üzerine bir ambargo koydu mu, bırakınız böylesine iddialı hedefleri, okuyucu tarafından okunmak mazhariyetini bile kaybeder ve meşhur tabirle, bindiği dalı keser.

Haber üzerinde indî tasarruf -tekrar etmek lâzım fikir söylemek de bir nevi haber vermektir- gazeteciliğin mânevi ölümüdür, çünkü haberler bir tasnife tâbi değildir. İktidarın hoşlandığı ve hoşlanmadığı haber Muhalefetin sevdiği ve sevmediği haber, kudret sahiplerini kızdıran ve kızdırmayan haber, şu Partiyi veya bu Partiyi tutan haber diye bir liste tanzimine kalkışıldı mı, hele gazetenin sütunlarını bunların bir kısmına açıp öteki kısmına kapamak "gazetenin politikası" oldu mu ipin ucunu elde tutmak imkânsız hal alır. Haberler o kadar tasnife tâbi değildir ki memleketin menfaatine uygun veya zararlı haber diye bir şey dahi nadiren mevcuttur. Bir olgun memleket için, Basın zaviyasinden, asıl zararlı bir hareket vardır: Memleketi habersiz bırakmak, memlekete üzerine ipotek konmuş haber vermek. Böyle olmasaydı dünyanın en ciddi gazetesi London Times. Cenevre konferansı devanı ederken, Mac Millan'ı çileden çıkartan "Sehwyn Lloyd Dışişleri Bakanlığından alınıyor" haberini, doğru olduğuna iman etmek şartıyla, verir miydi?

Bu mecmuanın kanaatince mesele, haberin ne olduğunu tayin etmektir. Bu mecmuanın kaatince her neşir organı, umumi kaidelerin hududu içinde, haberin ne olduğunu kendisi tayin eder ve ona göre renk alır. News of the World için haber olan Manchester Guardian için haber değildir, Confidential'ın dört elle sarıldığı haber Time'ın sütunlarında yer dahi bulmaz. Ama bir kere bu tayin yapıldıktan sonra gazete sahibinin şu veya bu mülâhazayla gazetenin haber diye bildiği -fikirler dahil- şeyler üzerinde tasarruf iddiası mesleğe açık bir ihanettir. Zaten bu tasarrufların -ve parlak etiketlerin, altında küçük hesapların şalisi düşüncelerin, sırıtmadığı haller pek nadirdir.

Bu mecmua, kendisi için "haber"in ne olduğunu tayin etmiştir. Bu mecmua beş senedir "haber" diye bildiğini İktidar ya da Muhalefet kızacak endişesine kapılmaksızın okuyucusuna vermiştir. Herkesin emin olmasını isteriz ki bu yolda devam edecektir. Gene herkesin emin olmasını isteriz ki İktidarın kaba bir kışım Muhalefetin örtülü hiddetlerini daimi olarak celbetmek pahasına da olsa bu mecmuanın tanzimi meşhur "yüzde 60 - yüzde 40" prensibine riayet edilerek yapılmayacaktır. Hafta olur, haberlerin yüzde 100 ü İktidarla alâkalıdır ve İktidarın lehinedir. Hafta olur, haberlerin yüzde 100'ü Muhalefetle alâkalıdır ve Muhalefetin lehinedir. Bu mecmuada okuyucu. mecmua sahiplerinin küçük' hesaplarını değil, hâdiselerin akisini bulacaktır. Bu mecmua şuna samimiyetle kanidir ki bir cemiyette huzuru bozan, bazı hâdiselerin yazılması değil, o hâdiselerin vukuudur? Gazeteci kendisini dev aynasında görecek, kendisinde bazı millî, yahut tarihî vazifeler tevehhüm edecek yerde haber verme ve fikir söyleme fonksiyonunun icaplarını yapsa, ama Batı cemiyetlerinde tabii sayılan bir medenî cesaretle yapsa, şikâyetlerimizin pek çoğu en kısa zamanda halledilir. Bu mecmuanın kanaati pazarlığın, taviz alıp vermenin, arabuluculuğun politikacılara bırakılması, gerektiğidir. Bu mecmuanın kanaati gazetecinin aslî işinin bunlardan mühim olduğudur, ve iyi aydınlatılmış bir umumî efkârın hakemlik ettiği memleketlerde İktidarın da. Muhalefetin de haksız duruma düşmekten dehşetle çekindiğidir. Hiç bir ceza tehdidi, hakikî gazetecileri umumi efkârı aydınlatmak vazifesinden döndürecek kadar kuvvetli olamaz. Olmamalıdır.

Damoklesin kılıcı enseye düştüğü zaman insanı sadece bir defa öldürür.

man. işi pek nazik bir mevzu idi. İşte bunun için Menderes, Ziraat Bakanını yalnız bırakmadı. Yaptığı kısa konuşmada orman işlerimizin iyi gittiğini söylemek suretiyle, Nedim Ökmene pek fazla yüklenilmemesini temin etti.

İnönünün Ege seyahatinden sonra patlak veren Gedik meselesi de Çok üst kademelerdeki anlaşmazlıklar yüzünden yutuldu. Grupta bir çok milletvekili Ege ve İstanbul hâdiselerinden sonra, İçişleri Bakanının İstifasıyla havanın yatıştırılmasını istiyorlardı. "Muhalefetin isteği üzerine bir bakam istifa ettirirsek yol olur, bunun sonu gelmez" diyenlerin sayısı pek kalabalık değildi. Bizzat Menderes te Gedikin İçişleri Bakanlığından ayrılması lazım geldiğini düşünenler arasındaydı. Böyle bir jest, İstanbul hâdiselerindeki mesuliyetlerin tefriki bakımından faydalı olacaktı. Tabii ki Başbakanın hiç değilse yakın bir tarihe kadar yakın mesai arkadaşlığı yaptığı İçişleri Bakanını feda etmesi bahis mevzuu değildi. Dr. Gediki Devlet Bakanı yapmayı düşünüyordu. Ama Menderes bu fikrini gerçekleştiremedi. Zira son hâdiselerdeki dirayetinden dolayı Gedikin yerinde kalmasını istiyenler ağır basmaktaydılar. Belki havanın daha müsait olduğu bir sırada Menderes, bir zamanlar çok sıkı işbirliği yaptığı arkadaşını Devlet Bakanlığına getirecekti. Ama hâlen kabinede boş koltukların doldurulması gibi daha büyük yenilikler beklemek mevsimsizdi.

Basın

Şirinlik muskası

(Kapaktaki kılıç)

Geçen haftanın sonunda Cuma günü Büyük Meclis bir aylık bayram tatiline girerken, basın suçlularının affı hakkındaki ümitler de bir ay öteye itiliyordu. Hem de eskisinden pek daha zayıflamış olarak... Bazı Babıâli patronları tarafından b;'r gizli pazarlığın ücreti olarak gösterilen mev'ud af gene ellerden kaçmış, bir bilinmez yarının işi hâline gelmişti.

Halbuki Ege hâdiselerinden hemen sonra kendilerini iktidarla pazarlığa mecbur ve vazifeli sayan iki üç Babıâli patronu, diğer meslektaşlarını da arkalarından gelmeye ikna için "Haftaya af! Bir hafta susmakla ne kaybederiz?'' diyorlardı. İşte geçen haftanın sonunda Büyük Meclis bir aylık tatile girerken, kendi kendilerine gelin -güvey olanların halayının sonunda ilk hüsran ortaya çıkıyordu. Af yok, sadece af ümidi vardı.

Pazarlık

Bu hazin aşk hikâyesi, Basın - İktidar münasebetlerinin düzeltilmesi fikrinin şampiyonu Kemal Aygünün arabuluculuğu ile doğdu. İni - siyatif ondan geldi. Başbakanı gazete patronlarıyla konuşmağa ikna edince veya Başbakan gazete - patronlarıyla görüşmeyi arzulayınca Aygün ortaya çıktı ve patronları bizzat dâvet etti. İlk görüşme 13 Mayıs Çarşamba akşamı, Kemal Aygün ün Teşvikiyedeki evinde yapıldı. İktidar ricalinden Menderes ye Aygünden başka, Atıf, Benderlioğlu ile Dr. Namık Gedik de toplantıda hazır bulundu. Patronlardan ise Falih Rıfkı Atay, Sefa Kılıçlıoğlu, Haldun Simavi, Ahmet Emin Yalman ve Ercüment Karacan vardı. Ancak o sıralarda Doğan Nadi Amerikada, Nadir 'Nadi Avrupada oldukları için, Atay kendini Cumhuriyetin temsilcisi olarak da ileri sürüyordu. Cumhuriyetin temsilciliği işinin aslı şuydu: Falih Rıfkı, Başka bakanın davetini öğrenince, Çarşamba günü öğleden sonra doğru Nazime Yunus Nadinin Nişantaşındaki evine gitmiş, meseleyi dramatik bir şekilde anlatmıştı. Eğer siyasi hava değişmezse kan gövdeyi götürebilir, gazetelerin matbaa ve tesisleri yıkılabilirdi. Soğukkanlılığı ve aklıselimi ile şöhret yapan Nazime hanım da aynen "Biz de kan gövdeyi götürsün istemeyiz; siz Cevad Fehmi beyle temas edin" cevabını vermişti. Yani Falih Rıfkı, istediği temsil hakkını elde edememişti. Fakat bu, onun Cevad Fehmi Başkut ile görüşmeden bile orada burada ve hattâ Çarşamba gecesindeki mülakatta Başbakana "Ben Nazime hanımla görüştüm, Cumhuriyet de tamamile bizimle hemfikirdir" demesine mâni olmadı.

Aygünün evindeki toplantı yemekle başladı ve gece geç vakitlere kadar devam etti. Ralli apartmanının önünde tertibat alan polisler ve trafik memurları saatlarca beklemek zorunda kaldılar.

Menderes neşeli ve iyimserdi. Uzlaşma taraftarı olduğunu söyledi. "Siz birşeyler yapın, biz de birşeyler yapalım" diyerek fikrini açıkladı. Daha sonra da "Tenkide birşey demiyorum; sadece ayaklanmayı teşvik edici neşriyat yapmayın, tecavüz etmeyin. Hep İsmet Paşadan değil, biraz da D. P. den bahsedin. Hattâ biz razıyız: Muhalif gazeteler yüzde 60 C. H. P. den, yüzde 40 D. P. den bahsetsin" sözleriyle devam etti. Bu yapılırsa Başbakan D. P. Grupunu "ikna" edecek ve muhayyel şiddet tedbirlerini geri bıraktırabilecek, basın suçlularının affı tasarısını kanunlaştırabilecekti. Konuşmasını "Sadece yumuşak davranın, her ş?y düzelecek" cümlesiyle bitirdi. Başbakan sözlerinin tesirini kuvvetlendirmek için misafirlerin önünde Şiddet Tedbirleri Komisyonu üyelerinden bazılarıyla telefonla konuşurken, Falih Rıfkıya sokulan Benderlioğlu Dünya Başyazarının kulağına, Menderesi kastederek "Londra uçak kazasından sonra çok, çok değişti" diyordu.

İşte Akşam gazetesinin ufak hesaplara aklı ermiyen fıkra yazarı Aziz Nesinin "Gizli Pazarlık" ismini verdiği anlaşma böyle başladı. İlk bakışta, Hükümet başkam ve gazete patronları arasındaki mülakatın hiçbir anormal tarafı yoktu. Hattâ demokrasilerde böyle temaslar son derece faydalıydı. Ama, başbakanın kimlerle görüştüğünü en ufak teferruatına kadar yazan gazetelerin, muhatap kendileri olunca işi gizlemeye kalkışmaları meselenin rengini değiştirdi. Fısıltı gazetesi çalışmaya başladı. Hem de bu sefer, Fısıltı gazetesi, onun yazılamıyan haberlerden çok daha tesirli ve tehlikeli olduğunu her fırsatta ilân eden gazetelerin aleyhine işledi! Sadece Ahmet Emin Yalman, Milletlerarası Basın Enstitüsünün Berlindeki toplantısında "Türk basını hürdür, ufak tefek pürüzler de yakında ortadan kalkacaktır" temli konuşmasını, inandırıcı bir hâle getirmek için pazarlığın şartlarını hür dünya gazetecilerine açıkladı, ifşaat kahkahalarla karşılandı, gizli pazarlıklarla elde edilen -daha doğrusu edilecek olan- bir hürriyetin ne cins' bir hürriyet olduğunu çok iyi bilen hür dünya gazetecilerinin, bu sözleri ciddi ciddi dinlemeleri elbette beklenemezdi.

Mesele aslında çok basitti. İktidarın 'gazeteler hakkındaki görüşü malûmdu. Şiddet tedbirleri lâfı or-

Eveleme-Develeme

Basın suçlarının affı teklifi rai? Şu yılbaşı tatili geçsin, Grupun gündemine hemen alacağız...

— Basın suçlarının affı mı? Tabii, tabii... Yalnız,, Beyfendi Londradan dönsün, tamam!

— Basın suçlarının affı? Aman lâfı rai olur... Zaten kazadan sonra Beyfendi bir şefkatli, bir şefkatli ki... Şu Bütçe müzakereleri bitsin, hemen...

— Basın suçlarının affını mı soruyorsunuz? Kardeşim ona taraftar olmayan mı var? Şeker Bayramı tatilini geçirelim, hemen gündemde...

— Basın suçlarının affı? Tabii birader, tabu... Şimdi Beyfendi İspanyaya gidiyor. Gelsin, ilk celsede görüşüp çıkaracağız...

— Ha, Basın suçlarının affı?. O mesele halledildi bile... Beyfendi gazetecilerle görüştü. Ankaraya avdetinde derhal gündeme alıyoruz...

— Basın suçlarının affı mı dediniz? Tamam, tamam... Beyfendi müthiş bir taktik hazırladı. Şu Kurban Bayramı bir- geçsin, gündemin ilk maddesi olacak. Zaten İdare heyeti Grupun emrindedir kardeşim...

Ve monolog devam eder.

taya atıldığından beri, aylardır ecir sınıfının okşanması, patronların sindirilmesi fikrî ileri sürülüyordu. Ecir sınıfını hapse atmak -bütün büyük gazetelerin çıktığı İstanbulda hapse atılan kimse yoktu ya- meseleyi halletmiyordu. Hapse giden her ecirin yerini bir başkasının alması mümkündü. Zira bu hal karşısında ecirler içlerinde vazifelerini yapmış olmanın huzurunu, muhitte de itibarını duyuyorlardı. Böylece "sindirme"yi düşünenler karşılarında "şahlanmış"ları 'buluyorlardı. Bütün iş, patronlardaydı. Damoklesin kılıcının soğuk çeliği patronların ensesine değdiriliverince ortalık süt - liman olacaktı. Geçmişteki misaller de bu görüşü teyid ediyordu. Patronlar ile anlaşmak ise, kadife eldiven giydirilmiş bir demir yumruğa sahip olunca, zor değildi. "Gizli Pazarlık" hiç değilse kısa vâdede ve bazı gazeteler için bu görüşün yanlış olmadığını teyid etti.

Pazarlıktan sonra

Aygünün evindeki toplantının ertesi günü, patronlar Hürriyet gazetesinde bir araya geldiler. Akşam, Havadis ve Yeni İstanbulunkiler har,ç, bütün patronlar toplantıya katıldı. Cumhuriyeti Cevad Fehmi Başkut temsil ediyordu. Başrolü bir nevi motor vazifesi gören ve bu işi benimseyen tecrübeli Falih Rıfkı oynadı. Menderes ile yapılan konuşma hakkında izahat verdi. Daha sonra da "geniş tecrübesine dayanarak" Hükümete hoş görünmek için neler yapmak gerektiğini anlattı. Toplantıda alınan kararlara göre, yazı işleri müdürleri, Muhalefetle alâkalı haberlerde istişareler yapacaklar ve mümkün olduğu kadar Nasrettin Hocanın kuşuna benzeyen veya suya sabuna dokunmıyan tek metin kullanma yoluna gideceklerdi. Pazarlığın fiilî sözcüsü hâline gelen Dünya gazetesi bu işi canügönülden benimsedi ve biri yaşlı, diğeri genç iki patronu "Koordinasyon" hizmetini üzerlerine aldılar. Ankaradan gelen Muhalefet haberlerini, Dünyada bizzat Bedii Faik alıyor ve onları "hava'ya uyduruyordu. Falih Rıfkı haberlerin nasıl aksettirilmesi lâzım geldiği hususunda diğer gazetelerin yazı işleri müdürlerine telefonlarla direktifler vermeyi deniyordu. Bu gayret birçok yazı. işleri müdürünün -meselâ Cumhuriyetten Ömer Sami Coşarın- protestolarıyla karşılandı. Vazifelerin icaplarını dirayetle yerine getiren ve patronlarından direktif almıyan yazı işleri müdürleri çok daha az selâhiyetli kimselerin emirler vermeye kalkışmasını isyanla karşılamışlardı.

Gösterdiği gayret, çalışkanlık ve şevk sayesinde uzlaşma hareketinin rakipsiz lideri hâline gelen Falih Rıfkının ısrarla muhatap olduğu sual şuydu:

"— Hükümetin vaadlerini yerine getireceğini nasıl temin edersiniz?"

Atayın şık cevabı: "Bir hafta susmakla ne kaybedersiniz? Hiç bir şey elde etmezsek bile, belki şiddet tedbirlerini geri bıraktırırız" oluyordu.

Balayı gazeteleri

Anlaşmayı Yeni Sabah, Vatan -fıkra yazarları hariç- ve bilhassa birçok okuyucunun C. H. P. organı sandığı Dünya, "Kraldan fazla kralcı" bir zihniyetle tatbik ettiler. Gazeteciliği çok şeyin üstünde tutan ve bu mevzuda patronu Ercüment Karacan tarafından desteklenen Abdi İpekçinin yazı işleri müdürlüğünü yaptığı Milliyet, rüzgârların pek kıpırdatamıyacağı yerleşmiş, Cumhuriyet ve hareketli Akşam yeni münasebetlere pek ayak uyduramadılar. Hürriyet eski Hürriyet olarak kaldı. Mamafih Dünya. Vatan ve Yem Sabah -ki Çarşamba mülâkatına kadar Muhalefetin en cansiperanesini yapıyorlardı- bir gece içinde kürk değiştirdiler. Başbakan, sadece, yüzde 10 İktidar haberine ve hattâ tenkide razı olmuştu. Gayretli gazeteler yüzde 40 hududunu fersah fersah aştılar. Meselâ Dünya C. H. P. nin Parti Meclisi tebliğine -13 Mayıs Çarşambadan evvel bu gibi haberler manşete çıkarıldı- sanki mevcut değilmiş gibi yer vermedi. Daha mühimi haberler sansürden geçirilmeğe başlandı. Bölükbaşının ismi, sırf arabuluculuk sıfatım takındığı için büyütüldü. Tahrifçilikte mahzur görülmedi: "İşte Meclis! Gelsinler konuşalım, başka arabulucuya ne lüzum var?" şeklinde konuşan İnönü. Meclis dışında her türlü arabuluculuğa teşneymiş gibi takdim olundu. "Can ve mal emniyeti" gibi herşeyin üstünde bir dâvanın savunmasını yapan ve B. M. M. de sesini duyurmak için çırpınan C. H. P., gazete sütunlarında Meclisin çalışmalarını baltahyan bir "mızıkçı" olarak gösterildi.

İkna Kabiliyeti

Bazı yazarlardaki son "hidayete erme" hâdisesinden sonra hiç olmazsa, susup oturmasını dahi bilmeyenlerden Bedii Faile şiddet aleyhtarı kesildi. Ama kimin şiddeti? Muhalefetin şiddeti! "Hayır, Paşam!" diye ortaya çıktı ve istifadeli dersler vermeye başladı. İnönü şiddetten vaz geçmeliymiş, şiddetle bir şey elde edilmezmiş, halbuki şiddetsiz de mücadele edilebilirmiş! Kendisinden bahsetmesini pek seven genç yazar çalımlı bir eda ile "bakın bana" da dedi ve şunları ilâve etti:

"Ben gazetemin paralı ilânlarını radyoya almadıkları zaman, ne yapıyorum? Alâkadar bakana şikâyet ediyorum. Aldırmıyor, yahut bana değil de memurlarına hak veriyor; gülüyorum ve okurlarınla şikâyet ediyorum. Radyonun kapısını omuzlamıyorum, stüdyolarını basmıyorum! Ana dâvaları terketmek midir bu?.. Türk basını bugün kâğıdın kilosuna en az 70 kuruş fazla para ödemektedir. Bunun haksız olduğunda şüphe var mı ?.. Ama buna karşı yapılacak, ne Beşiktaş deposunu yağma etmek, ne de İzmit fabrikası önünde toplanıp dövüşmektir!.. Gecelerce gelip sayfalarımızı kazıdılar, Allahın her günü bir tekzip haksızlığına uğrıyabiliyoruz; ama bütün bunları bir fikir savaşının malzemesi yapmasının keyfine ve zevkine erişecek hiçbir zorlama olmadığım da pek iyi biliyoruz. Acaba ana dâvaları terketmek midir bu?..

Fikir savaşı!.. Türkiyedeki delikanlı demokrasinin gelişip serpilerek olgunlaşması, yalnız bununla mümkündür!.. Bir seçim havasını meydanlarda her gün estirmek, 1946 muhalefetinin eseriydi. Ne garip tir ki, dün bunun doğru, olmadığını söyliyenlerle, tatbik edenler, bugün tamamen aksi fikirlerle rol değiştirmişlerdir. Siyasi partilerin yarın seçime gireceklermiş gibi kendi içlerinden çalışmaları başka, halka durmaksızın bu hissi verip onu bir heyecan ve helecan plâtformunun üstünde tutmaları başkadır. Birincisinin faydasında şüphe yok!.. Ama ikinciden devamlı fayda sağlamak mümkün değildir. Nihayet halk yığınları yorulup, usanabilir. Ve bu usancın başladığı an ile seçimin, geldiği an, pekâlâ birleşebilir!..

Kendine güvenenlerin bin kavgadan daha kahredici tebessümü!.. Dâvasına inananların, bin zorlamadan daha öldürücü sükûneti!.. İşte politikamızda bir türlü anlaşılmayan ve görülmiyen bu!.."

Yazık, Bedii laik kendisi hakkında en ikna edici faslı unutmuş. Öyle ya, şöyle devam etmemeli miydi?

"Beni hapis de ettiler. Ne oldu? Aylarca, senelerce mi yattım? Yoo!. Ben o kadar saf mıyım? Ortağını, benim hücum ettiğim adamdan af diledi, yazdıklarımızda yanıldığımızı söyledi, bunları geri aldı, ben do delikten iki haftada çıkıverdim. Hattâ bu iki haftalık macerama dair tefrika tefrika yazı bile yazdım. Şimdi ortağınım başa, dertte, sıra bende sayılmaz mı? Allah Allah, bu idealden,, mücadeleden vaz mı geçmektir? İşte ben, aslanlar gibi ortada değil miyim? Ne yapalım-, her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır, bizimki de böyle... İsmet Paşada akıl olsa o da böyle yapardı. Kesin şiddeti efendim, kesin şiddeti..."

İsmet Paşa da her halde "siddet"i hemen kesiverirdi.

İşin hoş tarafı, Dünyanın biri yaslı, diğeri genç iki patronu, "'kocalarından ayrılan kadınların kendilerini mutlaka haklı gösterme, gayretini'' -tâbir Cihad Babanındır- hatırlatan bir haleti ruhiye içinde, kimse kendilerine birşey sormadığı halde "biz doğru hareket ettik" diye kendi kendilerine konuşmaya başladılar. Hürriyet mücahidi Ahmet Emin Yalman, "'Müfritler bilerek, bilmiyerek komünistlerin ekmeğine yağ sürmektedirler" diyerek işin içinden sıyrıldıysa da onlar ille de haklıyız dem/ekten vazgeçmediler. Tecrübeli Falih Rıfkı her türlü ifratın zararlarını inandırıcı bir dille ortaya döktü. Meseleyi "Stotüko mu, macera mı?" şeklinde vazederek mesut azınlığın kalbini kazandı. Çok partili hayat söze tabii ki kahkahalarla güldüler. Mücadele yaparken akıllarından "Ben işte. sıramı savdım, şimdi sıra ötekilerde" demek akıllarına gelmediği İçin bu kahkahaların iyice tadına yardılar. Üstad hele son günlerde, "D. P. yi zamlar yıkacaktır, Sonu hapse çıkan sert mücadelelere ne yüzüm var" yolundaki nev'i şahsına mahsus mantık oyunlarının zirvesine erişti. Gerçi muvafakat, muhalefet, tiraj arasında fonksiyonel münasebetler ve yeni bir. muvazene bulma zarureti gittikçe ön plâna geçiyordu ama, dönüş yollan kapalıydı.

Olgunluk toplantısı

Gazete patronlarıyla Menderes arasındaki son toplantı 1 Haziran Pazartesi gecesi Yıldız Parkındaki Malta köşkünde bu haleti ruhiye içinde yapıldı.

Aygünün evindeki zevattan teşekkül eden İktidar heyeti, o gün Dulles'ın cenaze töreninde hazır bulunduktan sonra "Washingtön'den İstanbula dönen ve Menderesin daveti üzerine ayağının tozunu silmeden toplantıya katılan Fatin Rüştü Zorlu ile takviye edilmişti. Malta Köşkü sohbetinde Bediî Faik de vardı. Dünyanın genç patronunun Menderesle karşılaşınca ilk sözü "Beydendi size dargınını" demek oldu ve sözlerine "Basın Kanununu tâdil edeceğinizi bize vaadetmiştiniz, hâlâ haber çıkmadı" diyerek devam etti. Başbakan "Grupu olgunlaştırmaya çalışıyoruz" demekle yetindi. Tecrübeli Falih Rıfkının meseleyi ele alışı çok daha ustaca oldu. Türk basınının portparolü rolündeki Atay, toplantı baslar başlamaz Menderese "Biz daha önce arkadaşlarla görüş-

Falih Rıfkı Atay
Portparol!

le inkılâplar ve orman dâvası arasındaki tenakuzu gözler önüne serdi. Zamlar ve ufacık bir irtica mevzuundaki "muhalefet fırsatı" nı kaçırmadı. Dünyanın genç patronu haklı görünme babında hislerini ve mantığını ortağından çok daha fazla zorladı. "Hayır Paşam" diyerek naşihatlar yağdırdı. Demokrasi mücadelesine yasları, mevkileri ve imkânları icabı, mecburen daha geç katılan yazarları "Siz o zamanlar neredeydiniz beyler" diye azarladı. Hem sonra sadece gazeteciler hapisteydiler, bugün medenî cesaret dersi veren politikacılardan hapiste olan kim vardı ki? Hapishaneleri iyice tanıyan gazeteciler -Bedii Faik, ortağının tavassutuyla bir iki hafta kaldıktan sonra hapisten çıkmıştır- bu

Çoğunluk Tahakkümü ve

D. P. idarecileri, demokratik rejimin kalelerini yıkmak veya içinden fethedip vazife göremez hale getirmek için, yıllardan beri, tedbir üstüne tedbir almışlardır. Bu "tahrip" veya "ele geçirme" gayretinden masun kalamış hiç bir demokratik müessese yoktur. Ancak siyasi İktidarın baskısı dışında kaldıkları takdirde kendilerinden beklenen vazifeleri görebilecek olan bütün müesseselerin bağımsızlığına ve muhtariyetine el uzatılmıştır.

Bağımsız basından millet malı radyoya, adalet kürsüsünün teminatından Üniversite kürsüsünün hürriyetine, sendikalardan Ve mesleki teşekküllerden öğrenci derneklerine ve birliklerine, mahallî idarelerden kooperatiflere ve kredi müesseselerine varıncaya kadar, her alanda, bazan kanunların sağladığı haklar daraltılarak, bazan da kanunsuz tatbikat ve partizan baskılarla, geniş tahribat yapılmıştır.

Bu alanların her birinde, cemiyete karşı vazife duygusu taşıyan insanlar, siyasi iktidar baskısına karşı mukavemet etmeği ve müesseselerinin haklarını savunmayı bilmişlerdir.

Hiç şüphe yok ki, bu arada en şiddetli hücumlara uğrayan ve yıllarca en şerefli mücadeleyi veren demokrasi kalesi, bağımsız basın olmuştur. Tahakküm heveslileri görmüşlerdir ki, özledikleri fakat bir türlü kavuşamadıkları rejime ulaşmanın en kestirme yolu, basın kalesini -içerden veya dışardan, fethetmektir; kilit mevkiindeki bu kale teslim olursa, ötekilerin dayanması güçleşecek, hattâ imkânsız hale gelecektir,

Ne denirse densin, bizce bu kale düşmemiştir. Düşmeyecektir. Hapis cezalarından gazete kapatmaya, kâğıt ve ilân baskılarından fiilî sansüre, en ağır tehdit ve sövmelerden en tatlı dile, taşlı ve kırbaçlı tertiplerden maddi refah vaatlerine kadar bütün silâhlar Türk basınının mukavemetini yenememiştir. Yenemiyecektir. Basın mensuplarının bu şerefli mukavemeti, yurt içinde ve yurt dışında, Türk demokrasisinin geleceğine karşı itimadı yaşatan unsurlardan biri olmuştur. Türk basını hakkında hüküm verirken, yapılan çeşitli baskıların şiddetini düşünüp insafı elden bırakmamak lâzım geldiğine inanıyoruz.

*

Butun müesseseler siyasi iktidarın baskısı karşısında basın kadar mukavemet gösterebilmiş olsalardı, bugün bazı D. P. idarecileri Anayasa kitaplarında "çoğunluk tahakkümü" adı verilen bir sistemi açıktan açığa savunmak cesaretini kendilerinde bulamazlardı.

1957 den önce "çoğunluk ne derse o olur" tezinin zaman zaman (savunulduğunu görmüştük. 1957 seçiminde, eşit mücadele şartlarının açıkça ihlâline rağmen, I». P., aldığı oylar bakımından, millet sinesinde bir azınlık partisi haline gelince, yeni bir tezle karşılaştık: "T. B. M. M. de milletvekili çokluğuna sahip olan siyasi parti dilediğini yapar."

Hele son- günlerde, mesul Vekiller hakkındaki Meclis Tahkikatı

tük, bugün matbuattan hiç bahsetmiyeceğiz" dedi ve sonra fasıla yermedir arkası arkasına hikayeler anlatmaya başladı.

Malta Köşkünde yenen bol içkili akşam yemeği bu neşeli hikâyelerle süslendi. Gecenin geç saatlarına kadar süren toplantıda en çok konuşan ve nükteler savuran takii ki portparol Falih Rıfkı Atay oldu.

"Matbuattan konuşmıyacağız" teminatına rağmen söz dönüp dolaşıp basının akıbetine geldi. Yani basın suçlarının affı, basın odaları, basın kanununun tâdili, muhayyel şiddet tedbirlerinin frenlenmesi gibi meseleler ister istemez ele alındı. Menderesin "Bunlar kâğıtlarını kurtarmaya uğraşıyorlar, keselerini düşünüyorlar" şeklinde bir kanaata kapılmasını önlemek için, malî mevzuata dokunmamaya çalışıldıysa da, bu meselenin de konuşulması önlenemedi. Kağıt ithalinin SEKA'dan alınıp patronlar sendikasına verilmesi fikri ileri sürüldü. Bu suretle gazetelere kilosu 215 kuruştan gelen kâğıdı 135 kuruşa maletmek mümkün olacaktı. SEKA'nın bu yüzden uğrıyacağı yılda 12 milyon lira kadar tutan kaybı kapatmanın şu veya bu şekilde bir yolu bulunabilirdi. Menderesin bu mevzuda itirazı yoktu. Af mevzuunda da iki taraf prensip iti barile mutabıktı. Basın odaları mevzuunda ise ihtilâf mevcuttu. Menderes Basın Birliğinin Hükümet kontrolü altında olmasını isterken, gazete patronları muhtariyet peşindeydiler. Cumhuriyet ise basın odalarının her iki şekline de muhalifti. Kurulduğu takdirde Cumhuriyet, -tabii kanunla mecbur edilmezse- basın odalarının dışında kalacaktı.

Toplantıda -hiç değilse görünüşte;- üzerinde en fazla hassasiyetle durulan mesele basın suçlularının affı idi. Bu hassasiyet tamamile sebepsiz değildi. Vatanın Ağırcezaca verilen bir mahkûmiyeti vardı. Ahmet Emin ve oğlu Tunç Yalman 10 ay hapis ve. 3 ay 10 gün sürgüne mahkûm edilmişlerdi. "Lord Hav Hav" yazısından Falih Rıfkı ve Bediî Faik ile mahkemedeydiler. Daha bâzı dâvalar vardı. Fakat bunlar arasında en mühimi Ahmet Emin Yalman ve Bedii Faikin sanık olarak bulunduğu "Pulliam dâvası" idi. Amerikalı gazeteci Pulliam'ın makalesini iktibas eden Ulus, Ankarada mahkûm olmuş, karan Temyiz tasdik etmişti. Temyizin kararından sonra, İstanbulda dâvaların ne şekilde sona ereceğini kestirebilmek için müneccim olmaya lüzum yoktu.

Ahmet Emin Yalman

Akıncı ruh!.

Başbakanın Ulus mahkûm olduktan sonra diğer gazetelerin muvafakatini g?ri alarak kurtarması düşünülemezdi. Şu halde ancak basın suçlarının affı Dünya ve Vatan sahiplerini mahkûmiyetten kurtarabilirdi. Gizli toplantılar işte böyle "kritik" bir anda vuku buldu. Neticede de bazı vaadler mukabilinde gazeteler, Beyfendiye istediğinden çok fazlasını peşinen verdiler. Demoklesin kılıcı başlarının üstünde durduğu müddetçe de "irtica ve zam muhalefeti"nden öteye gitmeleri çok zordu.

Damoklesin kılıcı

Statükoyu kurtarmak -demokrasiyi değil- pahasına yapılan alış-

Demokrasinin Kaleleri

Turhan FEYZİOĞLU

önergelerinin Başkanlık tarafından gündeme alınmayışını mazur göstermeğe çalışan bazı D. P, sözcüleri. Meclis Başkanlık Divanının bile D. P. "çoğunluğunun" takdirleriyle bağlı olduğunu iddia edecek kadar ileri gitmişlerdir.

Sayı çokluğunun esiri değil, Anayasa ve içtüzük hükümlerinin tarafsız tatbikçisi olması gereken Başkanlık Divanı hakkında böyle sakat bir anlayışın açıkça izhar edilmesi, herkesten önce Meclis Başkanlığını infiale sevketmeliydi.

"Demokrasi çoğunluğun dilediğini yapmasıdır" tarzında garip tariflerin ortaya atılması karşısında, D. P. liderleri, "demokrasi teminatlar rejimidir" tezini yıllarca dillerinden düşürmemiş olduklarını, bir an için olsun, hatırlamalıydılar.

*

Sadece "çoğunluğun hâkimiyeti" şeklinde anlaşıldığı takdirde, demokrasi, batı âleminin anladığı mânada İnsan haklarına ve hukuk devleti fikrine dayanan bir rejim olmaktan çıkar. Demokrasi, sadece bir devlet içinde siyasi iktidarın hangi organa ait olacağı ve hu organın nasıl seçileceği meselesi ile ilgili değildir. Bu rejini, ayni zamanda, istisnasız bütün devlet organlarının hukuk kaideleriyle bağlı bulunmalarını ve devlet kudretinin bir takım ana haklarla sınırlandırılmasını gerektirir.

Meşhur hürriyet mücahidi Thomas Paine, "The Kights of Man - İnsan haklan" adlı klâsik eserinde, hu fikri şöyle ifade etmiştir: Devlet organlarının Keçimle iş başına gelmesi, eğer seçilen kimseler sonradan hudutsuz bir yetkiye sahip olacaklarsa, istibdadı ortadan kaldırmaz.

Diktatörlük bir şahıstan gelebileceği gibi. bir parlâmento çoğunluğundan, bir siyasi partinin genel merkezinden, bir içtimai sınıftan da gelebilir. Rusya ve peyklerindeki sözde "halk demokrasileri", çoğunluğa dayanamadıkları için değil, fakat muhalefete hak tanımadıkları için. siyasi kudretin insan haklarıyla sınırlı ve hukuk kaideleriyle bağlı olmasını gerçekten kabul etmedikleri için, tarihteki nice istibdatları gölgede bırakan birer müstebit idare örneğidir.

Çoğunluğu "yeni hükümdar" diye vasıflandıran ve bu hükümdarın yetkileri sınırlandırılmazsa en müstebit kralları bile aratabileceğini izah eden Amerikalı hukuk bilgini didin W. Burgess'in yerden göğe kadar hakkı var.

*

Türkiyede "çoğunluk tahakkümü" kurma hevesli̇leri hu emellerinde muvaffak olamıyacaklardır. Çünkü, her şeyden önce, millet içinde gitgide eriyen bir azıldık halindedirler. "Demokrasi kaleleri"ni tamamiyle tahribe ve ele geçirmeye ile asla imkan bulamıyacaklardır. Bu milletin hak duygusuna, asaletine, mücadele gücüne gerçekten -inananlar sonunda daima haklı çıkmışlardır.

verişin. 1958 Nisanında vuku bulan Menderes - Üniversite temaslarını hatırlatmaması imkânsızdı. O zaman da karşılıklı yemekler yenilmiş, kadehler kaldırılmış, vaadlerde bulunulmuştu. Sadece temde ufak bir fark vardı. Bugünün temi "af" ise, o günün temi. profesörlerin Maçkadaki evleriydi Ev işi o tarihten beri sürüncemede kalmış, nihayet geçen haftanın sonunda Cumartesi günü Üniversite Yapı Kooperatifinin teshi için üyeler fevkalâde toplantıya çağırılmıştır. Nisabın temin edilemediği kongrede bir üye "Beni asıl üzen şey, senelerden beri işin hâlâ başlangıcında bulunmamızdır" diye yanık yanık dert yanmıştır. Gerçi Damoklesin kılıcı önünde gerileyen gazete patronları, kooperatif üyesi üniversite hocaları gibi bütün ümitlerini henüz kaybetmemişlerdir. Evvelâ af bayramda demişlerdi, şimdi Ağustosta demektedirler. Ağustosta vuslatı belki yeni bir bahara tehir etmek zorunda kalacaklardır. Zira İktidar için, Damoklesin kılıcının gölgesi altındaki bu durum son derece avantajlıdır: En şiddetli muhalefet yapan gazeteler hemen hemen dikensiz gül bahçeleri haline gelmişlerdir. Bazı demokrasi şampiyonları kendi kendilerini kakokrasi müdafii haline getirmişlerdir. Böyle bir durumda İktidarın acele etmesine hiç lüzum yoktur. Nitekim Beyfendiye yakın çevreler "Aftan ne haber?" diye, sorulunca, gevrek bir kahkaha atarak "Hele bir Ahmet Emin hapsi boylasın da..." diye nükte savurmaktadırlar. Maamafih "gizli pazarlık" amatörlerinin en büyük talihisizliği, fakat Türkiyenin ve demokrasinin en büyük talihi, milletin aklanmaması olmuştur. Millet, kendisini nereye çekerlerse oraya götürreceklerini sananlar hakkındaki hükmünü çabucak vermiştir.

C. H. P.

Ümitlerin teminatı

Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü akşamı, C. H. P. nin Kızılayda Karanfil sokağın başındaki yeni kiraladığı binanın üçüncü katındaki salonda yeşil çuha kaplı masanın etrafındaki gazetecilere hitap ederken C. H. P. Genel Başkanı İnönü pek sıhhatli ve memnun görünüyordu. İnönü, Büyük Mealisin bir ay--k tatille girme kararı almasından bir gün sonra yaptığı hasın, toplantısında, İktidarın iç huzuru vahim bir hale getiren tutumunun vatandaşa anlatılması için C. H. P. milletvekillerinin bir aylık tatili gezilerle geçireceklerini açıkladı. Tahkikat önergelerinin gündeme alınmaması yüzünden sesini Meclis içinde duyurmağa muvaffak olamıyan C. H. P. iç politikada en mühim bir mesele olarak mütalâa ettiği "can ve mal emniyeti" dâvasını vatandaş önünde savunacaktı. C. H., P. Genel Başkanı "yanlış yolda olanların suyunca giderek onların düzeleceklerini ummanın semeresizliğine" kani bulunuyordu. Büyük iktisadî ıstırabın yanıbaşındaki iç huzursuzluğun izalesi, ancak vatandaşın ve hür basının vatandaş haklarına sahip çıkması ile mümkündü. Mühim olan vatandaşın ümidini kaybetmemesiydi. Bu ümidin teminata olan C. H. P. önümüzdeki tatil günlerinde bütün hakikatları millete anlatacaktı.

Yaz programı

Bir aylık bayram tatilinin en çok C. H. P. nin işine yarıyacağı şüphesizdi. Önceden hazırlanan yaz programı vakit geçirmeden tatbik mevkiine konuldu. İl temsilcileri bölgelerine hareket etmeğe başladılar. Bu, programın ilk kıymıydı. İkinci kısımda her milletvekili seçim bölgesine giderek seçmenleriyle temasa "geçecek ve Mecliste ifade etmek fırsatını bulamadıkları hakikatları vatandaşa anlatacaktı. Merkezde teşkil edilecek 3 - 5 kişilik heyetler de bölgelere ayırarak bütün vatan sathını dolaşacaklar ve C. H. P. nin sesini vatandaşa duyuracaklardı. Ekipler ve gidecekleri iller tesbit edilmişti. Seyahatlere Bayramın üçüncü gününden itibaren başlanacaktı.

Diğer taraftan Gençlik Kolları Kurultayının Sonbaharda toplanmasını temin için gereken hazırlıkların tamamlanmasına girişilmişti. Bu yaz bütün illerin Gençlik Kolları kongreleri bitirilecekti. Dr. Suphi Baykam, Bülent Ecevitle birlikte bayram ertesi Trakyaya gidecek ve üç ilde yapılacak Gençlik Kolu kongrelerinde hazır bulunacaktı.

Genel Başkan İnönü de bu tatilde yurt gezilerine çıkmayı düşünmektedir. Şimdiki tasavvur, bayramdan sonra Zonguldaka gitmek ve oradan Kocaeline geçerek geziyi İstanbulda sona erdirmek merkezindedir, İnönü 15 Temmuza kadar İstanbulda istirahat edecek, denizden faydalanacak ve meşhur "ç/ivileme" atlayışlarım yapacaktır.

D. P.

Ağustos bombası

Geçen haftanın ortasında. Perşembe günü Park Otelin bir katım işgal eden gayri resmi başbakanlık bürosundan çıkan, Başbakan Menderes bir askerî uçakla Ankaraya hareket etti. Ankaraya yapılan bu Perşembe ziyaretleri artık bir gelenek hâline gelmişti. Menderes her Perşembe D. P. Grupu toplantısında hazır bulunuyor, sonra, Park Oteldeki dairesine dönüyordu. Anlaşılan D. P. Genel Başkam, siyasi konjonktürün bu kritik anında Grupu yalnız başına bırakmak istemiyordu. Herhangi bir infilak vuku bulabilir, hiç değilse rahatsız edici hâdiselerle uğraşmak lâzım gelebilirdi. Nitekim daha evvel Ömer Lütfü Erzurumluoğlu, Grupun tatile girmezden evvel fevkalâde bir toplantı yapmasını ve askıdaki bütün işlerin görüşülmesini' istemişti. Erzurumluoğlunun güttüğü gayenin C. H. P. nin tahkikat önergelerinin bir an evvel görüşülmesi olduğu aşikârdı. Erzurumluoğlunun takririnin oya konulmasını önlemek, başkan için güç olmadı: Takrir Grup İdare Heyetine verildi. İdare Heyeti lüzum görürse Grupu fevkalâde toplantıya çağırırdı.

Bu tehlike böylece atlatıldı. Ama D. P. Grupunda tahkikat önergelerinin konuşulmasını isteyenlerin sayısı az değildi. "Bir vurana beş vurmalı" tezinin şampiyonu Bahadır Dülger, "Turgutun başını yaran kahraman baston' budur" diye övünen Muhittin Özkefeli, "mutedil İnönüyü," onu ifrata sürükliyen Forumcuların elinden kurtarmak" şeklinde harika bir tezin sahibi Behçet Kayaalp v.s. gibi müfritler Grupta pek fazla itibar bulmuyorlardı.

Haziran başında, Meclis Başkanvekilleri tarafından mazeret babında Meclis gündemini tek başına tanzim ettiği söylenen Refik Koraltan, bir gazeteciyle yaptığı konuşmada "Tahkikat önergelerinin gündeme alınmasına lüzum olmadığı" kanaatini beslediğini bildirmişti. Ama-Grupun mühimce bir kısmı, Meclis Başkanının kanaatini paylaşmıyordu. Gruptaki bu havayı ilk sezen D. P. Genel Başkanı oldu. Çoktan hazır şiddet tedbirlerini "henüz hazır değil" bahanesiyle kızağa çektiren Genel Başkan evvelâ konuşmasının tonunu yumuşattı. Değişmiyen kendi görüşünü, muhtelif görüşlerin bir senteziymiş gibi ifade etme şeklini tercih etti. Meselâ D. P. milletvekillerinden Saadettin Karacabey (Bursa), C.H.P. tarafından verilmiş önergelerin gündeme alınması gerektiğini düşünüyordu. Selim Yatağan (Ağrı) aksi teze inanıyordu. M. de la Palisse'nin ruhunu sâdeden Burhanettin, Onat (Antalya) ortadan giderek önergelerin gündeme alınmasının da,\ alınmamasının da mümkün olduğunu söylüyordu. Şemsi Ağaoğlu (Muş) ise, meselenin daha çok politik tarafı üzerinde durarak, önergelerin gündeme alınması halinde bunun C.H.P. nin zorlaması neticesinde yapıldığı şeklinde umumi efkârda bir iz bırakacağını anlatıyordu. Muhtelif görüşler ifade edilmiş, hava hazırlanmıştı. Görüşlerin sente•ziyi yapma işi Genel Başkana düşüyordu.

Menderese göre tahkikat önergelerinin gündeme alınması kanunî bir mecburiyetti. Fakat bunların hangilerinin ve ne zaman gündeme alınacağı meselesi üzerinde durmak lâzımdı. Zira önergelerin bir kısmı seçimlere taallûk etmekteydi. Seçimler yapılmış ve üzerinden aylar geçmişti. Bu mevzuları yeniden tazelemenin ne yeri vardı? Uşak hâdiseleri de adalete intikal etmişti, Bu önerge adalet hükmünü verinceye kadar elbette ki olduğu yerde durmalıydı. Diğer tahkikat önergeleri-

ne gelince, bunları da Meclis yaz tatiline girmiyeceğine göre "münasip" bir zamanda gündeme almak mümkündü. Madem ki Meclis yazın çalışacaktı, basın suçlarının affı da bir aylık bayram tatilinden sonra ele alınabilirdi. -M. Faruk Gürtuncanın basın suçlularının affı hakkındaki Özçobanın teklifinin gündeme alınması için çektiği telgrafın akıbeti da böylece tayin edilmiş oluyordu-. Ara seçimleri hakkında da bir karar almak için aceleye lüzum yoktu. Ağustosa kadar vakit vardı. Mamafih, bugün memleketi bir seçim tansiyonu içine sokmamak gayesiyle, ara seçimlerini yapmamak doğru olurdu.

Menderesin düşünce tarzı çok mülayimdi... Muhalefete çatmıyor. Gruptan yükselebilecek itirazları önlemek için de tâviz verici bir üslûbu tercih ediyordu. Aslında hiç bir tâviz verdiği de yoktu. D. P. Genel Başkanı uyutma politikasının icaplarını maharetle yerine getirmişti. Bütün ustalık, Meclisi uzun bir yaz tatili yerine bir aylık tatile sokmaktan ibaretti. Bu suretle hiç bir şey vermemekle beraber tahkikat önergelerinin konuşulabileceği ve basın suçlularının affedileceği ümitleri yaşatılmış oluyordu. Aynı zamanda C. H. P. nin, Büyük Meclisi yazın fevkalâde bir toplantıya çağırmasını psikolojik bakımdan imkânsız kılmak da düşünülmüş olabilirdi.

D. P. kulislerinde el altından Menderesin Ağustosta bir "bomba patlatacağı" haberinin de ısrarla yayılması unutulmadı. "Bomba tesiri uyandıracak haber" çeşitli tefsirlere yol açtı. 1950 ye dönüş? Demokrasiye paydos? Her iki ihtimale de kimse inanmadı. Bir gazetecinin savurduğu nükte en çok tutan tefsir oldu. Gazeteci, "Ağustos bombası'nın müteveffa Dulles 1958 başınla Ankaraya geldiği zaman patlayan bombalar serisine dahil bulunduğunu söylüyordu.

Dış Politika

Savarona dönüyor

Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın İtalyaya yaptığı resmî ziyaret geçen haftanın sonunda tamamlandı. Cumhurbaşkanı ve refakatindeki heyet Romaya Türk Hava Yollarının SES uçağı ile gelmişlerdi. Dönüş, bir eğitim gezisi dolayısile Akdenizde bulunan Savarona mektep gemisiyle yapıldı. AKİS'in baskıya verilmek üzere olduğu sırada zarif ve güzel görünüşlü Savarona Egede, Çanakkale Boğazına doğru yol almaktaydı.

Cumhurbaşkanı Bayarın dönüş için Savaronayı tercih etmesi kalabalık refakat heyeti kadar, İtalya seyahatini büyük bir merakla takip eden Türk halk efkârımla da büyük bir memnuniyet yarattı. Cumhurbaşkanının ve refakatindeki kalabalık heyetin Türk Hava Yollarının SES

Bahadır Dülger

'Bir vurana beş vur!'

adlı Viscount uçağı ile Romaya müteveccihen İstanbuldan havalandığı duyulduğu andan itibaren herkes uçağın selâmetle indiği haberini beklemeğe başladı. Gatwick faciasının gönüllerde açtığı yara henüz küllenmeden talihsiz SEC uçağının son kalkış meydanı olarak hâdiseye adı karışan Ciampino hava istasyonundan bu defa da bahsedilmesi huzur kaçırıcı tedailere yol açtı. Türk milleti radyolarının başında Celâl Bayar ve refakatındaki heyetin Romaya salimen indiklerini öğrendikleri zamandır ki derin endişelerini üzerinden atmağa muvaffak oldu.

SES uçağının İstanbul-Roma yolculuğu hakikaten pek endişe verici hava şartları içinde cereyan etti. Heyete dahil Burhan Belgenin tabiriyle "havada bir haşarılık vardı" Yolculuk "gökyüzünün emrinde ne kadar hallaç varsa, hepsine işbaşı yaptırıp şiltelerinin pamuğunu attırdığı bir sıraya rastladı". "Kıyamet gibi bulut" SES uçağının altına "pa muktan döşekler gibi serilmişti." 4000-5000 metrenin üstünde seyre mecbur kalan yolcular ne Adriyatiki ne de İtalyayı görmeğe muvaffak olabildiler. Arada bulutların içine dalmak da icap ettiğinden yolcuların çok zaman emniyet kemerlerini takmaları icap etti. Bu hal yolculuğa arzu edilmeyen bir heyecan getirdi. Uçak âdeta "el yordamı ile" Napoliyi buldu. Mahalli saatle 16.30 da Ciampino hava meydanına inildiği zaman herkes memnundu. Trafik kulesinin herhangi bir hâdiseye mahal vermemek için aşırı derecede ihtiyatlı davranmasından dolayı, uçağın konuş noktasından meydan binası önüne gelişi on dakikadan fazla sürdü. Cumhurbaşkanı Sinyor Gronchi ve eşi ile Başbakan Segni, Millet Meclisi Başkanı Leone, Senato Başkan Yardımcısı Ceschi ve Anayasa Mahkemesi Başkanı Azzariti pist kenarında bekliyorlardı. Yaşına rağmen güzelliğinden ve inceliğinden hiç bir şey kaybetmiyen Sinyora Gronchi o gün lâcivert bir rob, açık mavi ve beyaz renkli çok zarif bir şapka giymişti. Cumhurbaşkanı Bayar eşiyle birlikte uçağın merdivenlerinden ağır ağır indi. Bayan Reşide Bayarın üstünde tamamen siyah bir rob vardı.

İstiklâl Marşından sonra İtalyanların son derece hareketli İnno di Mameli marşları dinlendi. Mutad tanıştırma merasimlerini müteakip kafile Roma yolunu tuttu. Romalılar zamanından kalma tarihî Appia yolundaki sayısız âbidelerin iyice seyredilebilmesi için gayet yavaş gidiliyor ve sık sık kalabalık turist kafilelerine rastlanıyordu.

Colosseo Meydanına gelindiği zaman, Roma şehri adına "hoşgeldiniz" merasiminin yapılması için biraz duraklandı. Fakat bu sırada hiç beklenmedik bir aksilik çıktı. Belediye Başkanı Sinyor Ciocatti'nin arabası merasim yerine gelirken, Campidoglio'dan sonra kıtaların ve trafiğin arasına sıkışmış kalmış, kargaşalıkta kendisine bir türlü yol açılamamıştı. Bereket, İtalyan protokol memurlarının becerikliliği vaziyeti kurtardı ve Belediye Meclisi azalarından Sinyor Colasanti kısa bir hitabe iradetti. Misafir heyette bulunanlar da, böylece hiç bir şeyin farkına varmadan, karşılarındakini Belediye Reisi niyetine dinlemiş oldular. Kafilenin bundan sonraki yolculuğu atlı muhafızlarla ve Sinyor Gronchi'nin 1957 Kasımındaki Ankara ziyaretinde yapılanları aratmayan debdebeli bir merasim havası içinde geçti. Venezia Meydanı ve 4 Kasım caddesinden Bayar ve eşinin kalacakları Quirinale sarayına gelindi.

O akşam saat 19'da Cumhurbaşkanı Romadaki kordiplomatiği kabul etti ve İtalya Cumhuriyeti nezdindeki Vatikan temsilcisi Monsenyör Grano'nun kıdemli elçi sıfatıyla söylediği nutku dinledi. Gece İtalyan Cumhurbaşkanı tarafından verilen yemekte Dışişleri Bakanı Zorlu da, eşi ve kızı ile birlikte bulundu. Sinyor Gronchi, şampanya kadehini kaldırırken söylediği nutukta, her iki memleketin dahil oldukları NATO camiasının temellerinden, adalet ve hürriyet prensiplerinden bahsetti.

Kârlı ve kârsız işler

Ertesi sabah, Cumhurbaşkanı Bayar İtalyan Savunma Bakanı Andreotti ile birlikte Meçhul Asker âbidesine giderek çelenk koydu ve nihayet saat 11.15'ten itibaren resmî görüşmelere başlandı. Salı günkü bu ilk görüşme iki saat 15 dakika sürdü. Cumhurbaşkanlarından başka, İtalyan Dışişleri Bakanı Pella, Fatin Rüştü Zorlu, İtalyanın Ankara Bü-

yükelçisi Magistrati, Türkiyenin Roma Büyükelçisi Cevat Açıkalın, İtalyan Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri ile Melih Esenbel ve Gronchi'nin diplomatik müşaviri de görüşmelere katıldı. Konuşmalar iki tercümanın yardımıyle İtalyanca ve Türkçe olarak cereyan etti.

Görüşmelerin iktisadî işlerle ilgili kısmı fazla münakaşaya sebep olmadı. Zaten bu hususta evvelden bâzı prensip anlaşmalarına varılmıştı. İtalya Türkiyedeki yatırımlarını daha da arttırmak kararındaydı. Şimdiye kadar, meselâ elektrik nakil hatlarının inşası gibi büyük işlerde çalışan İtalyan firmaları ve teknisyenleri Türkiyede çok iyi intiba bırakmışlardı. Ankara hükümeti, bundan sonraki ihalelerde, İtalyanların geçmişteki dürüst ve verimli çalışmalarını da gözönünde tutacağını vaadediyordu. Ayrıca, İtalyan hükümetinin de tavassutuyla, İtalyan firmalarının kimya sanayii ve nebatî yağların tasfiyesi gibi işlerde yatırım yapmaları sağlanacaktı. Barajlarda İtalyan Elektrik malzemesinin kullanılması ve herşeyi İtalyadan yollanacak bir pamuklu dokuma fabrikasının kurulması hususunda da anlaşmaya varılmıştı. Türk hükümetinin ısrarı üzerine turizm sahası da ihmal edilmemişti. İtalya, gerek otel inşaatı, gerekse turizm personelinin yetiştirilmesi için teknik yardım vaadediyordu. Nihayet bütün bu işlerin çoğu İtalya tarafından açılacak 60 milyon dolarlık krediyle karşılanacaktı.

Siyasi işler, İktisadî meselelerde olduğu gibi süratle karara bağlanamadı. Konuşmalar daha çok, "Akdeniz Paktı" etrafında döndü, durdu. Fikir hiç de yeni bir şey değildi. 1949'dan beri zaman zaman muhtelif memleketler tarafından böyle bir teşebbüse girişilmiş, fakat her defasında da tasarılar suya düşmüştü. Şimdi, 1959'da, mesele beşinci defa ortaya çıkıyordu. Fikri ilk ortaya atan İngilizlerdi. Kuzey Atlantik Paktı kurulduğu zaman, Orta Doğudaki hâkimiyeti hususunda hâlâ kıskanç davranan İngiltere, kendi liderliği altında, bilhassa Orta ve Doğu Akdeniz memleketlerini bir araya getirecek bir savunma sistemi kurmak hevesindeydi. Fakat o zamanki İtalyan Başbakanı De Gasperi sayesinde, bunun için en kestirme yolun Türkiye ile Yunanistanı NATO'ya almak olduğu Batılılara anlatmış ve Amerikanın da ısrarıyla İngiliz tasarısı suya düşmüştü.

Bundan sonra, Akdeniz Paktı sözü, 1953 yılında, General Franco'nun idare ettiği ispanyol gazetelerinde görünmeğe başladı. Bazı memleketlerin ideolojik sebeplerden dolayı ileri sürdükleri itirazlar yüzünden NATO'ya giremeyen İspanya başka tertipler peşindeydi. Fakat, Amerikayla yaptığı iki taraflı andlaşmalar endişelerini gidermeğe kâfi geldiği için, kurnaz generalin böyle ince hesaplarla uğraşmasına lüzum kalmadı.

1957 Ocağında "Akdeniz Paktı" kelimeleri siyaset piyasasında tekrar sık sık duyuldu. Fas Sultanı Muhammed V, İtalyaya yaptığı resmî ziyarette, bu fikri tekrar ortaya atıp Sinyor Gronchi'yi ikna etmeğe çalıştı. Muhammed V, Fransa, İtalya, İspanya, Tunus ve Fas arasında bir pakt kurup. Fransa ile iki eski protektorası arasındaki bağları beynelmilel bir andlaşma çerçevesi içinde eritmek arzusundaydı. Fakat. Fransadan çekinen İtalyan hükümeti bu fikre pek yanaşmadı.

İşin asıl tuhaf tarafı, bir yıl sonra, aynı teklif bu defa Fransadan geldi. Mart 1958'de, Fransız Başbakanı Gaillard, Cezayir meselesini çıkmazdan kurtarmak için bir Akdeniz Paktından bahsediyordu. Fransada süratle çelişen hâdiseler onun teklifinin do lâftan ibaret kalmasına sebep oldu.

Makarios'un gölgesi

Bu defa beşinci teşebbüs, paktsever Menderes Hükümetinden geliordu. Başbakanın son İspanya seyahatinde Franco'yla başbaşa verip bu meseleye görüştüğü biliniyordu. Franco, Amerikayla yaptığı andlaşmalardan sonra, böyle bir paktın fazla fiili kazanç getirmiyeceğini bildiği için pek hevesli davranmamış, fakat "olmaz" da dememişti. Türkiyenin -Batı taraftarı bir pakt daha kurmuş olmanın getireceği bazı boş pohpohlamaların dışında- böyle bir teşebbüsteki tek çıkarı olsa olsa müstakbel Kıbrıs Cumhuriyetini de Batı savunma sistemine sokmaktan ibaret olabilirdi. Menderesin tasarısına göre, yeni Akdeniz Paktı, Kabristan başka, Fransayı, İtalyayı, İngiltereyi, İspanyayı, Yunanistanı, Tunusu, Fası ve Amerika Birleşik devletlerini de içine alacaktı.

Salı günkü iki. saat on beş dakikalık görüşmede İtalyanlar Akdeniz Paktıyla ilgili düşüncelerini anlatmaya çalıştılar. Bir defa, prensip itibariyle bunun aleyhinde değillerdi. Fakat herşeyden önce realist davranmak ve bunun bilhassa Türkiye ve İtalya bakımından -NATO'ya ilâveten ne gibi faydalar getireceğini düşünmek gerekiyordu. Kaldı ki Yunan Kralı Paul'ün son ziyaretinden sonra, İtalyan hükümeti bu işin pek kolay kolay başarılabileceğini zannetmiyordu. Kral Paul'ün beraberindeki heyetle yapılan görüşmeler Yunanistanın bu konuda pek hevesli olmadığını ortaya koymuştu. Atina Hükümeti, Kıbrısı da içine alacak yeni bir savunma sisteminin, bugün için, Makarios'u güç duruma sokacoğnı düşünüyordu. Kıbrıs Cumhurbaşkanlığının değişmez namzedi olan papaz hazretlerinin Adadaki komünist unsurlar üzerindeki hâkimiyeti, gelişmenin şimdiki safhasında, muhtelif unsurlar arasında gayet nazik bazı kuvvet muvazenelerine dayanıyorlu. Bu durum karşısında, Akdeniz Paktı teşebbüslerine şimdiden girişmek, cübbeli Cumhurbaşkanı namzediyle komünistlerin arasını açabilirdi. Yunan hükümeti teklifi mevsimsiz buluyordu. İtalyanlar da, görüşmelerin daha başlangıcında, Türklerin bu yoldaki gayretlerini takdir ettiklerini söylemekle beraber, biraz daha beklenilmesine taraftar olduklarını "lisanı münasip"le anlattılar.

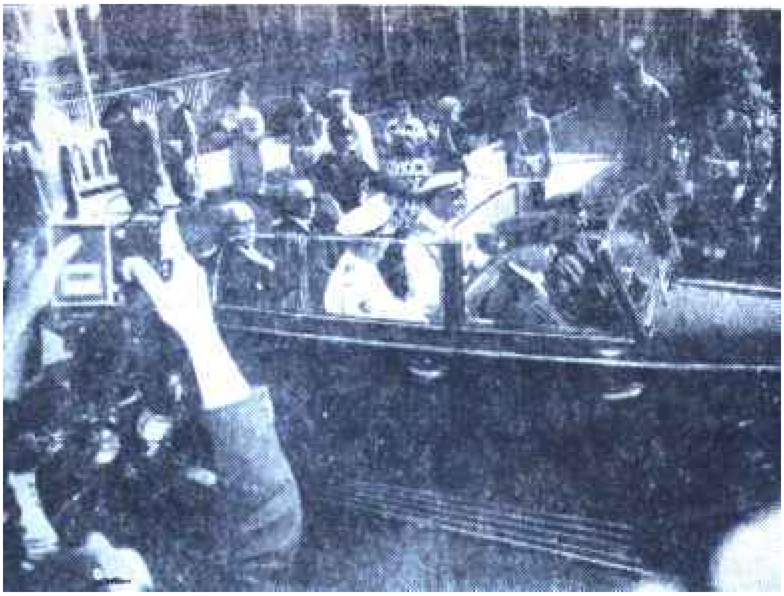
İmar hayranlığı

O gün öğleden sonra olup bitenler, sabahki konuşmaların sıkıntısını unutturdu. Cumhurbaşkanı Bayarın Belediye ziyareti, Roma şehrinin tarihî geleneklerini hatırlatan bir hava içinde cereyan etti. Belediye Reisi, beline yeşil, beyaz ve kırmızı renkli koca bir kuşak bağla-

SES uçağı bulutların üzerinde

"Gökyüzünün bütün hallaçları çalışıyor!"

Bayar ve Gronchi Roma caddelerinde
Akdenizli iki dost

mıştı. Muhafızlar, modelleri onaltıncı asırda Michclangelo tarafından çizilmiş elbiselerini giymişlerdi. Her iki Cumhurbaşkanı eşleriyle birlikte geldikleri zaman, tıpkı geçmişteki merasimlerde olduğu gibi, borular çalındı, trampetler vuruldu. Belediye Reisinin nutkuna Türkçe cevap veren Bayar Romadaki imar ve şehircilik gayretlerini övdü. Merasimden sonra, Villâ Caffarelli'nin tara--asından Romanın meşhur grubu seyredildi ve gazozlu portakal suyu içilerek günün yorgunluğu giderildi.

O gün Bayan Reş le Bayar için de yorucu bir gün olmuştu. Sahalı, Büyükelçi Cevat Acıkalının kızıyla birlikte Romanın turistik yerleri gezilmişti. Sonra, şehrin meşhur dükkânlarına yapılan ziyaretler de hayli vakit almıştı. Bilhassa bir gözlükçü dükkânında epeyce beklemek icabetti. Tevazuuyla tanınan Bayan Reşide Bayar, bu vasfını Komada da göstermiş, dükkânlar önünde sık sık durmak gerektiğinden, elçilik arabasındaki ayyıldızlı bayrağın çıkartılmasını bilhassa istemişti. Bir cumhurbaşkanı eşinin dükkânlarda halk arasında dolaşması demokrat ruhlu İtalyanların da her hakle çok hoşlarına gitmiş olacak ki, Corriere della Sera gibi büyük gazeteler bile bu çarşı ziyaretine ait resimler koymayı ihmal etmediler.

Heyetler arasındaki resmi görüşmeler Çarşamba günü sona erdi. O gün, sabah trafik polislerinin gösterileri seyredildiği için, çalışmaların hepsi öğleden sonraya bırakılmıştı. Önce, saat 16.30'da Dışişleri Bakanlığının Sala del Mapamondo denilen haritalı salonunda. Zorlu ile Pelin, "iktisadi, teknik ve turistik işbirliği" andlaşmasını imzaladılar. Sonra Cumhurbaşkanlarının da iştirakiyle saat 17.10'dan 10.30'e kadar çalışıldı. Görüşmeleri takiben yayınlanan resmî tebliğde "Akdeniz Paktı" sözü geçmiyordu. Dünyada adalet ve güvenlik esaslarının sağlanması bakımından en iyi vasıtanın Atlantik Paktı olduğu" şeklinde bir ibarenin tebliğe konulmasında ısrar eden İtalyan heyeti, böylece yeni paktlar konusundaki düşüncesini de açıklamış sayılabilirdi.

Türk destu Papa

Perşembe günü seyahatin en pitoresk hâdisesi cereyan etti ve Türkiye Cumhurbaşkanı Vatikan Sitesinde Papa Giovanni XXIII tarafından kabul edildi. Sabah, Papalık Başkâhyası Leone Massimo ile birlikte Quirinale sarayından San Pietro meydanına gelen Cumhurbaşkanı ve eşi. Vatikan geleneklerine göre merasimle karşılandılar. Bayar. İstiklâl marşını dinledikten sonra, Clementina salonuna geçti. Bu arada, Vatikanın devlet başkanlarını karşılamak için mutad protokolünde yapılan son değişiklikler de ilk defa Türkiye Cumhurbaşkanının gelişi dolayısıyla tatbik edildi. Papanın huzuruna gidiş yolu uzatılmıştı. Concistoro ve Sedlari salonlarından geçmek icabetti. Ayrıca, her zaman Toronotto odasında yapılan kabul resmi, bu defa Bayarın refakatindeki grubun fazla kalabalık olmasından dolayı Trono salonunda yapıldı. Merasim safhasından sonra, Papanın Bayarla görüşmesi çok samimî bir hava içinde geçti. 1934'le 1944 arasında İstanbulda bulunan Giovanni XXIII, Bayarla anlaşmakta fazla gürlük çekmedi. Fransızca olarak söylediği resmî nutuktan sonra. Türkçe dualar etti. Zaten, İtalyan gazetelerinin yazdığına göre, kendisi Türkiyede iken, Türk katoliklerinin dualarını Türkçe söylemeleri hususunda hayli mesai sarfetmişti. Yine aynı gazetelere göre, Bayarla Giovanni XXIII. arasında İstanbulda başlayan dostluk, Vatikanın temsilcisi İstanbuldan Parise tâyin edildikten sonra da samimî muhaberat şeklinde devam etmişti. Giovanni XXIII. Pariste iken, Fransız Cumhurbaşkanı tarafından kendisine kardinallik takkesinin giydirilmesi münasebetiyle yapılan merasime ancak üç elçi çağrılabileceğini öğrendiği zaman, bunlardan birinin Bayarın temsilcisi sayılan Türk elçisi olmasını istemişti. Bu noktayı belirten ciddi Corriere della Sera gazetesi, bu şahsî yakınlığın lâik Türkiye ile Vatikan arasında diplomatik münasebetler kurulması hususunda şimdiye kadar rastlanan güçlükleri ortadan kaldıracağını yazmaktaydı.

Cumhurbaşkanı Bayar, Papanın konuşmasına Türkçe bir nutukla mukabele etti ve bu arada "Türkiye katolikleri sadık vatandaşlardır. Zira katolik dini, memleketin meşru makamlarına mutlak itaati emreder" dedi.

Cumhurbaşkanı ile Papa arasındaki hediye teatisi de bu yirmi dakikalık görüşme sırasında cereyan etti. Bayar Giovanni XXIII.'e çok kıymetli bir halı verdi. Papa da, daha önce yolladığı ve bu merasimde Cumhurbaşkanı tarafından takılan Altın mahmuz nişanına ilâveten, İncoronazione madalyası, imzalı bir resmini ve San Pietro meydanını gösteren bir gravürü Bayara hediye etti.

Cumhurbaşkanı ve refakatindeki heyet aynı gün 16.30 da trenle Komadan Napoliye hareket ettiler. Gece, Savanına yatında geçirildi. Ertesi sabah, NATO karargâhına yapılan resmi ziyaretten sonra, saat 15'te Savarona hareket etti. Gemi Napoli limanından çıkarken 21 pare topla selâmlandı. Sahile birikenler, Akdenizin en güzel mevsiminde lâcivert sulara doğru açılan beyaz yatı uzun uzun seyrettiler.

Zabıta

Lüks Nemimin baklaları

Gazetelerin zabıta haberlerine düşkün olmıyan okuyucularının bile artık şöhretlerini öğrendiği ve maceralarını merakla okumağa başladığı iki 'büyük kahraman" . Çapkın Hırsız ile Lüks Nermin-, geçen haftanın ortasında Çarşamba günü Akşam gazetesinin birinci sayfasında buluştular. Akşam, o gün "Çapkın Hırsız" imzasını taşıyan bir mektup neşretmişti. Okuyucuları son derece kayiflendiren bu mektubu yazanın "çapkınlık" ve "hırsızlık" maharetine ne derece sahip bulunduğu şüpheliydi ama zekâ ve nükte bahsinde ustalığı aşikardı. Akşama mektup gönderen "Çapkın Hırsız" söyle diyordu: "Şayet Lüks Nennin

İstibdattan Demokrasiye

Kafkaslardan

«Kafkas cephesinde Faik Paşanın şehadeti üzerine arkadaşlarını kumandayı benim ele almamı istediler. Ben de kolordunun kumandanlığını vekâleten deruhte ederek pek yakın görünen düşman taarruzu için lâzım olan emirleri verdim. Kolordunun emrinde 5 tümen bulunuyordu. Bizim sağımızda Atatürkün kolordusu muharebe vaziyetindeydi. Ruslar bir saat sonra umumi taarruza geçtiler. Bu taarruz gece gündüz 2 - 3 gün sürdü. Düşman, hücumu her yerde kırılarak çekilmeğe mecbur oldu. İkinci Ordu cephesinde bu muharebeler ikmal hizmetleri eksiğinden ve ihtiyaçlardan dolayı inkişaf edemiyerek tarafların birbirini atamamalarıyla neticelendi. Kafkas cephesinde o sene kış çok şiddetli olmuş ve orduların ilerde vaziyetleri tutulamaz bir darlıkta kalmıştır.

"Ben nisbî sühunet hasıl olduktan sonra orduya dönmüştüm. Ordu karargâhımız Palu civarında Sekrat çiftliğinde idi. Bu esnada Ahmet İzzet Paşa izinli olarak İstanbula gitti ve orada hastalandı. Kolordu kumandanı Mustafa Kemal Paşa ordu kumandan vekili olarak Sekrata geldi.

"Atatürkle vazife irtibatı içinde ilk defa beraber bulunuyorduk. Mevsimin kânunlar olduğunu hatırlıyorum. Atatürk gelir gelmez Kurmay Başkanı olarak benimle çalışmağa başladı. Kıtaların vaziyetini, gelecek ihtimaller hakkında ne düşündüğümü etraflı olarak sorduktan sonra, önümüzdeki kış orduca alınması lâzım gelen tedbirleri bilmek istediğini söyledi. İzinli giden ordu kumandanı ile ve İstanbulla olan konuşmaları anlattım ve kendi teklifimi söyledim. Atatürk fikrimi kabul etti ve derhal tatbike koymak için emir hazırlanmasını istedi. Yeni ordu kumandanının gelir gelmez ehemmiyetli bir karar vermesine sebep olmayı arzu etmeyerek belki ertesi gün umumi vaziyeti bir daha arzetmek için imkân bulacağımı söylemek istedim. Atatürk kısa keserek, hemen yeni tertibin alınmasını bildirdi. Ayrılma ve o gece sabaha kadar icap eden tedbirleri hazırladık ve ordu kumandanının tasvibini kazandık. Atatürkle vazife başında ilk tanışmamız bu suretle olmuştur.

"1917 başlarında Kafkas cephesinde kolordu kumandanı olmuştum. Ordu kumandan vekili Atatürkün emrinde ve yakınında, kumandan olarak çalışmağa başladım. Az bir zamanda Mustafa Kemal Paşa beni iş basında tanımış ve itimat etmişti.

ATATÜRKLE BERABER ÇALIŞMA

«Avrupada yıpratıcı siper harbleri Doğuda ve Batıda hareket harbi şeklinde kanlı inkişaflar göstermeğe başlamıştı. Bu aralık bizim, ittifak manzumesinin bir mütareke ve sulh teklifi olmuş, kısa bir ümit devrinden sonra karşı taraf aksi bir çehreyle hayalleri boşa çıkarmıştı. Bizim Avrupa cephesinde Makedonyaya kadar muhtelif yerlerde yardım kuvvetlerimiz vardı. Memlekette İngilizler karşısındaki Suriye ve Irak cephelerimiz buhranlı durumdaydılar. Bütün bu vaziyetleri ve harbin muhtemel neticelerini, Atatürkle uzun uzun görüşürdük. Hususiyetimiz süratle arttı ve bana samimi bir teveccüh göstermeğe başladı.:

"Atatürk bir müddet sonra ordu karargâhını Diyarbakıra nakletti. Ben Sekratta, Dersim de dahil olarak geniş bir cephede vazife görüyordum. Ruslarla Dersim hudutlarında da temas halindeydik. Kafkasyada bu kış çok mahrumiyetli geçmişti. Askerin beslenmesini ve her türlü ihtiyacını çok tahdit ederek idare etmeğe çalışıyorduk. Memleketten sevkiyat ile cephedeki orduların beslenmesi yalnız valilerin himmetlerine kalmıştı. Benim kolordum Elâzığ Valisi muhterem Sabit Sağıroğlunun faaliyetine ve tertibine istinat ediyordu. Bu hal benim için çok iyi bir talih eseriydi. Muhterem Sabit bey Doğu vilâyetlerinin harb esnasındaki türlü hâdiselerinden yüksek itibar ile çıkmış, vilâyet ahvaline ve hususiyle Dersimin ihtiyaçlarına ve meselelerine hakkıyla vukufu sayesinde ehemmiyetli bir yardımcı vaziyetindeydi: 1916 . 17 kışında da kolordunun ihtiyaçları için paha biçilmez hizmetler ifa etmiştir.

Elâzığ Valisi Sabit Sağıroğlu

RUSYADA İHTİLÂL

«Rusyada ihtilâl 1917 baharında başlamıştır. Bütün dünya vaziyeti birden yeni bir manzara gösterdi. İhtilâl hükümetlerinin harb karşısında ve müttefikleriyle münasebetlerinde durumlarını yakından takip ediyorduk. Rus ihtilal hükümetleri süratle Almanlara karşı harbe devam kararını ilân ettiler. Gerçekte de kısa bir fasıladan sonra büyük Rus taarruzları inkişaf etmeğe başlamıştı. Ancak bizim Kafkas cephesinde durgunluk değişmemişti. Rus hükümetlerinin kararsız oldukları gün geçtikçe meydana çıkıyordu. Herhalde harb Rusya cephesinde yeni bir safhaya istidatlı görünüyordu. Ancak bu 1917 senesinde bizim için İngiltere başlıca düşman olarak bütün şiddetiyle harekete geçmiş bulunuyordu. İngilterenin gösterdiği büyük tehlike Türkiyenin memleket dışındaki kuvvetlerini anavatana getirmeğe. zorlamıştı.

Suriye Cephesine

"Vazife icaplarıyla Atatürk beni Diyarbakırdaki karargâhına çağırırdı. Her gidip geldiğim gün benim için maddi, mânevi dinlenme ve kuvvetlenme vesilesi olurdu.

"Bu esnada beni Suriye cephesinde Yirminci Kolordu kumandanlığına naklettiler. Atatürkle beraber çalıştığımız müstesna zamandan ayrılmak mecburiyetinde kaldım. Suriyede Şeria cephesinde Yirminci Kolorduya hareket ettim. Kafkas cephesinde bir seneye yakın vazifem nihayet bulmuştu. Orada bulunan silâh Arkadaşlarım çok zahmetli vazifelerinde 1917 sonbaharına kadar devam ettikten sonra Bolşevik ihtilâli ile dünyada ve bizde Birinci Cihan Harbinin askerî vaziyeti başka, bir şekil almıştı. Bizim Kafkasya ordumuz için ilerlemek vazifesi belirmiş ve bizim diğer cephelerimizde harb olayları bize çok namüsait devam ederken Kafkas cephesinde Kars ve havalisi Anavatana avdet etmiş ve harekât daha ilerlere doğru genişlemişti.

"Kafkas cephesindeki müşkül zamanların hatıraları bende daima canlı olarak yaşamıştır. Uzun menzil hatlarına bağlı, mahrumiyet içinde bulunan bölgelerde askerimizin ve subaylarımızın gösterdikleri gayret, fedakârlık ve kahramanlık çok yüksek derecelerde idi Vazife hissi ve güç şartlarda ordu inzibatı kuvvetliydi. Sarıkamış felâketi ile birden tamiri güç bir darbeye uğramış olan Kafkas orduları 4 sene harb müddetince Rusya İmparatorluğunun ordularına karşı \ vatanı müdafaa etmişlerdir. Büyük Harbin Kafkas muharebelerinde Türk cephesi ordu ve millet olarak pek dayanıklı bir kıymet göstermiştir.

DEMİRYOLLARININ EHEMMİYETİ

«Ben Kafkas muharebelerinde esaslı bir kanaat edinmiştim. Yeni harblerin modern ordulara karşı demiryolsuz menzil hatları ile idaresi mümkün değildir. Daha 1870 den beri bu hakikat meydana çıkmış ve strateji nazariyatına temel prensiplerden biri olarak geçmişti. Bu itibarla demiryolunun harbte tesirini anlamak için Kafkas seferini görmeğe lüzum yoktu denilebilir. Bu doğru olmakla beraber bir seferde demiryolu eksiğini vazifeli ve mesul olarak denemek bende daima canlı kalan bir tesir bırakmıştır. Hususiyetle karşımızdaki ordular yakın mesafelerde demiryoluna İstinat ediyorlardı. Ruslar sefer esnasında ilerleyen ordularını demiryolu ile takip etmeğe çalışmışlardır. Sarıkamışta nihayetlenen geniş hatlarını seferde dar hat olarak Erzuruma getirmişler, Doğu Bayazıta ve Erzincana doğru kollar yapmağa teşebbüs etmişlerdir. Bizim Kafaks cephesini Ulukışladan veya Ankaradan veyahut Reisülayin istasyonundan ikmal etmeğe çalışmamızın ne demek olduğunu acı acı görmüştüm. Ulukışladan Kafkas cephesine giden yollarda menzil için vazife gören asker ve teşkilâtın miktarı cephede muharebe edenlerle yakından mukayese* edilecek derecede mühim bir kuvvet idi.

"Gene bunun gibi İstiklâl Harbinde Kafkas cephesinden Akşehire getirdiğimiz topları kaç ay bekledigimi hiç silinmiyecek bir derinlikle hafızamda taşırım. İstiklâl Harbinden sonra takip ettiğimiz şimendifer politikası iktisadi ve içtimai sebepler yanında askeri zaruretlere dayanmış ve seferlerin canlı hatıraları bizde hiç gevşemeyen bir müessir olmuştur. İkinci Cihan Harbi 1939 da yani 1923 Lozan muahedesinden 16 sene sonra patlamıştır Bu müddet içinde geniş mikyasta, harap olan Batı Anadolu ile Doğu Anadolu mümkün olduğu kadar imar edilmekle beraber demiryolu şebekemiz hudutlara ve hudut yakınlarına ulaştırılabilmiştir. Kafkasya seferlerinden aldığımız derslerden istifade ettiğimizi söylemek mübalağalı bir iddia sayılmaz ümidindeyim. 1939 da Erzuruma, Diyarbakıra, Paluya, varmış bulunuyorduk.

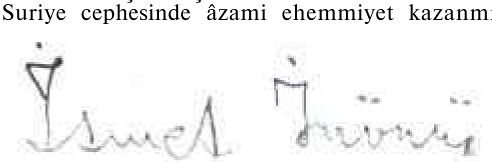
GAZZE CEPHESİNDE

«1917 bahar aylarında Yirminci Kolorduya nakledilmiş ve Atatürkten ayrılmıştım. Umumi olarak Gazze cephesi denilen bu hattın sol cenahında Yirminci Kolordu bulunuyordu. Bizim kolordunun solunda ve büyük bir mesafe ile Birüssebî ordugâhı vardı. Alman generali Von Kris Paşa bu cepheye kumanda ediyordu. Yazı sert olan bu iklimde 2 - 3 ay çalıştıktan sonra beni buradan İstanbula çağırdılar ve diğer bir kolorduda vazife vereceklerini söylediler. Büyük karargâhın Halepte bir ordu teşkili için her yerden kuvvetler toplamağa çalıştığını öğrendik. Bu orduyla Bağdadi kurtarmak üzere bir taarruz hareketi yapılması düşünülüyordu. Ben bu orduda Üçüncü Kolorduya memur olacaktım. Bir kaç güne kadar bana hareket emri vereceklerdi.

"Evlendikten 1,5 sene sonra aile yanında bir hafta kadar dinlenme fırsatı bulmuştum. Hayatımda bu kadar tamir edici bir kısa istirahat fırsatını hatırlamıyorum. Bayan İnönü ile beraber hemen balayı seyahatına, Bursaya gittik. Bir asır dinlenme ve eğlenme imkânı bulmuş gibi gezdik. İstanbula döndüğümüz zaman yeni bir sefer için kuvvet ve derman kazanmış olduğum kanaatindeydim. Mahsus bu ufak teferruatı büyüterek yazıyorum. Harb zamanları, belki büyük mücadele ve yorgunluk devirleri vazifelilere iki üç gün ailesinin yanında bir dinlenme fırsatı vermek vazife enerjisi için kıymetli bir yardım olduğu unutulmamalıdır. Buna karşılık harb zamanları ailelerin cephede vazife sahiplerinin yanlarına getirilmesi doğru olmadığı zannındayım. Böyle misallerde seferde vazife üstünde bütün melehâtın toplanması ihtiyacının zarar gördüğünü müşahede etmişimdir.

"Bir iki gün içinde Halepte yeni kolordunun başına gittim. Bir müddet sonra Atatürkü de bu orduya kumandan tayin ettiler. Halepte tekrar ordu ve kolordu için de beraber bulunduk. Bütün Arabistan ordularına kumanda etmek üzere Almanyadan General Von Falkenhaym gelmişti. Atatürk harbin gidişatından vememleketin halinden çok endişeliydi. Bir taraftan Halepte ordu hazırlanırken Atatürk istikbal için ciddi endişelerini bir rapor halinde Sadrazama bildirmeğe karar Vermişti. Bu raporu beraber bulunduğumuz vakitlerde hazırlamak üzere beni de vazifelendirmişti. Atatürk bu raporu Sadrazama gönderdi.

"Yıldırım ordusu kumandanı olan General Von Falhenhayım ile ordu kumandanı Atatürk arasında daha Halepteyken anlaşmazlık çıkmıştı. Bir müddet sonra Atatürk ordudan ayrıldı, İstanbula döndü. Halepte hazırlanan ordunun Iraka tevcih edilmesi mümkün olmadı. Gazze civarındaki İngiliz ordusunun faaliyeti, Arap isyanının vahamet kesbeden inkişafı ile Halep civarındaki kıtaatın parça parça Suriye cephesine sevkolunmasına başlanmıştı. Bundan sonra harb bizim için Suriye cephesinde âzami ehemmiyet kazanmıştır.

ceza yemezse, nam için büyüklerimizden birinin evini soyacağım. Yerse, demek oluyor ki kanundan kimse kurtulmuyor. Teslim olaca-

Kahkahalarla okunan uzun mektubun, sırf Lüks Nermin hâdisesine dikkati çekmek için yazıldığı açıktı. Hakikaten şöhreti hemen herkes tarafından bilinen bu tanınmış randevucunun basına karşı sert davranılmasına taraftar Emniyet Müdürü Faruk Oktay - Dr. Namık Gedikten gelen hattın ucudur, tarafından gazetecilerin müdüriyete girmeleri yasağının basınla iyi geçinme taraftarı Kemal Aygünün tavassutuyla kaldırıldığı *gün* basılması ve tevkifi önce büyük bir hayret, sonra da merak uyandırdı. Hayret duyanların başında Şaziye Topçu . namı diğer Zeren, namı diğer Kâlkavanadında ve Lüks Nermin diye tanınan randevucu vardı. Kendisine telefonla evinin basıldığı haber verildiği zaman, mevsimsiz ve soğuk bir saka ile karşılaşan insanların kayıtsızlığı ile davrandı. Lüks Nerminin evinin basılması o kadar inanılmaz bir şeydi ki, baskın için gelen polisleri evi idare eden "patron vekili", müşteri gibi karşıladı. "Biz polisiz" cevabını alınca da yayvan yayvan gülümsiyerek "Eh canım, polisler de insan değil mi? Eğlenmek sizin de hakkınız" diyerek ağırlama gayretine devam etti. Ama işin şakası olmadığı polisin bir çekmecedeki dolarları ortaya çıkarması ve Lüks Nerminin Kaiser marka hususi otomobiline atlıyarak hâdise mahalline gelmesi ile anlaşıldı. Hele biraz sonra Lüks Nerminin Bahçelievlerdeki köşkünde de araştırma yapılması ve bu evde bir kamyon dolusu Amerikan menşeli kaçak eşya ile bir pardösünün cebinde 1300 doların bulunması esen fırtınanın pek esaslı olduğunu anlamak istemiyenlere bile anlattı.

Önce "Bir tertip, bir komplo karşısındayım" diye bağıran Lüks Nermin, az sonra "3 milyon liram var, gerekirse hepsini harcar ve kurtulurum" demeye başladı. Benzerlerinkinden farksız bir dille konuşan, son derece asabi ve hırçın Lüks Nermin tevkifinden ve avukatı Ali Kalyoncuoğlunun "En yüksek nakdî kefaleti takdime amadeyiz" diye yaptığı tahliye talebinin reddinden sonra bir sır küpüne dönüvermiştir. Lüks Nermin niçin birden bire susmuştur? Bir yerden bir haber veya bir yardım mı beklemektedir? Bu nokta meçhuldür.

Hâlen Lüks Nermin hakkında üç ayrı kovuşturma vardır:

1 — Gümrük Kaçakçılığı: Bahçelievlerdeki köşkünde değeri 100 bin lira tahmin edilen bir kamyon dolusu Amerikan menşeli kaçak eşya bulunmustur. Savcı, iddianamesinde gümrük kaçakçılığından dolayı 1-5 tenteye kadar tecziyesini istemektedir.

2 — Döviz kaçakçılığı: Zambak sokağındaki işyerinde ve Bahçelievlerdeki köşkünde yapılan baskınlarda 1470 dolar ele geçirilmiştir. Savcı, döviz kaçakçılığından dolayı 7 aydan 5 seneye kadar hapisle tecziyesini istemektedir.

3 — Randevuculuk: Zambak sokağındaki işyerinde yapılan baskında 5 zenci Amerikalı bahriyeliyle 10 genç kadın suçüstü yakalanmış ve zabıt tutulmuşsa da, henüz adalete intikal etmiş bir muamele mevcut değildir.

Mühim şahsiyetler!

Gümrük kaçakçılığından dolayı açılan dâvada Lüks Nermin, Bahçelievlerdeki köşkünde bulunan eşyanın Beyoğlunda serbestçe satıldığını söylemiş ve piyasada bulunmayan bazı eşyanın ise kendisine "çok mühim şahsiyetler" tarafından hediye edildiğini iddia etmiştir. Hâ-

Lüks Nermin

Sır küpü!.

kimin bu 'mühim şahsiyetlerin kimler olduğu hakkındaki sualini cevaplandırmaktan kaçınan meşhur randevucu, halk arasındaki söylenti kıvılcımlarını büsbütün körüklemiştir. Lüks Nerminin mühim şahsiyetlerle pek yakın münasebetlerinin mevcudiyetini mahkemede söylemesi ve işi bir esrar perdesine sarmak istemesi, randevu evinin basılması hâdisesi hakkında dolaşan rivayetlere bağlanmıştır. Pek çok kimse Lüks Nerminin basıldığı ana kadar, pek nüfuzlu mühim ahbaplardan himaye gördüğüne inanmaktadır. Fakat bu kuvvetli himayeye rağmen Lüks Nerminin başına gelenlerin bir başka sebebi bulunması lâzım geldiğini düşündürmektedir. Bu başka sebebin, Lüks Nermini himaye edenlerle rakipleri arasındaki bir "harem kıskançlığı" olması tahminlerin en kuvvetlisidir. Bunlara göre, Lüks Nerminin evinin basılmasıyla onu himaye edenlere rakipleri bir darbe indirmek istemişlerdir. Tahminciler, Lüks Nerminin mahkemede "çok mühim şahsiyetler" den bahsetmesini, fakat isim vermekten şimdilik kaçınmasını bile hamilere gönderilmiş bir mesaj olarak tefsir etmektedirler.

Lüks Nerminin sanatını Bahçelievlerde bir köşk, Beyoğlunda bir apartman, yüzbinlerec liralık eşya 've 3 milyon lira para - kendi ifadesine göre- kazanıncaya kadar hiç bir ciddî müşkülâtla karşılaşılmaksızın serbestçe ifa etmek fırsatını bulmuş olmasa bu çeşitli rivayetler üzerinde halk efkârının dikkatini büsbütün toplamaktadır. Bu bakımdan Lüks Nerminin kendisini hediyelere boğan mühim şahsiyetlerin kimler olduğunu açıklaması halkın merakını izale edecektir. Fakat hakikaten mevcut olsalar bile Lüks Nerminin bu şahsiyetlerin isimlerini açıklamaya yanaşmıyacağı muhakkaktır. Zira meşhur randevucu Sultanahmet Cezaevinin kapısını aşındıran şöhret ve para meraklısı avukatları bile daima geri çevirmektedir. Bu avukatlar Lüks Nermini 24 saatte tahliye ettirebilen çeklerini söylemektedirler. Ancak şu şartlarla: Randevucu bütün sırlarını avukata açıklıyacak ve yapılacak bütün masrafları karşılıyacak... Lüks Nermin tahliye için hiç bir masraftan kaçınmamaktadır. Fakat sırlarını açıklamaya gelince, işte buna razı değildir. İyi idareci vasıfları taşıyan Lüks Nermin, avukatlarının dahi kendisinin çizdiği yoldan gitmelerini istemektedir.

. . . oh ne rahat!

Sırlarıyla birlikte Sultanahmet *Cezaevinin* kadınlar koğuşunda yatan Lüks Nermin, orada da Lüks bir hayat yaşamaktadır. Şoförü hapishanenin kapısında nöbet tutmakta ve hanımının her emrim sür'atle yerine getirmektedir. Hapishaneye girdiği gün muhtaç kadın mahkumlara 3 bin lira dağıtması ve sofrasında her öğün kuş sütü hariç en nadide yameklerin bulunması Lüks Nermini koğuşun en itibarlı misafiri haline getirmiştir. Fakat buna mukabil, nimetlerden sadece yakınındaki mahkûmları faydalandırıp diğerlerini bundan mahrum bırakması karşısında randevucunun lüksüne diş gıcırdatanlar da mevcuttur. Bunlar en kaliteli malzemesi dışarıdan getirtilerek hapishanede pişirilen yemeklerle çukulata, fındık, fıstık, şekerleme ve turfanda meyvaların sadece Lüks Nerminin etrafındakilere dağıtılmasından şikâyetçidirler. Gazetelere gönderdikleri mektupta "Biri. yer, biri bakar; kıyamet bundan kopar! siz bari yazın da yiyecekleri herkese dağıtsın" demektedirler. Ama basın, Lüks Nerminin yiyip içtiği ile değil hâdisenin gerisindeki esrar ile meşgul olmaktadır ve bunda da bir arpa boyu olsun yol alınmamıştır.

RÖPORTAJ

Kalkınan Köy: Umurbey

Gemlik Yalova - Bursa yolu üzerinde küçük ve şirin bir sahil kasabasıdır. Marmaranın hilâl şeklinde bir körfez teşkil ettiği yerde, deniz kenarında kurulmuş kasaba, üzeri yemyeşil zeytin ağaçlarıyla kaplı tepeciklerle kuşatılmıştır. Bu tepeciplerda geçimlerini zeytincilikle temin eden köyler vardır. Gemlikin ve körfezin en iyi panoraması, zeytin ağaçlarıyla kaplı tepelerin en yükseğindeki Umurbey köyünden görülür. Umurbey tarihî ve talihli bir köydür. Osmanlı devletinin kuruluş yıllarında Marmara sahillerine inen Türkler, Gemlikte oturan Rumlar arasına karışmamışlar ve ihtimal savunma mülahazalarıyla yüksek bir tepe üzerindeki Umurbeye yerleşmişlerdir.

Umurbey köyünün talihliliğine gelince, bu, Türkiye Cumhuriyetinin üçüncü başkanının bu köyde hayata gözlerini açmış olmasıdır. Umurbeyliler Celâl Bayarın köylerinde doğmuş ve aralarında büyümüş olmasının şerefi ile gurur duyarlar. Bu gurur, uzanan yardım elleri sayesinde köylerinin Türkiyenin en mamur ve müreffeh köyü hâline getirilmesiyle büsbütün artmaktadır. Umurbeyliler, hemen karşı yamaçta kurulu ve aynı iktisadi şartlara tâbi Cihatlının durumuyla kendi köylerini mukayese ettiklerinde, aradaki başdöndürücü farkı görmekte ve Cenabı Hakkın bu büyük lûtfuna -Celâl Bayarın Umurbeyde dünyaya gelmiş olması, şükretmektedirler. Diğer köylerde ve bilhassa Umurbeyin hemen karşısındaki yamaçtaki Cihatlıda yaşıyanlar ise, Cumhurbaşkanının doğduğu köyün inkişafına gıpta ve hayranlıkla bakmakta, kendi köylerinden de bir cumhurbaşkanı çıkmasını dilemektedirler.

ZEYTİNLİKTEKİ VİLLALAR

Türkiyenin en talihli köyü Umurbeye iki yoldan gidilir. Birinci yol Gemlikin içinden geçer. Diğeri Yalova şosesinden Gemlike girmeden ayrılır. Her iki yol da geniş ve mükemmeldir. Yeşil zeytin ağaçlarıyla kaplı tepeleri, tatlı virajlarla dolanarak Umurbeye tırmanırlar. İki yol, köye girmezden az önce birleşir. Bu noktada Umurbeye ilk defa gelenleri büyük bir sürpriz karşılar: Zeytinlikler arasında yüzlerce villâ...

Değil bir köyde, en mutena sayfiyelerde bile eşine güç rastlanabilecek bu villâları Ziraat Bankası, Umurbeyliler için inşa ettirmiştir. 1957 seçimleri arifesinde verdiği bir nutukta "Her köylüye bir ev" diyen Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın bu vaadi, kendi doğduğu köyde gerçekleşmiştir. Bu işin şerefi ise. Ziraat Bankasina attir. Zira bu "muazzam iş"i "numune köyleri tesisi" adı altında başaran, Ziraat Bankasıdır.

Umurbeyin imarı işi büyük bir sür'atle ilerlemektedir. Halen 260 zarif villânın inşaatı tahta pancurlarının vişneçürüğü rengine boyanmasına kadar tamamlanmış ve evler Umurbeylilerin oturmasına hazırlanmıştır. İnşaat, Ziraat Bankası adına müteahhit Reşit Şahin tarafından yapılmaktadır. Bu âmme hizmetinin muvaffakiyeti için bütün resmî teşekküller müteahhide yardımcı olmuştur. Meselâ Orman İşletmesi, Umurbey köyü evleri inşaatı için müteahhit Reşit Şahine en iyi cins keresteyi en ucuz ağaç fiatından vermiştir. Şimdi evlerin yapımı tamamlandığı halde, Reşit Şahinin Umurbeydeki şantiyesinde yüzlerce metre mikâbı en iyi cins kereste mevcuttur.

Umurbeyde Ziraat Bankası tarafından yaptırılan 260 köy evi villâ demek daha doğrudur-, iki, üç ve dört odalı olmak üzere üç tiptir. Hepsinin bir ahırı, bir terası ve zeytin ağaçlarıyla kaplı birer geniş bahçesi vardır Ahırlar tamamile beton, geniş ve yüksek tavanlıdır. Ahırların üstünde teraslar vardır. Villâlar iki katlıdır. İlk katta ahırdan başka içten bir kapıyla da ahıra bağlı geniş bir taşlık vardır. Asıl odaların bulunduğu kata bu taşlıktaki bir merdivenle çıkılır. İkinci katta bir hol ve kapıları bu hole açılan oturma ve yatak odalarıyla hela, banyo ve,mutfak vardır. O-

Umurbeydeki villâlardan biri...

... ve Cihatlıda bir köy evi

Bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ...

daların tabanı tahtadır. Tavanlar ve pencere kasaları yağlı boya ile boyanmıştır. Villâların konforu tamdır. Hepsinde elektrik ve tazyikli akar su mevcut olduğu gibi telefon tesisatı da kurulmaktadır. Banyo dairelerinde termosifon tesisatı kurulmuş ve zarif mermer kurnalar yerleştirilmiştir. Mutfaklarda maltız veya odun yakacak ocak kurulmamış ve tesisat, gaz ocağı kullanılacağı hesabına göre yapılmıştır. Her mutfakta modern bir bulaşık yıkama yeri de yapılmıştır.

Umurbey villâlarını inşa eden müteahhit, sırf köylülere bir hizmet daha yapabilmek için üç odalı bir villayı "örnek" teşkil etmek üzere döşemiştir. Umurbeyi ziyaret eden yerli ve yabancı turistler, taşlıktaki hasır takımı ikinci kattaki misafir odasındaki goblen koltukları, yerdeki Isparta halılarını, yatak odasındaki krome nikel iki kişilik karyolayı, yemek odasındaki maun - dişbudak takımı takdir ile seyretmekte ve bilhassa yerli turistler düğmesi çevrilince yanan elektriklerle musluğu çevirince şakır şakır akan suya gıpta ile bakmaktadırlar.

Umurbey köyü elektriğe 1950 seçimlerinden hemen sonra kavuşmuştur. Gemlik Sun'i İpek Fabrikasından çekilen bir hatla köye elektrik cereyanı verilmiştir. Umurbeyin suyu da vardır. Fakat ilerideki inkişafa kâfi gelemiyeceği mülahazasıyla civar köylerin sularından da istifadeye teşebbüs edilmiştir. Ancak bu teşebbüs, diğer köylerin ziraatını tehlikeye düşüreceğinden köylülerin mümanaatı ile karşılanmıştır. Umurbeyle diğer köyler arasında çıkan şiddetli ihtilâf. Bursa valisi İhsan Sabri Çağlayangilin müdahelesiyle şimdilik yatıştırılmıştır.

AZMİN ELİNDEN KURTULUŞ YOKTUR

Çalışkan ve kalkınmaya azimli Umurbeylilerin ulaştıkları nimetler, sadece akarsu, elektrik ve zeytinlikler arasındaki villalardan ibaret değildir. Umurbey, D. P. iktidarının meşhur' "imar"ının girdiği ilk köydür. İmar faaliyeti Ziraat Bankası tarafından yürütülmektedir. Köyün merkezim teşkil eden Pars Bey mahallesindeki köşebaşındaki bir kerpiç evin duvarına asılan 'lâvhaya göre "Pars Bey Mahallesi" ! . eveler Ziraat Bankası tarafından istimlâk edilmiştir. Yıkım işine yakında başlanacaktır. İstanbul ve Ankaradaki imar faaliyetinin aksine, Umurtbeyde evleri yıkılanlar açıkta kalmayacaklar ve zeytinlikler arasındaki lüks villalara taşınacaklardır. Yeniden tanzim edilecek köy meydanında modern bir çarşı ve bir büyük sinema inşa edilecektir. En yüksek tepede, Gemlik kasabasını ve körfezi kuşbakışı gören güzel manzaralı, çiçek tarhlarıyla müzeyyen bir park şimdiden tamamlanmıştır: Umurbey köyüne gelen 'İmar Bakara Medenî Berk, bütün bu kalkınma faaliyetiyle yakından alâkalanmıştır.

HAKİKİ BİR D. P. KALESİ

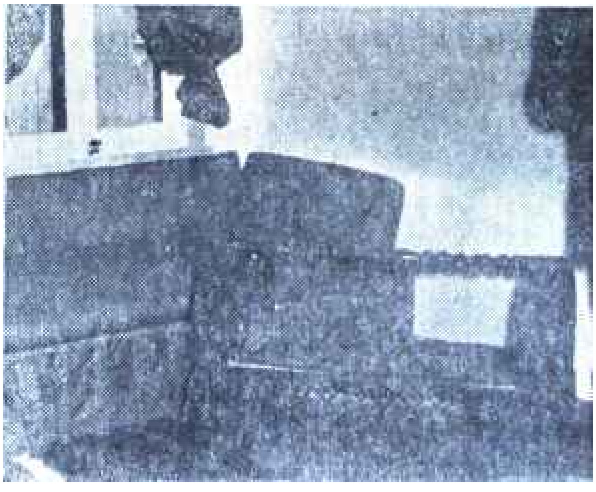
Nüfusu 3 bine yaklaşan 500 hanelik - 260 yeni villa hariç - Umurbey köyü, kendi öz kaynaklarıyla yanına bile yaklaşılması mümkün olmıyan bu başdöndürücü ve hakikaten misli görülmemiş kalkınma karşısında, D. P. ye ve idarecilerine şükran ve minnet hisleriyle (bağlanmışlardır. Umurbeyde yediden yetmişe, herkes hararetli bir D. P. taraftarıdır. Sonuna kadar C. H. P. li kalmaya azimli üç Umurbeyli neticede köylerini terketmeye mecbur kalmışlardır. Fakat buna. rağmen 1957 seçimlerinde sandıktan 7 C. H. P. reyi çıkıştır, ki: halen Umurbeyleri en çok öfkelendiren hadise budur. Umurbeyde köylerine nimetler yağdıran D. P. yı tutmamak nankörlük sayılır. Hakîkaten Umurbey, bolluk içindedir. Meselâ zeytinlikler arasındaki 260 villa için Ziraat Bankası 10 milyon liradan fazla para harcamıştır. Umurbeyliler bu parayı bankaya 20 yılda ödiyecektir. Villaların bahçesindeki zeytin ağaçlarının mahsulü borç taksitlerinin ödenmesine yardımcı olacaktır. Zeytin mahsulünün iyi olmadığı yıllarda borçların tecili mümkündür. Ziraat Bankası bu villalardan başka köyün imarı işini de yürütecektir. Pars Bey mahallesindeki köy meydanında bulunan cami, mükemmel bir şekilde restore edimiş ve içi nadide halılarla döşenmiştir. Caminin önündeki çınar ağacının etrafına sabit bankolar kurulmuş ve hemen altına bir çeşme yaptırılmıştır. Tabii bunlar hep masrafla mümkün olmuştur ve bu masrafları Ziraat Bankası karşılamıştır.

UMURBEYİN ZİYNETLERİ

Bu talihli zeytinci köyüne ilk yardım elini uzatan malî teşekkül, Yapı ve Kredi Bankası olmuştur. Umurbeyin istikbalini keşfeden Yapı ve Kredi Bankası, burada 1950 seçimlerinden sonra bir şube açmakta tereddüt göstermemiştir. Türkiyede bir banka şubesi açılan ilk köy olmak şerefini Umurbey böylece kazanmıştır.

Umurbeyde ticarî hayat yoktur. Bütün aileler geçimini zeytincilikle temin eder, mahsullerini Gemlikli tüccar ve sanayicilere satarlar. Umurbeyliler günlük alışverişlerini dahi pek yakın- olan ve ımıntazam otobüs seferleriyle köylerine bağlı bulunan Gemlikten yapmaya alışmışlardır, Buna rağmen Yapı ve Kredi Bankası, Umurbey şubesine hâlen 400 bin liralık bir plasman limiti tanımıştır. Banka ticari hiç bir kıymet taşımamasına rağmen iki kefilin imzasını taşıyan "hatır bonoları" ile her Umurbeyliye bir iki bin lira vermekten kaçınmaz. Bu sebeple Umurbeyliler para sıkıntısı çekmezler. İhtiyacı olanlar iki kefil bularak lâhzada bankadan parayı alırları.

Ama gene de Yapı ve Kredi Bankasının Umurbeye en büyük hizmeti, orada bir şube açmak değil, Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın doğduğu evi yüzbinler sarfıyla restore ettirmesidir. Köy meydanından 50-60 metrelik bir dik yokuşla çıkılan bu evi, Umurbeye gelen yerli ve yabancı bütün turistler ziyaret eder ve oradan hayranlık duygularıyla ayrılır. Babası Umur-

Bayarın büyütüldüğü beşik
Tarih hazinesi

beyde öğretmenlik yaparken Mahmut Celâl Bayarın içinde doğduğu ev, şimdi Türk el sanatlarının mümtaz bir meşheri hâline getirilmiştir.

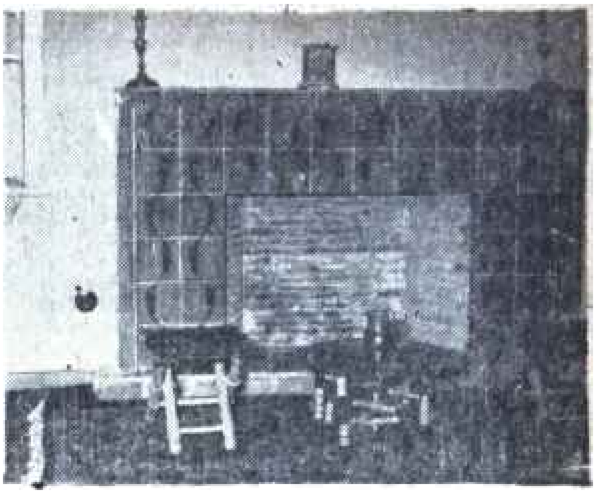
1950 seçimlerini müteakip, Umurbeyin nasıl bir inkişafa namzet olduğunu keşfeden Yapı ve Kredi Bankası harap bir vasiyette bulunan bu eski köy evini satın almış, sonra da dahili ve harici mimarîsine sadık bir şeklide yeniden inşa ettirmiştir. İnşaat bittikten sonra sıra evin döşenmesine gelmiştir. Döşeme işinde eski hale getirmekten çok, evin Türk el sanatlarının en güzel örnekleriyle bezenmesine çalışılmıştır ve bunda da muvaffak olunmuştur.

Umurbeye, Celâl Bayarın doğduğu evi ziyarete gelenler kırmızı aşı boyalı iki katlı büyük kapıdan önce bir avluya girerler. Avluda çiçek tarhları ve sol tarafta duvara bitişik mermer bir şadırvan vardır. Sağ taraftaki dört basamaklı bir merdivenle evin "hayat" denen kısmına varılır. Burada bir bodrum ve mutfak vardır. "Hayat"ta Celâl Bayarın bronz bir baş heykeli mermer bir sütun üzerine konulmuştur "Hayat"tan üç ayak merdivenle sofaya çıkılır. Sofa kilimlerle süslenmiştir. burada bir "gusulhane" ve küçük bir oda vardır. Restorasyonda "gusulhane" ikiye bölünmüş bir kısmına "alafranga hela", diğer kısmına ise petrolle çalışan otomatı da bulunan bir duş yeri yapılmıştır. Küçük odadaki kilim, halı ve ipekli perdeler ziyaretçilerin göklerini kamaştıracak nefasettedir. Ama asıl sanat harikaları bir merdivenle çıkılan üst kattadır. Üst katta geniş bir sofa ve üç büyük oda vardır. Kütahya çinileri ile tezyin edilen bir şömine, sofada dikkati çeken güzelliklerin ilkidir. Hele sofanın dar bir girinti teşkil ettiği yere yerleştirilen ipekli kumaşlarla kaplı alçak sedirler karşısında ziyaretçilerin heyecanlarını zapt etmelerine imkân kalmaz. Eski üslûba uygun şekilde yapılan alçı pencerelerin renkli camlarından sızan ışık altında bu sedirlerin perdelerle ayni ipekliden yapılan örtülerinin altın telle işlenen işlemeleri büyüleyici bir tesir yaratır.

İçinde pirinç bir eski zaman karyolasının da bulunduğu yatak odasında, ceviz ağacından elle oyularak yapılmış bir beşik bütün ziyaretçileri uzun uzun meşgul eder. Rehberler turistlere Cumhurbaşkanı Bayarın bu beşikte büyütüldüğünü söylerler.

ŞAHANE HALILAR

Umurbeyin âdeta müzesi olan bu evde ipek perdeler, alçı pencereler, ceviz beşik ve Hocaefendinin teşbihi ile diviti kadar odaları ve sofayı süsleyen seccadeler de dikkati çeker. Bu seccadeler, renkleriyle desenleriyle ve işçilikleriyle ziyaretçileri büyüler. Bu seccadeler Umurbeyde dokunmaktadır. Halıcılık, Umurbey için yeni bir sanattır ve bu yenilik, köye Yapı ve Kredi Bankası tarafından getirilmiştir. Celâl Bayarın doğduğu evi restore ettirirken hemen köye sosyal bir hizmette bulunmayı hem de eski Türk el sanatlarını ihya etmeyi düşünen Yapı ve Kredi Bankası, Bayarın doğduğu evin tam karşısındaki eski mektep binasını da satın almış ve burada elle çalışan basit ve iptidai halı tezgâhları kurmuştur. İşin başına Türk el sanatları üzerinde yıllardan beri kıymetli araştırmalar yapar. meşhur ressam Kenan Özbel getirilmiştir. Umurbey!: genç kız ve kadınlara halıcılığı öğreten ve sevdiren ressam Kenan Özbeldir. istediği imkan ve malzemeye kavuşan bu folklorcu ressam, Umurbeyde.

Bayarın doğduğu evde şömine
Sanat eseri

kısa zamanda herkeste hayranlık uyandıran bir sanatı yaymaya muvaffak olmuştur. İşte Bayarın doğduğu evde ziyaretçilerin soluğunu kesen sanat şaheseri, seccadeler, bu tezgâhlarda dokunmuştur. Kenan Özbelin eski Türk motiflerinden ilham alarak çizdiği desenlere göre elle, dokunan bu seccadeler satışa çıkarılmamakta, Yapı ve Kredi Bankası tarafından mühim şahsiyetlere hediye edilmektedir. Umurbey civarında hayvancılık olmadığı için, halıcılık için kullanılan ham yün bu iş için en elverişli yapağıyı istihsal eden Balıkesir köylerinden hususî surette getirilmekte ve kilosuna bankaca 30 lira ödenmektedir. Dokuyucusuna ödenen 250 lira civarındaki el emeği de dahil, seccadelerin beheri bankaya 1250 liraya mal olmaktadır. Halı dokuyan Umurbeyli genç kız ve kadınlar buradan kazandıkları parayla kendilerine altın bilezik alırlar.

KARŞI SIRTLARDA HAYAT

Umurbeylilerin bu mesut yaşayışları devam edip giderken hemen karşı sırttaki Cihatlıda hayat köylüler için çok sert ve haşin davranmaktadır. Cihatlıda her evde tazyikli akar su, elektrik ve her konfora sahip villalar şöyle dursun doğru dürüst ev ve üzerinde motorlu vasıtaların tehlikesizce yürüyeceği bir yol dahi yoktur. Yalovadan Gemlike yaklaşırken sola ayrılan şose otomobilleri tehlikesiz ve rahatça Umurbeye ulaştırırken, sağa ayrılan toprak yoldan Cihatlıya gitmeğe kalkışanların otomobilleri çukurlar ve taşlar yüzünden kırk kere devrilmek tehlikesi geçirir. İş sadece yolla da bitmez: Cihatlıda eliyüzü düzgün yegâne taş bina ilkokuldur. Köylüler kerpiç evlerde yaşarlar. Su, köyün ortasındaki tek çeşmeden bakraçlarla taşınarak temin edilir. Aydınlatma için gaz lâmbaları kullanılır. Son aylarda gazyağı temini do güçleştiğinden, güneş battıktan sonra Cihatlı köyü koyu bir karanlığa bürünür. Köylüler, karşıda ışılıklar içinde pırıl pırıl Umurbeye bakarak içlerini çekerler..

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Zamlar

Bayram hediyesi!

İstikrar politikasının ikinci zam dalgası, birincisini henüz unutmaya başlıyan vatandaşı yeni bir şaşkınhk ve ümitsizliğe düşürdü. "Sıkıntılar geride kaldı" edebiyatına veryansın edildiği bir sırada gelen zammın başka türlü karşılanmasına elbette imkân yoktu. Doğrusu zamları ufak ufak paketler hâline getirmek büyük bir psikolojik hata idi. Mademki bir ameliyat bahis mevzuu idi, her şeyin bir çırpıda bitirilmesi en hayırlısıydı. Bu basit psikolojik kaideyi şüphesiz iktidarın yüksek başları da biliyorlardı, ama her zamanki iyimserlikleriyle, İktisadî Devlet Teşekkülleri açıklarının vahametini olduğundan az görmüşlerdi, bazı zamlarla meseleyi halledeceklerini ummuşlardı. Meselâ 8 Mart 1959 da Zafere bir beyanat veren Sanayi oakanı vekili Sebatı Ataman: "Bilhassa İktisadî Devlet Tevekkülleri, Hazinenin herhangi bir malî desteğine başvurmaksızın verimli bir istihsal devi esine girmişlerdir" (fiyordu. Ama hakikatte, gösterilen bunca kolaylığa rağmen bu teşekküllerin malî güçlükleri halledilmiş olmaktan çok uzaktı. Meselâ 1958 yılında Etibank, Sümerbank, Şeker-Sanayii, İller Bankası, Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu, Çimento Sanayii, Denizcilik Bankası, Azot Sanayii, Toprak Mahsulleri Ofisi gibi Devletin tamamen veya kısmen sermayesine İştirak ettiği teşekküller finansman ihtiyaçlarının 1133 milyonunu dış kaynaklardan karşılamışlardı.

İşte son dış yardım anlaşmasının şartları mucibince, açık veren teşekkülleri kendi kendilerine yeter hâle getirmek için başta kömür olmak üzere son zamlar yapılmıştır. Şimdi bütün mesele zammın hizmetlerin ve mamüllerin maliyetlerine ne dereceye kadar tesir edeceğidir.

Ekmeğe zam

Bugday fiyatlarına mecburi zam, siyasî bakımdan en az diğer zamlar gibi talihsiz oldu. Zira 10 kuruşluk bir farkın buğday müstahsilini tatmin etmesine imkân yoktur. Serbest piyasada buğday, esasen çoktan beri Ofis fiyatının çok üstünde satılmaya başlamıştır. Ama köylüyü memnun etmeye yetmiyen bu zam, şehirlerinin memnuniyetsizliğini arttıracaktır. Zira buğday zammından sonra ya Ofisin buğday verdiği Ankara, İstanbul v.s. gibi büyük şehirlerde ekmek fiyatını artırmak, ya da Ofisin 'Karadeniz bölgesinde olduğu gibi bu şehirlerde de zararına satış yapması gerekecektir. Son yardım anlaşmasıyla İktisadî Devlet Teşekküllerinin açık vermemeleri esası kabul edildiğine göre ekmek fiyatlarına da zam yapmaktan başka çare yoktur. Bu hal ne köylüyü, ne de şehirliyi sevindirecektir,

Zam buğday ihracatını da son derece güçleştirmektedir. Türk buğdayının kilosu dış pazarlarda 54 kuruşa satılmaktadır. Buğdayı 40 kuruştan alan Ofis, buna 8 kuruş iç masrafları, 7 kuruş da ihracat masrafları eklenirse, ihracatı hemen hemen kârsız yapmaktaydı. Son zamlardan sonra yeniden ihracat sübvansiyonlarına ihtiyaç olacaktır.

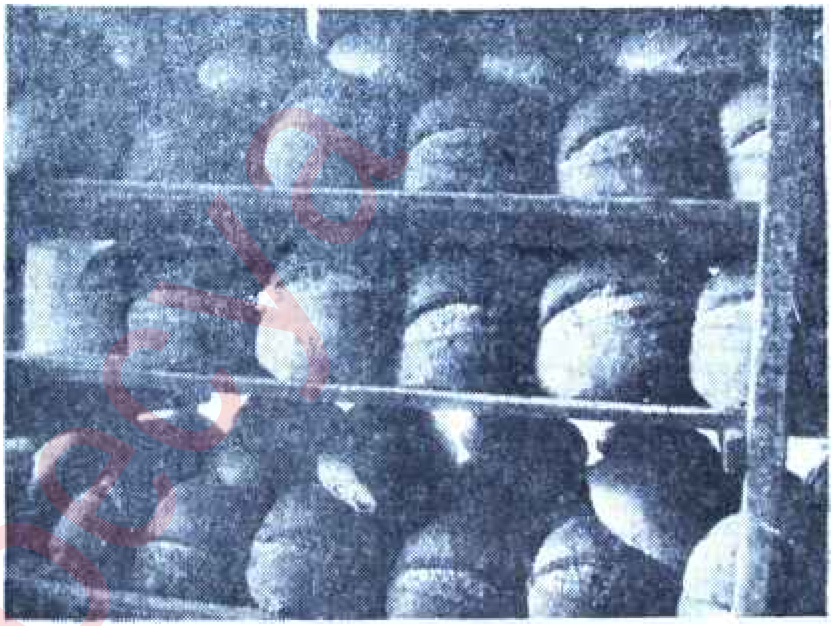
Dış Yardım

Nerde o günler...

Geçen haftanın ortasında Çarşamba günü, Amerikan Haberler Merkezinde bir basın toplantısı yapan Amerikanın dev yapılı Büyükelçisi Warren, ilgililerin yüreklerini hoplatan ve hiç hoşa gitmiyen bir müjde verdi. Büyükelçi, "Hele bir istikrar politikası muvaffak olsun, memleketinizin o zaman Amerikadan daha az yardıma ihtiyacı olacaktır" diyordu.

Başbakan Menderes de birkaç yıl evvel B. M. M. de "1958 yılından itibaren Amerikan yardımına ihtiyacımız kalmıyacak" demişti. Ne tesadüftür ki 1958 büyük mikyasta, fevkalâdeden bir yardıma en çok ihtiyaç duyulan yıl oldu. Gerçeklere biraz göz atınca, Büyükelçinin çok iyimser tahmininin de diğer tahmin gibi yanlış çıkacağını anlamak kabildir. Şöyle ki, istikrar plânı muvaffak olsa bile, müzmin dış ticaret açığının ancak enflâsyondan mütevellit sebeplerini ortadan kaldırabilecektir. Halbuki açığın sebepleri çok derindedir: Temel sebep, hızlı nüfus artışı ve şehirleşme dolayısile istihlâk büyük ölçüde arttığı halde, istihsalin buna ayak uyduramumasıdır. Dış ticaret açığının azaltılmasınla başlıca rolü oynıyacak olan ziraat sektörü, ihracat yapmak şöyle dursun, artan nüfusu beslemeye muktedir değildir. Amerikadan et, tereyağ, peynir v.s. gelmese bu maddeleri vitrinlerde görmek mümkün olmıyacaktır.

Meselenin halli önümüzdeki 10 - 15 yıl zarfında sanayide ve ziraatta muazzam yatırımların yapılmasına bağlıdır. Bu yatırımlar için de büyük ölçüde dövize muhtaç olduğumuz ve bu dövizi kendi kaynaklarımızla temin edemiyeceğimiz malûmdur. Türkiye değil yatırımlar için, sadece normal ihtiyaçlarını karşılamaya gereken dövizi bile temin edememektedir. Sadece cari ihtiyaçların temini dahi 500 - 550 milyon dolarlık bir ithalâta ihtiyaç göstermektedir. Halbuki ihracat 300 milyon dolar civarında dolaşmaktadır. 1958 ihracatı ancak 247 milyon dolardan ibarettir. Şubat ve Martta parlıyan, fakat Nisanda yeniden gerilemeye başlıyan 1959 ihracatının da 300 milyon dolar civarında kalacağı şimdiden söylenebilir. Önümüzdeki yıllarda da, istihsal imkânları göz önünde tutulursa, ihracatın 350 milyon doları aşmıyacağı ve ithalât ihtiyacının azalmıyacağı talimin edilebilir. O halde ödeme muvazenesi-

Fırındaki ekmekler
Zamma hazır

nin görünmiyen kalemlerinin açığı nazarı itibare alınmasa bile Türkiye önümüzdeki yıllarda 200 milyon civarında bir dış ticaret açığı vermekte davam edecektir.

... Ve borçlar

İş bununla bitmemektedir. Bir de dış borçların ödenmesi meselesi de dış borçların ödenmesi meselesi vardır. Resmî rakamlara göre, 1957 sonunda dış borçlar yekûnu 1011 milyon doları bulmaktadır. Son yardımlardan sonra borcun 1,2 milyar dolara vardığı şüphesizdir.

Parlak bütçe gerekçelerinde yer almayan dış borçların miktarını Hükümet, Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtına -O. E. C. E., bildirmiştir. Bu teşkilât Türkiye hakkındaki 1958 raporunda Türk Hükümetinin gönderdiği borç tablosunu yayınlar maktadır:

DIŞ BORÇLAR
(31 Aralık 1957)

	Milyon dolar
O. E. C. E. memleketlerine olan borçlar ile dolar sahasına olan borçlar	476(*)
Milletlerarası teşekküllere ve diter memleketlere olan borçlar	148
Merkez Bankası borçları	135
Petrol şirketlerine olan borçlar	41
Dış yardım kredileri	211
Yekûn	1011
(*) Ariyereler	184
Amme sektörü kredili ithalat	271
Hususi sektör kredili ithalât	21
Yekûn	476

Bu borçlardan Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtı memleketlerine ve bazı Amerikan şirketlerine olan borçlar 12 yıllık bir ödeme plânına bağlanmıştır. Bu son duruma göre, Türkiyenin önümüzdeki 10 yıl zarfında her sene 70 - 90 milyon dolar arasında değişen borç taksitleri ödemesi gerekmektedir.

Bu taksitler de dış ticaret açığına eklenince önümüzdeki yıllarda Türkiyenin her sene 300 milyon dolar civarında dış yardıma ihtiyacı olacaktır. Eğer dış yardım ihtiyacı hiç değilse ilk yıllarda daha da artacaktır.

Parlak kalkınma nutukları atmaktan vazgeçmeseler bile, işte bütün bunları çok iyi bilen ilgililer, Amerikan Büyükelçisinin "Memleketinizin Amerikadan daha az yardıma ihtiyacı olacaktır" sözünü her halde beğenmemişlerdir, hattâ belki de bu ihtimal karşısında yürekleri hoplamıştır.

Nüfus

Kadın erkekten talihlidir

Birleşmiş Milletlerin dünya nüfusu hakkında yayınladığı 500 küsur

NE EKMEK, NE HÜRRİYET!

Doğan AVCIOĞLU

Son yıllarda D. P. li mes'ut azınlığın ağzından, kulüp sohbetlerinde sık sık işitilen bir söz vardır: "Hürriyet, demokrasi v.s.. v.s. bunlar olmuyor. Ama asıl mesele vatanın, milletin refahıdır. D. P. iktidarı işte bunu başarmıştır veya başarmak üzeredir". Bu mukaddemeden sonra "1950 den evvel şu var mıydı, ‚bu var anıydı" şeklinde devam edilmekte ve "artık yoklar da bitti, gerisi kolay" gibi çok iyimser bir neticeye varılmaktadır.

D. P. çevrelerinde bu iyimser hava sürüp giderken Birleşmiş Milletlerin, merkezi Komada bulunan ziraat teşkilâtı (FAO) adına, memleketimizi çok iyi tanıyan bir iktisatçı, vatan sathım karış karış dolaşarak Türk ziraatının bugünkü durumunu inceliyordu. Ankara Ziraat Fakültesinde uzun yıllar hocalık yapan ve iyi Türkçe bilen Prof. Baade'nin vardığı neticeler, Türkiyenin yarınını düşünen insanların gözlerini yaşartacak kadar acıdır: Türkiye önümüzdeki yıllarda iktisadî mânada bir ''can emniyeti" davasıyla karşı karşıyadır. Şöyle ki Türk toprakları bugünkü haliyle bile artan nüfusu besliyemiyecek haldedir: Toprakların su ve rüzgâr tarafından götürülerek ekim sahalarının çöle dönmesini önlemek için Türkiyenin normal olarak ekebileceği saha, Türkiye topraklan hakkında uzun bir inceleme yapan diğer mütehassısa -Harvey Oakes- göre ancak 16,4 milyon hektardan ibarettir. Halbuki 1956 dan beri ekilen topraklar 22,45 milyon hektara erişmiştir. Neticede de erozyon, yâni vatan sathının çöle dönme tehlikesi artmıştır. Bakınız Prof. Baade ne diyor: "Türkiyede yapılacak herhangi bir gezinti, insanı irkiltecek bir berraklıkla, asla ekilmemesi lâzım gelen toprakların ekildiğini ispat eder: Ekim sahaları ovalardan tepelere doğru yükselmektedir. Ekime son yıllarda açılan arazi, hâlen derin erozyon çatlakları göstermektedir. Eğer ekilmemesi lâzım gelen toprakların büyük bir kısmı yeniden tohumlanıp mer'a hâline getirilmezse veya bundan sonraki erozyona karşı masraflı setler inşasına gidilmezse, buralarda erozyon yıldan yıla artacaktır."

O halde Türk nüfusunu besliyebilmek için erozyonla mücadelenin yanı sıra daha az bir sahayı ekmek, fakat daha çok mahsul almak -yani verimi arttırmak- tek ç kar yoldur. Gelgeldim kuru ziraat yapan Türkiyede, meselâ buğday verimleri 20 küsur yıldan beri en ufak bir art;ş göstermemiş, yağan yağmura tâbi olarak hektar başına 600-1250 kilo arasında değişmiştir. En mükemmel ziraat âletlerini, en iyi tohumluğu kullanan Devlet çiftliklerinde de durum pek farklı değildir.

Milletin rızkını ilgilendiren bu hayati dâva karşısında D. P. nin tutumu ne olmuştur? Erozyon meselesi yokmuş gibi davrandarak, mer'aların ekilmesi, ormanların yakılması âdeta teşvik edilmiştir. Gübre, iyi tohumluk, sulama, v. s. gibi toprağın verimini arttıracak tedbirlere yan çizilmiş, sanki muskayla sıtma tedavi edermişçesine çiftçiye 300 lirayı aşmıyan istihlâk kredileri dağıtarak dâvanın halli yoluna, gidilmiştir. Prof. Baade'ye göre her yıl 250 bin hektar arazinin sulanması zarurî iken, 1350-1357 devresi zarfında yılda ortalama olarak 5 bin hektar arazî sulanmıştır. Demek ki sulama sahasına yapılan yatırımlar, ihtiyacın ancak ellide birini karşılamaktadır! Baade, sâdece sulama, orman ve erozyon dâvasını halletmek için önümüzdeki 10 yıllık devre zarfında her yıl ''Z milyar Türk lirasın n üstünde yatırım yaplmasını zarurî saymaktadır. Buna sun'i gübre, tohumluk, araştırma, eğitim v.s. için gerekli yatırımlar eklenince sâdece ziraata her yıl 4 milyar lira civarında yatırmak lâzım gelecektir. Halbuki resmî rakkamlara göre 1957 de bütün yatırımlar S 7 milyar liradan ibarettir ki bunun da mühimce bir kısmı hiç te âcil bir ihtiyaç olmıyan güzelleştirme yatırımlarına gitmiştir!

İşte çok yatırım yaptığını, refah getirdiğini söyliyen İktidarın kalkınma hikâyesi... C H. P. nin 1959 Bütçe sözcüsü Sayın İsmail Rüştü Aksaldan sonra. Prof. Baade de Türkiyenin, bütün iddiaların aksine, çok az yatırım yaptığını belirtmektedir. Mes'ut azınlığı gönül huzuruna kavuşturan refah masalına gelince, çöle dönme tehlikesiyle karşı karşıya bulunan bir vatan sathı ve kapıda bekliyen açlık bu edebiyatı en acı şekilde yalanlamaktadır. Açlığın şehre İttiği köylü aileleri, gecekondu faciası, son derece yavaş ilerliyen sanayileşme "görülmemiş kalkıııra"ıın başka bir tablosudur.

Ne ekmek, ne hürriyet!. Bu vaadlerin her ikisi de nutuklarda kalmıştır.

Elbette ki dâva ümitsiz değildir. "Düşünülmedik" kalkınmanın sürüklediği çıkmazdan kurtulmak kabildir. Hakikaten fazla yatırım yaparak, güzelleştirme için seferber edilen imkânları sulama tesislerine yönelterek, aydınlatılan köylünün gönüllü iştiraki sağlanarak toprakların mahvı ve açlık önlenebilir. Ama bu davaların hallini hâlâ ve hâlâ Maltepe yolunun veya Beyazıt meydanının estetiği ile uğraşanlardan beklemek beyhudedir.

sayfalık son rapor, kadınların erkeklerden çok daha fazla yaşadığını ortaya koymuştur. Filhakika raporun ihtiva ettiği 76 memleketin 17 sinde ancak kadınlar 70 i aşmayı ümit edebilirler. Erkeklerin 70 i asma rüyası görebilecekleri memleketler ise sadece 3 tanedir. Hayatın en uzun olduğu memleket ise Norveçtir. Norveçte cinsî lâtif, 75 yaşına kadar yaşamayı ümit edebilir. Dünyanın en talihli erkekleri olan Norveç erkekleri de 71 e erişebilmektedirler. Memleketler fakirleştikçe ,uzun yaşama ümidi de azalmaktadır. Diğer bir deyişle, dünyada ölüm karşısında bile adalet mevcut değildir.

Bütün dünyada her yıl 95 milyon insan dünyaya gelmekte, 50 milyon inşan da gözlerini hayata kapamaktadır. Neticede de dünya nüfusu her yıl 45 milyon artmaktadır. Her geçen dakikada 85 yeni ağız açılarak gıda istemektedir.

Bu hızlı nüfus artışı sayesinde dünya nüfusu halen 2,8 milyara erişmiştir. Bu nüfusun yarısından fazlası Çin, Hindistan, Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletlerinde toplanmaktadır. 1940 ta nüfusu 452 milyon olan Çin, hâlen 642 milyon ile başta gelmektedir. Hindistan 400 milyon ile ikincidir. Onları 200 milyon ile Sovyet Rusya ve 174 milyon ile Amerika Birleşik Devletleri takip etmektedir.

Nüfusun en fazla artış gösterdiği bölge Orta Asyadır. 2000 senesinde dünya nüfusunun yüzde 60 inin Asyada yaşıyacağı hesaplanmaktadır. Bu takdirde hâlen dünya nüfusunun yüzde 14 Ünü barındıran Avrupada dünya nüfusunun yüzde 10 u kalacaktır. Mamafih Avrupa nüfus kesafeti 'bakımından kıt'alar, arasında birincidir. Avrupada 1 kilometre kare üzerinde 84 insan yaşadığı halde, Asyada 57 insan yaşamaktadır.

Birleşmiş Milletlerin 500 sayfayı aşan demografi yıllığı, diğer birçok alaka çekici malûmat arasında kadınların hangi memleketlerde daha fazla koca bulmak şansına sahip olduğunu belirtmeyi de ihmal etmemiştir. Kadınlar için koca bulma şansının en yüksek olduğu memleketler Alaska Panama kanalı mıntıkası, Falkland adaları, Güney Atlantik gibi kuş uçmaz kervan geçmez yerlerdir. Amerika Birleşik Devletlerinde her yıl bin kadından sadece 87 si evlenebildiği halde. Alaskada 205 i evlenebilmektedir. Mamafih kadınların yese düşmesi için pek fazla sebep yoktur. Zira bazı memleketlerde kadın kıtlığı vardır. Meselâ Cezayir Ve Mısır kadının kıt olduğu memleketlerdir. Avusturalya da öyle . Hattâ o kadar ki geçenlerde Londrada bir konuşma yapan Avusturalya Yüksek Komiseri, "Genç kız veya dul bütün dünya kadınlarını" "evlenmek üzere memleketine davet etmiştir!

Ç A L I Ş M A

Sendikalar

Dönüm noktası

Vatan Cephesi parolasını keşfettiğinden beri her türlü cemiyetin idaresine el atma yolunda büyük gayret gösteren D. P., geçen hafta sendika kongrelerinde icrayı faaliyet eyledi. Ama tıpkı daha evvel Tabi'bler Odası, Mühendisler Birliği ve T. M. T. F. kongrelerinde olduğu gibi yem ve sopadan başka metod tanımıyan gayretkeş Vatan Cephesi idarecileri ya tam bir hezimete uğradılar, ya da hezimetten zerrece farkı olmıyan muvaffakiyetler elde ettiler.

Bilhassa Sivastaki Demiryolu İşçileri Sendikacı kongresindeki tertipler tam bir hezimetle neticelendi. Maksat. D.. P. li . fakat Vatan Cepheli olmıyan - işçilerin sevgilisi karayağız Aydaner Tandoğanı sendika başkanlığına seçtirmemekti. Metod, "İşçidir" vesikasını taşıyan Tandoğanı işçi saymayıp kongreye sokmamak ve "sindirilmiş" işçilere meseleyi halvette halletmekten ibaretti. Metod başka yerlerde denenmiş, bazen iyi neticeler de vermişti. İzmir, İstanbul gibi büyük şehirlerden çok uzaktaki Sivasta, Vatan Cephesi gayratkeşlerince, metodun muvaffak olmaması için hiç bir sebep yoktu. Tandoğanın içeri alınmadığını görünce, 1300 demiryolu işçisinin tek bir insan gibi salonu terkedeceğini muhayyileleri sopa ve paradan öteye gitmeyen Vatan Cephesi patronlarının anlamlarına elbette ki imkân yoktu. Fakat anlamadıkları ve anlıyamıyacakları şey başlarına geldi. 1300 işçi tek bir insan gibi salonu terketti ve tazyikler karşısında ne üniversitenin, ne basının gösteremediği bir tesanüt örneği verdi. Türk sendikacılık, hattâ belki de Türkiyenin demokrasi tarihinde Sivas Demiryolları İşçileri Sendikası üyeleri yeni bir devrin ilk adımını attılar: Sivas kongresinden itibaren sendikacılık hareketi yeni bir ümit, yeni bir şuur kazanmaktadır.

Vatan Cephesi patronları, böyle bir hareketin mânasını tabii ki anlıyamadılar. Kongreye alınmıyan Aydaner Tandoğanı, işçilerin kongre salonunu terketmesinden mes'ul tuttular. "Suç"u olsa olsa işçilere kendisini sevdirmesini bilmekten ibaret bulunan sendika liderini mutad üzere karakola götürttüler. Ayrıca kongre salonunun terkedilmesinde uzaktan yakından ilgisi bulunanların tesbiti ve gereğinin ifası için Demiryolları Umum Müdürlüğünden gönderilen müfettişler tahkikata başladılar.

Mağlûp galipler

Eger D. P. il başkanı ve bazı idareciler biraz daha fazla becerikli olmasaydılar, geçen hafta ihtimal zonguldakta da bir "sindirme tahkikatı" başlıyacaktı. Bereket sevdikleri lider Mehmet Alpdündarın -Tandoğan gibi o da D. P. lidir . peşi sıra salonu terketmek isteyen 70 kişinin bir kısmını polisin gayretiyle salonda tutarak nisap muhafaza olundu ve adam öldürmek suçundan 18 yıllık bir hapisten afla kurtulan Başkan Ali Kolun tüzük tanımaz idaresi altında "muvafık" bir idare heyeti seçilebildi. Zafer kazanılmıştı. Vatan Cephesinin metodlarına intibak edemiyen birçok demokratın "Zonguldak Zaferi"nden sonra kendilerini partiden dışarı atmalarının ehemmiyeti yoktu. Mühim olan D. P. li Alpdündarı seçtirmemekti. D, P. li İl Başkanı Reşat Tuncel bu işte muvaffak olmuştu. Üst kademelerin iltifatına mazhar olmak için Reşat Tuncel, yanına İl İdare Heyeti üyesi Mehmet Sezgingilin, meşhur kongre başkanı Ali Kolu, kongrenin muvaffakiyetinde büyük emeği geçen sabık İl İdare Heyeti üyesi Necati Kurtoğlunu ve sendikanın yeni idarecilerinden 6 kişiyi alarak derhal Ankaraya hareket etti.

Aydaner Tandoğan karakola götürülüyor
Şuçu: Sevilmek!..

Doğu - Batı

Yılan hikâyesi

Bu haftanın başında, pazartesi günü öğleden sonra, dört büyük devletin dışişleri bakanları Cenevrede tekrar toplandıkları zaman, Gromyko'nun son teklifleri dolayısıyla ortaya çıkan şaşkınlık havası henüz dağılmamış bulunuyordu. Sovyetlerin Berlin meselesinde ileriye sürdükleri yeni şartlar, Cenevre toplantılarına devam etmenin faydalı olup olmıyacağı meselesini tekrar ön plâna çıkardı. Hattâ, bu bakımdan, hafta sonunda Baldılar arasında bazı görüş ayrılıklarının mevcudiyetinden bahsedildi. İngiltere Dışişleri Bakanı S?l\vyn Lloyd, bir iki gün için döndüğü Londrada Başbakan Macmillan'la görüştü. Ayrıca, Pazartesi sabahı kabine toplantısına da katıldı. Muhafazakâr Parti hükümetinin görüşü, her ne pahasına olursa olsun, Cenevre görüşmelerine devam edilmesi ve bütün ümit kapılarının tekrar denenmesi şeklindeydi. Konferansın altıncı haftasında başarısızlığa uğraması ve zirve toplantısı ihtimallerinin suya düşmesi, Macmillan'ın gelecek genel seçimlerdeki itibarına büyük bir darbe olacaktı.

Son Sovyet teklifleri karşısında, Cenevredeki Amerikan ve Fransız heyetlerinde tahammülsüzlük alâmetleri belirdi. Kimse. bu sonsuz konuşmalardan bir netice çıkacağına inanmıyordu. Konferansın ilk Uç haftası, aleni toplantılarda söylenen uzun nutuklarla geçti, iki taraf da Almanya ve Berlin meselelerinde eskiden beri bilinen görüşlerini tekrar ortaya koydular. Karşılıklı nutuk söylemekle hiçbir uzlaşmaya varılmıyacağı anlaşıldıktan sonra, son iki hafta içinde, dört büyük devlet dışişleri bakanları arasında hususi toplantılara başlandı. Bakanların villâlarında sırayla cereyan eden bu toplantılar, bir uzlaşma havası yaratmak bakımından çok daha müsaitti. Propaganda nutukları yerine, siyasi nazarlıklara girişmek mümkündü. Ayrıca, aleni toplantılardan da tamamiyle vazgeçilmiş değildi. Her hususi toplantıdan sonra. Milletler Sarayında bir aleni toplantı yapılıyor, villâ konuşmaları daha resmi bir dille tekrarlanıyordu.

Sayfiye diplomasisi

Hususi toplantılar gaz?tecilerin işini hayli zorlaştırdı. Her gün, Cenevrenin bir köşesinden başka bir köşesine taşınmak lâzım geliyordu. Sovyet Dışişleri Bakanı Andrei Gromyko, Chemin de Bouchet'te Villa Lullin adlı geniş balkonlu ve sütunlu bir köşkte oturuyordu. Amerikan Dışişleri Bakanı Christian Herter'in Campbell alındaki yeşil pancurlu villâsı Chambery-dessous'daydı. Fransa Dışişleri Bakanı Maurice Couveide- Murville, Versoix'da..hayli modern görünüşlü Villâ Bakarat'da karargâhı kurmuştu. Bakanlar arasında şehirden ayrılmayan tek kinişe, İngiltere Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd'du. Kendisi Cours Senebier'de, tıpkı Dowing Street'teki başbakanlık binasını andıran 10 numaralı bir ev kiralamayı daha uygun bulmuştu.

Selwyn Lloyd - Gromyko - Couve de Murville - Herter
Cenevrede villâ diplomasisi!..

Gromyko'nun son takındığı tavırdan önce de, Batılılarla Sovyetler arasında bütün meselelerde bir uzlaşmaya varılması ihtimali hemen hemen hiç yoktu. Batılıların toptan hâl çareleri getiren plânlan, ilk hamlede görüşme esası olarak kabul edilemiyecek kadar karışıktı. Bunun üzerine, meselelerin birer birer ele alınmasına ve hiç olmazsa Berlin meselesinde geçici bir anlaşmaya varılmasına karar verildi. Bu da kolay değildi. Sovyetler için, Batı Berlin, komünist dünya ortasında bir fesat yuvasıydı ve Batılılar orada kalmakla Doğu Avrupadaki statükoyu tanımamak hususunda ne derece inatçı olduklarını göstermek istiyorlardı. Moskova bunun sonsuz bir şekilde sürüp gitmesine tahammül edemezdi. Gromyko, önce Batılılara muhtelif hâl tarzları teklif etti: Berlini serbest ve askerlikten tecrit edilmiş b r şehir hâline getirmek veya tarafsız devletlerin kuvvetlerinden meydana gelecek bir garnizona teslim etmek mümkündü. Başka bir imkân da. Batı Berlinde Batılılarla birlikte Sovyet kuvvetleri de bulundurmak ve onların Batılılara ait bir yer olarak kalmasını önlemekti.

Pazarlığın haddi

Batılılar bakımından Berlinin sembolik değeri çok büyüktü. Sovyet genişlemesi karşısında artık bir adım bile gerilenmiyeceğini ispat etmenin en iyi yolu Berlinin statüsü konusunda tâvize yanaşmamaktı. Batılı devletler, iki Almanya birleşinceye kadar, şehrin statüsünde bir değişiklik yapılmasına taraftar değillerdi. Hele Batı Berlinle Batı Almamanın arasındaki irtibat imkânlarının kesilmesine asla razı olmıyacaklarını açıkça belirtmişlerdi.

Aslına bakılırsa, bu esaslarda bir değişiklik yapılmaması şartıyla, Batılılar, silâhlı kuvvetlerin sayısı, propaganda faaliyetleri gibi bazı tefermat üzerinde tâvizler vermeğe razı olduklarını saklamıyorlardı. Fakat bu tâvizler, hiçbir zaman, tam bir uzlaşmaya imkân verecek ölçülere varmamıştı. Geçen haftanın başında, yapılan bütün temaslardan hiçbir netice çıkmadığı iki tarafça da itiraf edilmekteydi.

İşte tam bu sırada, Gromyko'nun yeni teklifleri ortaya çıktı. Sovyet Dışişleri Bakanı, Berlin meselesinin yıllarca sürüncemede kalmasına Moskovanın razı olmıyacağını belirtmek ve geciktirme taktiklerinin Batılılara bir şey kazandırmıyacağını göstermek maksadıyla, bir yılık kati bir mühletten bahsediyordu. Batılılar, bu bir yıl içinde, Berlin mesele-

sinde uzlaşmaya razı olmadıkları takdirde, Doğu Berlinin idaresini Doğu Almanya Cumhuriyetine terkedecekler vs Batı Berlinin dışarıyla irtibatı böylece tehlikeye girmiş olacaktı. Bazı Batılı devlet adamlarınca "ültimatom" diye vasıflandırılan teklif, bir bakıma Sovyetler tarafından verilmiş bir tâvizden ibaretti. Moskova daha önce bu iş için 27 Mayısta bahsettiği hâlde, sonra bundan vazgeçmiş, kararını Cenevre toplantısının sonuna bıraktığını söylemişti. Şimdi ise, Batılılara daha bir yıllık müddet tanınıyordu. Ancak, Sovyetler, bu hayli uzun müddeti bazı şartlara bağlı olarak vereceklerini bildirmeyi de ihmal etmemişlerdi. Daktilo sayfasıyla iki sayfa, tutan bu şartlar, Gromyko tarafından geçen hafta sonundaki bir alenî toplantıda açıklandı. Sovyetler. Batı Berlindeki Batılı devletlere ait garnizonun sembolik bir mevcuda indirilmesini, Batı Bellinden Doğu Almanya aleyhine yapılan propagandalara son verilmesini, casusluk faaliyetlerinin durdurulmasını ve şehrin füze veya atom bombası üssü olarak kullanılmamasını şart koşuyorlardı.

Sonun başlangıcı

Şimdi bu esaslar üzerinden görüşmelerin devam edip etmiyeceği, zirve toplantısının da kaderini ortaya koyacaktır. Aslına bakılırsa, zirve toplantısını mümkün kılacak şartlar bakımından da iki taraf arasında derin görüş ayrılıkları vardır. Dulles'ın yolundan hâlâ ayrılmayan Eisenhower'e göre, zirve toplantısı yapılabilmesi için, dört devlet dışişleri bakanları arasında hiç olmazsa asgarî bir anlaşma zeminine varılması şarttır. Halbuki, Krutçef, asıl ortada derin bir anlaşmazlık bulunduğu zaman zirve toplantılarının faydalı olacağına inanmaktadır. Sovyet Başbakanına göre. hükümet başkanları, dışişleri bakanlarının anlaşmalarına engel olan noktaları halletmek için toplanacaklardır. Yoksa, bakanlar anlaştıktan sonra, bir de hükümet başkanlarını bir araya getirmek Krutçef'e pek mantıkî gözükmemektedir.

A. B. D.

Vatan haini

Lausanne'daki Milletlerarası Olimpiyad Komitesinin son aldığı karardan sonra, Formozadan Washington'a yollanan protesto mektuplarının geçen hafta da ardı arkası kesilmedi. Amerikalı Avery Brundage'ın başkanlığındaki komite, 1960 Roma Olimpiyadları ile California Kış Olimpiyadlarında, Formozanın bütün Çin adına müsabakalara katılamayacağına karar vermişti. Milliyetçi Çin Hükümeti, Formozadan başka yerde söz geçiremediğine göre, koskoca Çin adına olimpiyadlara katılması ve asıl Çin devletini bu haktan mahrum etmesi diplomatların hilâfına Lausanne'daki komiteye artık pek saçma gelmeğe başlamıştı. Yeni kabul edilen esasa göre, Milliyetçi Cinliler isterlerse Formoza adına olimpiyadlara katılabileceklerini; fakat bundan sonra, olimpiyadlarda "çin takımı", "Cinli atlet" dendiği zaman Pekin hükümetinin yolladığı sporcular akla gelecekti.

Tabii, böyle bir karar, Formoza adasında, büyük devlet rüyaları görenlerin pek onuruna dokundu. Madam Çan Kay-Şek'ten takım antrenörlerine varıncaya kadar herkes, Amerikan Dışişleri Bakanlığına protesto mektubu yolluyordu. Mektuplara bakılırsa. Amerikan hükümeti, kendi vatandaşlarından birinin, hangi teşekkül içinde olursa olsun, komünistlerin ekmeğine yağ süren böyle bir karar almasına müsaade etmemeliydi.

Mesele Amerikan halk efkârında da hayli münakaşalara sebep oldu. Fakat çoğunluk, Avery Bundage'ın tutumuna karşı yapılacak bir şey olmadığını kabul ediyordu. Kendisi, milletlerarası bir spor komitesinin başkanı olarak karar almaştı ve bu kararını alırken meselenin siyasî tepkilerini düşünmek mecburiyetinde değildi. Madem ki, Milletlerarası Olimpiyad Komitesi, Formozanın spor müsabakalarında bütün Cini temsil etmesini mahzurlu görmüştü, o halde -siyasi icapları ne olursa olsun- bu karara hürmet edilmeliydi

Her zamanki gibi

Fakat, Amerikan Dışişleri Bakanlığı böyle düşünmüyordu. Başlarında bulundukları rejimler veya kendi karakterleri ne olursa olsun, Amerikan taraftarı her iktidar sahibini tutmayı kaide edinen State Depaitmen, sevgili müttefiki Çan Kay-Şek'e zarar verebilecek bir spor hâdisesi karşısında bile hemen telâşa kapıldı. Bakanlığın yayınladığı bir resmî tebliğ, Amerikadaki bütün spor teşekküllerini, Milletlerarası Olimpiyad Komitesinin kararını değiştirmek hususunda mücadeleye davet ediyordu. Washington'daki diplomatlara göre, Komitenin başındaki safdil Amerikalı, bu son kararı alırken komünistlerin tesirinde kalmıştı. Hatasını bir an önce kabul etmesi ve fikrinden cayması şarttı.

Avery Bundage'ın, Lausanne'dan kendi mensup olduğu devletin resmî makamlarına verdiği cevap pek sert oldu. Komite başkanı, alınan kararlarda hiçbir ırk, milliyet veya siyaset mülâhazasının rol oynamadığını herşeyin aklın icaplarına göre yürütüldüğünü söylüyordu. İhtiyar generalin yanındaki birkaç milyonluk Çinliye koskoca bir kıtayı temsil etmek hakkım varmak herhalde mantığa uygun düşen bir şey olamazdı. Amerikan Dışişleri Bakanlığı, hiç lüzumu olmayan bir yerde komünizmden bahsetmekle siyasetle sporu birbirine karıştırmak suçunu bizzat işlemekteydi.

Lausanne'dan gelen ses, Mc-Carthy zamanından beri böyle şeylerden yaka silken Amerikan halk efkârı tarafından, medenî cesaret örneği olarak takdirle karşılandı. Avery'yi vatan haini ilân etmek kimsenin aklından geçmedi. Fakat, Temsilciler Meclisindeki demagoglar harekete geçmekte gecikmediler. 1960 yılında California'nın Squaw Valley bölgesinde yapılacak Kış Olimpiyadlarında Amerikan Kara Kuvvetlerine ait malzemeden vs personelden faydalanılması için bütçeye 400 bin dolarlık tahsisat konmuştu. İşte. şöhret meraklısı demagoglar, Milletlerarası Olimpiyad Komitesinin kararına "mukabelei birmisil" olmak üzere, bu tahsisatın verilmemesini temine muvaffak oldular.

Nikaragua

Koltuk iptilâsı

Orta Amerikadaki küçük Nikaraguanın sözde âsiler tarafından istilâ edilmesi tehlikesi, hükümet kuvvetlerinin celâdeti sayesinde bu hafta başında kati olarak önlendi. Genç General Anastasio Somoza emrindeki kahraman iktidar kuvvetleri, memleketi zapta gelen tam seksen kişilik istilâ kuvvetini bozguna uğrattı. Nikaragua tekrar sulh ve sükûna kavuştu. Başkan Luis Somoza'nın istediği de buydu. Memleketteki hakimiyetini tehlikeye düşürecek karışıklıkların çıkması onun da keyfini kaçırmıştı. Şimdi, halkı "yavaş yavaş" demokrasiye alıştırmak işine yeniden başlanabilirdi.

Nikaragualılar, yıllardan beri bu "yavaş yavaş demokrasiye alışmak" sözünü duya duya bıkkınlık getirmişlerdi. Başkan Luis Somoza, üç yıldan beri hep aynı lâfları tekrarlıyordu. Memleket, şimdiki Başkanın babası Anastasio Somoza Gurcia zamanında, 1937 ile 1956 arasında tam bir diktatörlükle idare edilmişti. İhtiyar diktatör, kendi gibi düşünen bütün devlet adamlarının akıbetine uğrayınca, yani bir suikaste kurban gidince, oğlu Luis Somoza muvakkaten Başkanlığa getirilmiş, ondan sonra 1957'de yapılan rakipsiz seçimlerde resmen Başkan seçilmişti. Genç Somoza babasından daha kurnazca hareket etmeğe kararlıydı. Diktatörlüğün lehinde falan konuşmuyordu. Hattâ, kendisinin nihaî gaye olarak demokrasi için çalıştığını, emrindeki halkı demokrasiye yavaş yavaş yaklaştırmak niyetinde olduğunu her fırsatta tekrarlıyordu. Tam bir diktatörlükten demokrasiye gitmek, Luis Somoza'nın nazariyelerine göre, tehlikeli bir şeydi Küçük bir çocuk kendisine fazla yemek verildiği zaman nasıl kusarsa, geri kalmış milletler de tam serbest bırakıldıkları zaman birbirlerini yerlerdi. Onun için geçit devresinde çok dikkatli davranmak lâzımdı.

Demokrasi oyunları

İyi niyetle söylendiği zaman pekâlâ makûl görülebilecek olan bu

sözler, diktatör Luis Somoza'nın ağzında hayli gülünçleşiyordu. Çünkü genç adamın istediği şey, halkı yetiştirmek falan değil, bir takım boş vaadlerde bulunarak koltuğunda biraz daha rahat oturmaktan ibaretti. Kardeşini 4 bin kişilik Nikaragua ordusunun başına getirmişti. Bu bakımdan içi rahattı; ordudan gelebilecek tehlike kapıları kapanmıştı. İşçileri, üniversite öğrencilerini ve esnafı da "alıştırma talimleriyle" oyalamak pekâlâ mümkündü. Luis So-oza, kendisiyle halk arasında irtibatı sağlıyacak bir küçük komite kurmuş, bizzat uydurduğu bir tâbirle "halk adamları"nı bu komiteye tâyin etmiş ve böylece sözde halkın fikrini almağa başlamıştı. Sık sık söylediği meydan nutuklarında, bu istişare uzvu sayesinde Nikaragua'daki siyasî eğitimin hızlanacağını, halkın parlâmentolu çalışma usûllerine alışacağını söylemekteydi. İlk zamanlar, istişare komitesindeki adamlar tamamen Somoza'nın kuklaları olarak iş görüyorlardı. Fakat, memleketteki umumi memnuniyetsizlik havası zamanla onlara da sirayet etti. Hayat pahalılığı dayanılmaz ölçülere varmıştı. Fiyatların yükselirini önlemek, sefaleti durdurmak için Somoza'nınkilerden farklı bazı tedbirlere ihtiyaç vardı. Komitenin bu yolda Başbakan verdiği istişarî mütalâalar, diktatör hazretlerinin hiç hoşuna gitmemişti. Bu fikirlerde muhalefet kokusu seziyordu. Hattâ, komünistlerin de işe karışmış olmaları mümkündü. Dernek ki, iyi niyetli adamın nice ümitlerle kurduğu müessese ona ihanet ediyordu. Bu nevi ihanetlere tahammül edemiyen Luis Somoza istişarî komiteyi dağıttı.

Fakat, memleket bir defa yerinden oynamıştı. Halk, hükümeti protesto etmek için umumî bir grev hareketine girişti. Grevler, Luis Somoza'nın asabını büsbütün bozdu. Bir müddetten beri "iyi niyetle" kaldırmış olduğu örfî idareyi tekrar ilân etti; Nikaragua'da mesken masuniyeti, mahkeme hakkı diye bir şey kalmadı. 36 yaşındaki diktatör, "şu milleti biraz serbest bırakayım dedim, hemen şımardılar; örfi idare herkes uslanıncaya kadar devam edecektir" diyordu. Memlekette grevler başlayınca, sürgündeki Nikaragualılar da, kiraladıkları iki uçak birkaç kotrayla geri gelmişler, diktatöre karşı mücadeleye atılmışlardı. Fakat, birader bey kısa zamanda hepsinin hesabını görüverdi.

Bütün bu olup bitenlerde asıl dikkati çeken taraf, Amerikanın diplomatlarının davranışları oldu. Luis Somoza, örfî idare kararını ilân etmeden bir gece önce. Amerikan Büyükelçisi Thomas E. Wheelan'ın verdiği bir partiye gitmiş, kendisine akıl danışmıştı. Elçinin diktatöre re gibi tavsiyelerde bulunduğu ertesi *gün* belli oldu. Nikaragua'nın sulh ve sükûna kavuşması, asilerin mağlûp edilmesi State Department'ı mem nun etmişti. Amerikan gazeteleri de bu memnuniyeti paylaşmaktaydı.

KADIN

Aile

Ev idaresi

Bir kadının, sosyal durumu ve maddi imkânları ne olursa olsun, en başta gelen vazifesi ev kadınlığıdır. Bazı kadınlar, tek başlarına evlerinin bütün işlerini yapmak ve çocuklarına bakmak durumundadırlar. Bazıları bundan başka bir de dışarda çalışıp aile bütçesine birşeyler eklemeğe bakarlar. Bazıları ise ağır işlerini yardımcılara yaptırmak hattâ ellerini sıcak sudan soğuk suya sokmamak şansına maliktirler. Ama gene her kadın evinin idaresini eline almak, onu tertipleyip yoluna sokmakla mükelleftir. İş yaptırmanın çoğu zaman iş yapmaktan zor olduğu ve işten anlamıyan, tertipsiz bir kadının adam çalıştıramıyacağı da bir hakikattir. Ev işlerinden vaz geçmek hiçbir kaimin kudreti dahilinde değildir. İyi idare edilen bir evin yalnız lns:na o eve saadet getireceğini iddia etmek imkansızsa di bunun saadete çok yardımcı olduğu ve tertipsiz. idaresiz bir evin de oradaki saadeti yok ettiği bir hakikattir.

İş gören çocuk
Ağaç yaşken eğilir

Ağaç yaşken eğilir

Genç kız evlenmeden ufak tefek ev işlerine alıştırılmalıdır. Vakıa her isi evlendikten sonra öğrenen bir çok kadınlar vardır ama bunlar umumiyetle işi sevmiyerek yaparlar, bu ise ev işlerinin başarılmasında bir hendikap teşkil eder. Genç kız ufak tefeğini yıkayıp ütülemekten, onları zevkli bir şekilde sifonyerine yerleştirmekten, bir salata yapmaktan, şık bir sofra hazırlamaktan, hafif, bir el işi yapmaktan, eski bir elbisesini bozup kendisine yeni bir bluz dikmekten zevk duyarsa evlenince evinin çamaşır isinden dahi yüksünmez, mutfağa girip şık bir önlükle mayonezini yapar ve hattâ icap ederse camlarını siler. İşe alışkan olduğu için hem kendisine güveni vardır, hem de ev işlerinden zevk duymaya alışmıştır.

Fakat marifet bir ev kadınının bir ağır işçi gibi yıpratıcı işlerde çalışması değil lir. Bilâkis iyi bir ev kadını daima işini hafifletmeğe kendisini yıpratmadan, fazla yorulmadan çalışmaya bakmalıdır. Ev işleri kadının kadınlık tarafını, güzelliğini bozmamalıdır. Pırıl pırıl bir evde itinasız bir kadın hoş birşey değildir. Ev kadını dekorun daima esası etraf, ise tamamlayıcısıdır.

Prensipler

Evi pırıl pırıl tutmak, bütün işleri yetiştirmek ve buna rağmen gene de yıpranmamak için ne yapmalıdır? Eğer her ev kadınının aynı ev işi programını tatbik etmesi mümkün olsaydı bu, iş çok kolaylaşırdı. Ama her kadının imkânları, durumu tamamiyle değişiktir. Bunun için bütün ev kadınlarına tek bir program vermek imkânsızdır. Her ev kadını kendi imkânlarını ve hususi durumunu gözönünde tutup ona göre kerdisine program hazırlıyacaktır. Bir evin işi diğerininkine benzemez. Fakat umumi prensipler vardır ki bunlar üzerinden yürümek her kadın için mümkündür.

İlk şart ev işlerini küçümsememek. onları severek ve istiyerek yapmaktır. Bu. kadının yorulmasına mâni olan ilk faktördür.

Küçükten becerikli olarak yetişmenin de rolü büyüktür. Bu, ev kadınının ev işleri karşısında paniğe uğramasına, mâni olur.

Evi yepyeni bir görüşle, tıpkı bir fabrikaymış gibi ele alıp az gayretle en fazla randıman vermeğe bakmak lâzımdır. Kolay temizlenir modern eşyalar, döküntüleri ortadan kaldıran dolaplar, işleri kolaylaştıran irili ufaklı çeşitli aletler adamsızlık problemini büyük çapta halleder.

Yeni bilgiler de ev kadınının 1 numaralı yardımcısıdır. İyi alışveriş etmesini, vücuda faydalı yemekler hazırlamasını bilen bir ev kadını zamandan, paradan ekonomi yapar. Bunları başka ihtiyaçları kar--mak üzere harcar. Giyim bilgisi de onun boş yere terzide ve çarşıda geçen vakitlerini kurtaracaktır. Sık sık demode olmıyan pratik klâsik kıyafetler aynı zamanda onun bütçesinin ve aile saadetinin yardımcısıdır.

Ev kadını her işini zamanında yapmalı fakat ev halkının bütün

kaprislerine boy eğen "bir fedakâr mabude rolüne girmemelidir. Bu ne kendisini ne de etrafım mesut edecektir. Meselâ erkek veya çocuklar değiştirecekleri çamaşırları ondan istememeli, fakat daima yerimde hazır bulmalıdırlar. Bunun için el altında duran şifonyerler iyi tanzim edilmiş olmalı, ev kadını meselâ mutfaktaki işini bırakıp getir götür işi yapmamalıdır. Evde yardımcı da olsa ailenin bütün fertleri bu gibi şahsi işlerini yapmaya alışmış olmalıdırlar. Bu çocukların istikbaldeki yuvaları için de elzemdir.

Ev kadını bir nisbet dahilinde bütçesinden fedakârlık ederek, ağır işler ve büyük temizlikler için yardımcı getirmelidir.

Hafif işler için evde bir iş bölümü yapmak şarttır. Bulaşığı anne yıkıyacaksa evin genç kızı kapları kurulayıp yerine kaldıracak, daha küçük kardeşi de sofrayı toplıyacaktır. Bu sırada radyoyu açan erkeğin ise kahvesini içmek için karısını beklemesi ve onunla konuşmaktan ona havadisler vermekten kaçınmaması lâzımcLr.

Evi daima modern âletlerle işi kolaylaştıran yeniliklerle teçhiz etmek hususunda karı - kocanın müşterek projeleri olmalıdır ve ev gün geçtikçe güzelleşen bir saadet yuvası telâkki edilmelidir. Orada her şey müşterektir. Vazifeleri birbirini tamamlayıcıdır.

Ancak bütün imkânlar ve ihtiyaçlar hesaplandıktan sonradır ki ev kadını kendisine bir haftalık, bir aylık, bir de mevsimlik iş programı hazırlıyacaktır. Mevsimden mevsime büyük temizlikler yapılır. Elbiseler naftaline konur veya çıkarılıp asılır, bazan tamir, boya, badana işleri ele alınır, odalar şekil değiştirir, perdeler yıkanır. Ev âdeta yeni bir hayata kavuşur. Aylık programda çamaşır günleri, esaslı temizlik günleri tesbit edilir. Haftalık programlar ise gündelik işleri en pratik şekilde ele alır. Haftalık programlar yapılırken aylık program gözden geçirilmeli ve temizlik günleri ile çamaşır ve ütü günleri gözönünde tutularak, çarşı pazar işi bir gün evvel halledilmeli ve o günler için yemek işi kolaylaştırılmalıdır. Sabahları erken kalkmak, işleri öğleden sonraya bırakmak, iş saatleri yanında boş saatlere yer vermek, seve seve istiyerek çalışmak bu programların başarıyla yürümesi için şarttır.

Kendi Kendimizi Aldatmıyalım!

Jale CANDAN

Memleketimize yeni gelen bir yabancı, sokakta kara çarşaflı bir kadına rastlamış. Bir arkadaş topluluğunda bizden bu kıyafet hakkında izahat istedi.. içimizden açıkgöz, geçinen birisi derhal atıldı:

" — O gördüğünüz, kadınlar tarlada çalışmaya giden kadınlardır. Güneşten yanmamak için öyle giyinirler." dedi.

Şaşırmıştık, çaresiz sustuk. İçimizden bu cevabı pek çok beğenenler de oldu. Yabancı bir an düşündü ve "Evet" der gibi başını yolladı. İnanıp inanmadığı pek belli olmadı ama birkaç gün sonra yalanı keşfedeceği muhakkaktı.

Gene hatırlıyorum, ecnebilere Türkçe dersi veren çok vatanperver bir Türk kadını, onların yaşayışımız hakkındaki bazı suallerine daima kurnazca cevaplar verir, iptidai bulduğumuz bazı âdetlerimizi binbir hünerle tevil ederdi. Bir Amerikalı öğrenci Karadeniz taraflıdan, seyahatten dönüyordu. Orada erkeğinin arkasından yürüyen bir kadına rastlamıştı, bu âdetin bütün Anadoluda yürürlükte olup olmadığını öğrenmek istiyordu. Öğretmen kısa bir cevap verdi. Bazı bozuk yollarda erkek önden gider ve eşine yol acardı. Bu cevap ilk hamlede cidden tatminkârdı ama öğrenci arkadaşına yavaşça "Ama kadının sırtında bir de yük vardı" diye mırıldandı.

Bunlar birkaç ufak misal. Yabancılara karşı her nedense pek çok kompleksimiz var. Onlardan herşeyi saklamak, onlara herşeyi toz pembe göstermek ihtiyacını duyuyoruz. Hattâ bunu vatanperverliğin ilk şartı sanıyoruz. Evvelâ, böyle hareket ederek kendi kendimizi aldattığımızı bilmeliyiz. Herşeyi toz pembe göstermek istediğimiz kimselerin bazan bizi bizden daha iyi tanıdıklarını hesaba katmamız lâzımdır. Meselâ memleketimize gelen yabancıların çoğunun Anadoluyu bizden iyi bildikleri, her fırsatta oraya gezmeye gittikleri bir hakikattir. Sonra neden bu kadar kompleks sahibi gözüküyoruz? Olduğumuz gibi görünmekten neden böyle utanıyoruz? Beğenmediğimiz taraflarımız varsa onları düzeltmek için çalışalım. Ama icap ettiği zaman da bunu söylemekten çekinmiyelim. Bugün bir miktar Türk kadını hâlâ kara perde içinde yaşıyorsa, haklarından, kadınlık şerefinden bihaberse bizi üzen şey nihayet bugüne kadar onları tatmin edici bir seviyeye yükseltememiş olmamız ve bu durumun istismar edilmesini hoş gören bir zihniyetin aramızda barınabilmeğidir. Yoksa bunun bir yabancıya, iptidai âdetlerin pek mahdut bir çevrede muhafaza edilmesi şeklinde izah edilmesi gayet kolaydır. İzahı zor olan şey yabancıdardan saklamak zorunda olduğumuzu sandığımız şeyleri biz bize kalınca hoş görerek oturmamızdır.

Giyim

"Keten"in iadei itibarı

Birkaç seneden beri pek görünmiyen keten, bu mevsim birdenbire en parlak şekilde sahneye çıkıyerdi. Birçok şık kadınlar yaz gardıroplarını baştan başa ketenle temin edebileceklerine kanaat getirdiler. Çünkü yeni keten eski ketenden biraz değişiktir. Simdi eski klâsik şeklinden çok değişik bir kılıkta karşımıza çıkmaktadır: Bazan ince, bazan kalın, bazan yumuşak, bazan serttir. Daima yıkanabilir, fakat eskisi gibi daima ütüye muhtaç değildir. Güneşte solmaz, hafifi de ağırı da mevcuttur. Bilhassa parlak renkli emprime ketenler mevsimin en büyük yeniliğidir.

Dar etekli, kısa kollu açık yakalı düz bir keten elbise yaz için ideal şehir kıyafetidir. Bu biçimde yapılan koyu renkli keten elbiseler beyaz makine dikişi veya beyaz biyelerle, açık renkliler ise daha koyu makine dikişi veya biyelerle süslenmiştir. Plaj için ideal kıyafet, gene ketenden yapılmıştır. Dar bir etek ve tamamiyle kolsuz bir beden keteni fazla ciddiyetten kurtarmaktadır. Parisli büyük terziler bu sene en şık yazlık mantolarını da ketenden yapmışlardır. Kenarı biyelerle süslenmiş düz, yakasız açık renk keten bir manto şehirde de deniz kenarında da gayet güzel duracaktır. Keten gündelik küçük döpiyesler için da hakikaten biçilmiş kaftandır. Büyük bahriyeli yakaları olan kolsuz marinier elbiseler, bluz - etek kombinezonları bilhassa ketene rağbet etmektedir.

Bahçe elbiseleri

Torba elbiseler, çuval elbiseler, kadınlara çocuk hali veren robalı elbiseler birdenbire silinip gittiler. Kadınların" bunları beline bir kuşak ilâve ederek modaya uygun yeni bir kıyafete sahip olabilmeleri keyfiyeti ise onları büsbütün gözden yok ediverdi. Buna rağmen bu modadan da bir eser kaldı ve bahçe elbisesi şeklinde, bu mevsimde şık kadının gardrobuna giriverdi. Bahçe elbiseleri bahçede, evde, plajda giyilmektedir. Kareli basmalardan, zefirden, kenar biyeleri ile süslenmiş düz kumaşlardan yapılmaktadır. Bu elbiseler ne dardır ne de fazla bol. Gecelik şeklinde yakadan itibaren bol bırakılmıştır, kimi önden düğmelidir. Ama bu, eteğe kadar uzamamaktadır. Bahçe elbiseleri ekseriya kolsuzdur ve büyük cepleri vardır. İhtiyat kuşaklarını yanmayı da unutmamak lâzımdır. Bu kıyafetler yazın sürprizini teşkil etmektedir ve o derece rahattır ki tıpkı şömizye elbiseler gibi bir klâsik bahçe elbisesi modasının doğmuş olması muhtemeldir.

CEMİYET

Bâbıâlideki son Şirinlik Politikasının belli başlı şampiyonlarından Bedii Faik ile Akşam gazetesinin sevimli dedikodu yazarı arasındaki bir tartışma epeyce insanı eğlendirdi. Akşamda, Bedii Faikin son dönüşü kendisinin NATO Daimî Delegeliğimizde bir vazife istediği mucip sebebine bağlanıyor, daha, doğrusu ortada böyle söylentilerin dolaştığı yazılıyordu. Bedii Faik bilinen tevazuu ile kendi gazetesinin yılbaşı anketine "1958 in en mühim iç politika hâdisesi benim romanımın yasak edilmesidir" demişti. "NATO Daimî Delegeliğinde vazitfe"yi "NATO Daimî Delegeliği vazifesi" olarak aldı ve bir cevap verdi. Efendim, bir gazete sahibi devlet memuriyetine tenezzül eder miymiş, bunlar pis, dedikodularmış, yazan gazetecilikten anlamıyormuş... Halbuki meselâ Akşam gazetesinin eski sahibi .Necmeddin Sadak pek âlâ Cemiyeti Akvamda uzun yıllar vazife görmüştü.

Bedii Faik "pis' dedikoduları" en kati şekilde yalanlayabilirdi ama, bilinmez neden, yapmadı. Meselâ, şöyle diyebilirdi:

"— Bunlar uydurmadır? NATO . Daimî Delegeliği için tahsilim üstad Tıbbiyeden terki tahsil eylemiştir- NATO Daimî Delegeliğinde bir vazife içinse lisan bilgim -üstad sadece iyi Türkçe bilir- mânidir."

Doğrusu sevimli dedikodu yazarı zınk diye kalırdı.

*

Galatasarayın 1942 mezunlarından Metin Toker, mektebinin meşhur pilâvım bu sene de yedi. Ankara Hiltonunun koğuşunda yedi ama, gene de yedi ya... Pilâv gününde Ankarada toplanan Galatasaraylılar arkadaşlarını unutmadılar ve ona bir tepsi dolusu tepeleme pilâv gönderdiler. Bir heyet pilâvı Cezaevine götürdü, fakat Cezaevinin usullerini bilmediklerinden ne Metin Tokorle görüşebildiler, ne de pilâvı bırakabildiler. Bunun üzerine Galatasaraylılar, ellerinde tepsi, Metin Tokerin evine gittiler ve emaneti Özden Tokere teslim ettiler. İsmet İnönü, Özden Toker, Mübin Toker ve küçük Gülsün Tokerden müteşekkil mutad "Metin Tokeri ziyaret ekibi" -bu ekibi her Çarşamba ve Pazar Cezaevi kapısında görmek mümkündür- tepsiyi hapishaneye götürdü. Böylece pilâv demirparmaklıkların ötesine geçti ve Metin Toker o akşam, gazeteci arkadaşlarıyla beraber mektebinin plâvına bol bol kaşık attı.

Metin Toker kızı Gülsün ile

Pilâva kaşık attı

Bedii Faik

"Barut yok" deseydi ya.

Bu Cezaevinde en ziyade lezzetle yediği yemek oldu. Zira her kaşığın içinde, elbette ki nefis pilâv, ama ondan mühimi, kendisini sevgiyle hatırlayan mektep arkadaşlarının gönülleri vardı.

*

Kübalı sosyete yazarlarının. Fidel Castro hükümeti tarafından alınacak bir kararla "öldürücü bir darbe" yemelerine ramak kalmıştır. Bereket, hükümet gazetelerin neşriyatı üzerine kanun teklifini geri almış böylece sosyete yazarları bir badireden kurtulmuşlardır.

Bütün mesele, Hazine Bakanı Rufe Lopez-Fresquet'nin dâhiyahe bir buluşla sosyete sayfalarında ismi geçenleri vergilendirmeye kalkışmasından doğmuştur. Hazine Bakanının tasarısına göre sosyete sayfasında adı geçen her şahıstan 1 ilâ 100 dolar vergi alınabilecektir. Bundan başka sosyete sayfasında adı geçenler hakkında kullanılan her sıfat için de ayrıca birer dolar vergi kesilecektir. Eğer fotoğraf da neşredilir-" se tek sütunun her "inç"i için 5 dolar vergi tahsil olunacaktır. Bu fotoğraflarda-birden fazla şahıs varsa, vergi 5 değil 10 dolar üzerinden hesaplanacaktır.

Vergilerin tahsili, neşriyatı yapan gazete tarafından deruhte edilecek ve Hazine bu hizmetinden dolayı gazetelere yüzde 10 nisbetinde bir prim bırakacaktır. Bu parlak verginin mucidi Rufe Lopez-Fresquet, televizyonda yaptığı bir konuşmada buluşunu göklere çıkarmış ve "gazeteler bu sâyede açıktan yüzbinlerce dolar kazanacaklar" demiştir Fakat gazeteler bu yüzbinlerce dolar kâra rağmen, vergiyi bir lütuf olarak karşılamamışlar ve tasarıya karşı vaziyet almışlardır. Yeni vergi tasarısı, basın muhitinde Castro'nun sosyeteyi hor görmesinin bir neticesi olarak tefsir edilmiştir. Zira Castro hükümetinin resmî gazetesi "İhtilâl"in sosyete sayfası yoktur. Tasarıya karsı en şiddetli vaziyet alan Diario de la Marina gazetesi olmuştur. Bütün Havana sosyetesinin, sosyete sayfasında adlarının geçmesi için can attıkları bu meşhur gazete bir başyazı neşrederek, vergiyi "söz hürriyetine bir tecavüz" olarak sıfatlandırmış ve "kontlara ve konteslere karşı kompleks sahibi olanlar ihtilâlci değillerdir, kuvvetli değillerdir ve hürriyete de inanmamaktadırlar. Bunlar asalete olduğu kadar, zeytunî üniformalara da -Castro'cuların üniformalarının rengi zeytunidir- düşmandırlar. Zira onlar için bir tek renk vardır: Kızıl..." demiştir.

Tasarı karşısında sosyete yazarları da sütunlarında fırtınalar ko-

parmışlardır. Bunlardan biri, tasarı kanunlaşırsa Fiesta'lar da düşeceği durumu şöyle tasvir" etmiştir: "Artık hanımların yanına mahcubiyetle yaklaşabileceğiz ve kendilerinin isimlerini neşretmek için 1 dolar ödeyip ödemiyeceklerini soracağız. Tabii haklarındaki her sıfat için de ayrıca birer dolar istemeyi ihmal etmiyeceğiz. Az zaman sonra da Fiesta'ların hepsinden kapı dışarı edileceğiz, dostlarımız yüzümüze bakmıyacak..

Meşhur sosyete yazarı Jose Manual Valdes Cruz da endişesini "Tasarı kanunlaşırsa, sosyete sayfası diye bir şey kalmaz" diye ifade etmiştir. Halbuki Kübada gazetelerin sosyete sayfalarına çok ehemmiyet verilir, en çok okunan yer bu sayfalardır. Nitekim bu mesele hakkında fikir beyan eden Havana sosyetesinden bir hanım "Gazetelere geçmiyecek olduktan sonra parti vermeye ne lüzum var" demiştir

Hayır cemiyetleri de bu vergi tasarısından hiç hoşlanmamalardır. Zira bu cemiyetlerin gelirleri ile sosyete sayfaları arasında mühim bağlar mevcuttur. Verdikleri partilerde, sırf isim ve resimlerinin gazetelerde çıkması için yüksek ücretler ödemeyi göze alanlar sayesinde hasılat temin edilebilmektedir.

Kübada sosyete sayfalarına verilen bu ehemmiyet yüzünden sosyete yazarları en çok para kazanan gazetecilerdir. Hepsi en yüksek ücretleri alırlar. Ayrıca kendilerinden sosyete sayfasında bahsedilmesini isteyenlerinin sayısının pek çok olması yüzünden itibar ve nüfuz ile birlikte bir yığın da hediye kazanırlar. Bu hediyeler arasında binlerce dolarlık çekler de bulunur.

Kübada sosyete yazarlarının piri müteveffa Enrique Fontanilla'dır Bu gazeteci Diario de la Marina gazetesindeki sütununda tarzının üslûp ve ananesini tesis etmiştir ve öyle büyük bir şöhret ve nüfuz kazanmıştır ki, adını sütununda zikrettiği kimse derhal sosyeteye girermiş. "Müteşekkir Habaneros "da yazara binlerce dolarlık hediye vermekte kusur eylemezlermiş.

Kübada sosyete yazarlarının nüfuzu önünde diktatörler bile dize gelmiştir: 1933 te sâbık çavuş Batista, iktidarının en- kuvvetli devrinde bir gece, karısı ve arkadaşlarıyla "Gamsızlar" adlı bir kulübe girince, içerdeki sosyete ekâbiri hep birden ayağa kalkar ve kulübü terkederler. Ertesi gün nüfuzlu bir sosyete yazarı, "Albay Batista ve mümtaz refikaları Gamsızlarda görüldü" diye yazar ve ekâbirin kulüpten çıkmasından hiç bahsetmez. Bunun üzerine sosyete ekabiri Batista ya karşı artık Gamsızlarda yaptıkları gibi davranmaya cesaret edemezler ve müteşekkir diktatör, yazarı hediyelere garkeder!

Kübalı sosyete yazarlarının kendilerine mahsus bir üslûpları yardır. isimlerinden de uzun sıfatları bol bol kullanırlar. Meselâ tabiblerden' "ehliyeti müsellem" manasına gelebilen "eminente galene" diye bahsolunur. Hatipler ise daima "distinguide tribüne — mümtaz hatip"dir. Genç ve güzel bir kadının adı geçiyorsa "büyüleyici", "mahzuz eyleyici" gibi sıfatların ilâvesi unutulmaz. Yaşlı ve ehemmiyetli bir kadından bahsederken adına mutlaka "alâka uyandırıcı" sıfatı eklenir. Sosyete yazarları bol bol ingilizce tâbirlerden, de faydalanırlar ki bu huyları genç ihtilâlcileri öfkelendirmektedir. İşte genç ihtilâlcileri kızdıran birkaç tâbir: "Brithday party", "Brides-maid", "flower girl", "Honey-moon", "Cocktil party", "Wedding cake"...

Fakat genç ihtilâlciler ne kadar kızarlarsa kızsınlar, sosyete yazarları daima gözdedirler ve bankerler gibi yaşarlar. Nüfuz ve itibarları pek büyüktür. Her sosyete yazarı yılda bir defa "saints day party" verir. Bu partilere gelmek için herkes can atar. Kimse böyle bir dâveti geri çevirmez, Son yılların en şöhretli sosyete yazarı müteveffa üstad Enrique Pontanillanın Diario de la Marina'daki sütununu alan çırağı genç ve yakışıklı Louis de Posada'dır. Castro'nun ihtilâline kadar, Havana'da bir parti için 75 bin dolar harcayan zenginler çoktu. Fakat isterse 100 bin dolar harcansın, eğer Louis Posada bahsetmezse o parti beş para etmez!

*

Dr. Mukerrem Sarolun açtığı yol oldukça bereketli çıktı. Dışarıdaki akrabaları memleketimizdeki talihlilere otomobil hediye etmekte âdeta yarışa giriştiler. Maliye Bakanı Hasan Polatkanın Turgut Yeğenağa (Adana . C. H. P.) yazılı sorusuna cevaben Katilerine Terim, Rifat Kadızade, Fatma Haşim Nahit, Zeynep Nakipoğlu ve İzzet Sefizadenin , de ayni yolla birer otomobile kavuşanlarını açıklamasından sonra, hariçteki bazı akrabaları memleketimizdeki yakınlarının otomobilsiz gezmesine dayanamadılar ve hediye yoluyla onlara birer otomobil yolladılar. İşte akrabaları tarafından pek sevilen yeni bahtiyarlardan bazılarının isimleri: Halil İmre, Orhan Koraltan, Sezai Akdağ ve Güzide Zorlu...

*

Endonezya Cumhurbaşkanı Soekarno, son seyahatinde ziyaret ettiği memleketlerin hükümet büyüklerinden o kadar çok hediye aldı ki. bu hediyeleri memleketine götürebilmek için hususi bir yük uçağı kiralamak zorunda kaldı. Zira Soekarno'ya verilen hediyelerin ağırlığı 8 tonu buluyordu.

Bu kadar iltifata boğulan Soekarno, elbette demokrasinin ancak "güdümlü"süne razı olur.

Refik Koraltan Dr. Knight ve Mrs. Knight'i karşılıyor

Örnek demokrasi

Gadwick hava alanı civarında geçirdiği uçak kazasında Başbakan Adnan Menderese ilk tıbbi müdahalede bulunan Dr. Knight ile Mrs. Knight İstanbul Belediyesinin dâvetlisi olarak memleketimize geldi. Ankara vapurundan Galata Rıhtımına ayak basarken B. M. M. Başkanı ye" Cumhurbaşkanı vekili Refik Koraltan tarafından karşılanan İngiliz doktoru ile karısı, Türkiyenin rejimi hakkında duyduklarının külliyen yalan olduğunu ve demokrasi bahsinde ne kadar ilerlediğimizi gözleriyle gördüler.

S İ N E M A

Türkiye

Türk Film Festivali

Bu yılın başında kurulan "Türk Sinema Sanatçıları Derneği" adına "İstanbul Gazeteciler Cemiyeti" tarafından tertip edilen "Türk Film Festivali", İstanbulda Saray sinemasındaki bir galada armağanların dağıtılması ile sona erdi. Festivale katılmak üzere 21 film gönderilmiş, bunlardan 14 ü altı kişiden -Erdem Buri, Çetin A. Özkırım, Baha Gelenbevi, Gani Turanlı, Sabahat Filmer, Necil Ozon- meydana gelen "küçük jüri'ce festivalde gösterilmek üzere ayrılmıştı. 16 kişiden -Burhan Arpad, Orhon M. Arıburnu, Adnan Benk, Salâh Birsel, Erdem Buri, Sabahattin Eyüboğlu, Ali Gevgili, Tarık Dursun Kakınç, Şadan Kâmil, Osman N. Karaca, Halit Refiğ, Tuncan Okan, Çetin A. Özkırım, Nijat Özön, Haldun Taner, Semih Tuğrul- meydana gelen "büyük jüri", "Bu vatanın çocukları"nı da katarak sayısını onbeşe yükselttiği filmleri -"Alageyik" "Bir kadın tuzağı", "Beraber ölelim", "Karasu", "Dokuz dağın efesi", "Ben kahpe delilim", "Üç arkadaş", "Dertli ırmak, "İftira", "Funda", "Yaprak dökümü", "Ayrılık", "Kederli yıllar", "Zümrüt", bir hafta müddetle Saray sinemasında seyrettikten sonra, üzerinde. Karagöz . Hacivat motifleri bulunan plâkaların kimlere dağıtılacağını kararlaştırdı. En başarılı rejisör, "Bu vatanın çocukları" ile Atıf Yılmaz Batıbeki idi. En başarılı fotoğraf direktörü olarak, "Beraber ölelim" ve "İftira"mn kameracısı Kriton İlyadis seçildi. "Zümrüt"tin müziğini hazırlıyan genç Yalçın Tura, en başarılı besteci armağanını aldı. En başarılı erkek oyuncu armağanını "Zümrüt"teki oyunuyla Sadri Alışka verdi. Jüri en başarılı filmi, en başarılı senaryoyu ve en başarılı kadın oyuncuyu seçememişti. Birincisindeki karar oybirliğiyle alınmış, ikinci ve üçüncüde ortaya atılan üçer aday - "Üç arkadaş", "Bu vatanın çocukları", "Dokuz dağın efesi" ve Muhterem Nur, Lâle Oraloğlu, Altan Karındaş, seçilmeleri için gerekli oyu toplıyamamışlardı. Jüri özel armağanının ise, en başarılı film seçiminde en fazla oy alan "Dokuz dağın efesi"ne verilmesi kararlaştırıldı.

Galada açıklanan bu neticelerden son üçü. seyircilerin itirazları ile karşılandı. Anlaşılan seyirciler, Gazeteciler Cemiyeti tarafından tertip edilen festivalin jürisine "en başarılı jüri" armağanı verilemiyeceği kanaatindeydiler.

Bir protesto

Gazetelerde Onikinci Milletlerarası Cannes Festivalinin neticeleri yanında Türk rejisör, prodüktör ve sinema tenkidcileri tarafından kaleme alınan müşterek bir protesto metnide yayınlandı. Rejisör, prodüktör ve tenkidcileri ilk defa olarak toplıyan bu protestonun mevzuu, yine Cannes Festivaliyle alâkalıydı ve "Üç arkadaş" adlı Türk filminin Cannes Festivaline katılmak üzereyken Basın . Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü tarafından geri çevrilmesi ele alınıyordu. Yedi rejisör -Lütfü Ö. Akad, Orhan M. Arıburnu, Metin Erksan, Baha Gelenbevi, Şadan Kâmil, Osman F. Seden, Atıf Yılmaz-, dört prodüktör -Naci Duru, Hürrem Erman, İhsan İpekçi, Namık Kılıcoğlu- ve dokuz sinema yazarının -Burhan Arpad, Salâh Birsel Ali Gevgilili, Tarık Kakınç Tuncan Okan, Çetin Özkırım, Halit Refiğ, Semih Tuğrul, Adnan Ufuk. imzaladığı bu protestoda, Sansür Heyeti tavafından yurt dışında gösterilmesine izin verilen ve bütün sinema tenkidcileri tarafından Türkiyede yapılan en iyi filmlerden biri olarak kabul edilen "Uç arkadaş"ın. Basın - Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğünün kurduğu, sinemayla alâkası olmıyan bir jüri tarafından geri çevrilmesi karşısında Türk sinema çevrelerinin duyduğu büyült üzüntü belirtilmekteydi. Protestoda bundan sonra bu durum karşısında sinemacıların görüşlerini belirten bazı açıklamalar yer alıyordu. Buna göre, Türk filmlerinin dış pazarlara çıkabilmesi ve böylelikle döviz sağlanabilmesi için en iyi başlangıç, milletlerarası film festivallerine katılmaktı. "Üç arkadaş", Cannes veya başka bir festivalde Türkiyeyi hiçbir şekilde zarara sokmıyacak, aksine maddî ve mânevi faydalar sağlıyabilecek bir temsilciydi. Teknik ve estetik vasıflarıyla her hangi bir festivalde Türk sinemasını iyi bir şekilde temsil edebilirdi. Basın - Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğünün, sinemanın teknik ve estetik taraflariyle ilgisi olmıyan bir jüri kurması ve bu jürinin "Üç arkadaş" ın festivale gönderilmesine engel ol* ması yersizdi ve Türk filmciliğinin kalkınmasını baltalayıcı bir davranıştı. Gerek bu hâdise, gerek daha önceki hâdiseler, festivallere katılma meselesinin en kısa bir zamanda yabancı memleketlerdeki örneklerine uygun bir nizama bağlanması gerektiğini ortaya koyuyordu. Bu gibi işlerde yetkili kimseler, tarafsız sinemacılar -yani festivale gönderilecek filmle ilgisi olmıyan sinemacılar, ve bilhassa sinema tenkidçileriydi.

"Bu Vatanın Çocuklarında Nurhan Nur ve Talât Gözbak
En iyi rejisör armağanı

Bütün bu hususları belirten protestoda, ayrıca festivale katılacak filmlerin "Türk Prodüktörler Birliği" nin organize etmesiyle sinema tenkidcileri ve tarafsız sinemacılardan kurulu bir jüriden geçirilmesi ileri sürülüyor, Basın - Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü ile diğer ilgili makamları bu hususları yeniden gözden geçirmeğe davet ediyordu.

Sinemacıların protestosu, hem haksız bir davranışı rejisör, prodüktör ve sinema yazarlarının elbirliğiyle ortaya koyması, hem de ilgilileri ehemmiyetli bir hususta tedbir almıya çağırması bakımlarından faydalı bir davranıştı,

Festivaller

Cannes 1959: neticeler

Türk Film Festivalinin armağanları dağıtıldığı gece, spiker ve aynı zamanda jüri âzası Erdem Buri, Adanada film çevirmekte olan eşi Atıf Yılmaz adına en başarılı rejisör armağanını almak için mikrofona gelen Nurhan Nura bu sevinçli habari eşine nasıl ulaştıracağını sorduğu vakit, sevimli yıldız "Haberi verdim bila, dün telgraf çektim" deyince jüri üyesi Buri şaşırmış, salondakiler gülüşmeğe başlamışlardı. Zira neticelerin ilân edildiği ana kadar gizli tutulması gerekiyordu. Bu hâdiseden on gün kadar önce, başka bir jüri, Cannes Festivalinin jürisi, bu, gizliliği sağlamak için bir yat kiralıyarak denize açılmıştı. Zira geçen yıl jüri bir otelde toplanmış, yandaki odayı kiralıyan açıkgöz gazeteciler ise jürinin kararlarını öğrenip neşredivermişlerdi.

"Orpheu Negro"dan bir sahne
En başarılı film

Onikinci Cannes Festivalinde birbirine müsavi değerdeki filmlerin sayısı her zamankinden çoktu. Bu durum bir yandan jürinin karar vermesini güçleştiriyor, fakat bir yandan da uzun zamandan beri ilk defa hakikî bir jüri çalışması ortaya koyduğu için zevkli oluyordu. İşin bu güçlüğüne rağmen, neticeler ilân edildiği vakit, daha evvelki birkaç festivalde olduğu gibi ıslık ve yuhalarla karşılanmaması da jürinin başarılı çalışma yaptığını göstermekteydi. Milletlerarası festivallerde ekseriya "devletler muvazencsi"nin korunması için jürilerin "siyasi cambazlık"lara giriştiği gözönüne alınırsa, bu neticeyi büyük bir "başarı saymak gerekir. Fransanın himayesinde cereyan eden festivalde en büyük başarıyı Fransız filmlerinin kazanmasının hiç yadırganmaması da, seyircilerin değer takdirine daha çok ehemmiyet verdiğini ortaya koymaktaydı. Hattâ seyircilerin çoğu, festivalde topluca en iyi temsil edilen memleket olarak, Fransa yerine Çekoslovakyanın seçilmesi -"Tuha - İsket", "Bir yaz gecesi rüyası", "Burada kelebekler yaşamaz" filmleriyle- bile tuhaf karşılamışlardı, festivalin tek itiraz edilen armağanı da buydu. Fakat misafir memleket olarak Fransa, kendisinden sonra festivalde en kuvvetli olarak temsil edilen Çekoslovakyayâ bir kadirşinaslık göstermişti. Onikinci Cannes festivalinin büyük armağanı, Fransız rejisörü Marcel Camus'nün "Orpheu Negro - Siyah Orpheu"suna verildi. İkinci büyük armağan yerine geçen Jüri Özel Armağanını, Doğu Almanyalı rejisör Konrad Wolf'un çevirdiği fakat festivale Bulgaristan adına katılan "Sterne - Yıldızlar" kazandı. Üçüncü büyük armağan olan "Milletlerarası Armağan", Meksikalı Buis Bunuel'in "Nazarin" adlı filmine verildi. Genç Fransız reiisörü François Truffaut, ilk uzun filmi olan "Les 400 Coups - 400 darbe" ile en iyi rejisör armağanını ve ayrıca "Milletlerarası Katolik Sinema Ofisi" armağanını aldı. En iyi kadın oyuncu armağanı, İngiliz filmi "Room at the Top - Tepedeki oda"daki rolünden dolayı Fransız oyuncusu Simone Signoret'ye verildi. En iyi erkek oyuncu armağanı ise, başta emektar Orson Welles olmak üzere "Compulsion - Zorlama"nın diğer iki genç oyuncusu Bradford Dillman ve Dean Stockwell arasında paylaştırıldı. İtalyan rejisörü Mario Soldati'nin "Polycarpo"su en iyi komedi armağanını aldı. Rejisör Abel Gance, Marcel L'Herbier, tenkidçi Georges Sadoul, R. M. Arnaud'dan meydana gelen bir heyet "Sinema ve Televizyon Yazarları Armağanı"m Fransız rejisörü Alain Resnais'nin festival dışı gösterilen "Hiroshima, Mon Amour"una verdiler, bu film, ayrıca Venezuellalı rejisör Margot Benecerafin "Araya"sı ile birlikte "Milletlerarası Sinema Yazarları Federasyonu"nun armağanını da kazandı.

Simone Signoret
En iyi oyuncu

En iyi kısa film armağanı "Motyli zde naziji - Bufda kelebek yaşamaz" adlı Çekoslovak filmine verildi. Bu film, Alman toplama kampında ölen bir yahudi çocuğunun bıraktığı orijinal filmlerden meydana getirilmiştir. Kısa filmlerin ikinci armağanını, "Kırmızı balon"un kameracısı ve "Niko"un rejisörü Edmond Sechab'ın "L'Histoire d'un poisson rouge . Kırmızı balığın hikâyesi" aldı.

Beyazlar giyinmiş, Michele Morgan ile Jean Moreau tarafından takdimi yapılan ve Devlet Vekili Andrâ Malraux'nun eliyle dağıtılan armağanlardan sonra, Georges Stevens'in yarışma dişi olarak festivali kapıyan filmi "Diary of Anne Frank - Anne Frankın hatıra defteri"nin gösterilmesine geçildi. Böylelikle son yıllarda, umumi seviyesi bakımından epeyce tenkide uğrayan Cannes Festivali bu yıl memnunluk verici bir şekilde geçmiş ve bilhassa Jack Clayton, Votech Rasny, François Truffaut, Andreas Lambrinos, Zoltan Fabri, Veijko Bulajic, Alain Resnais, Edmond Sechan, Marcel Camus gibi rejisörlerin varlığı sayesinde genç rejisörlerin zaferiyle sona ermişti.

Tekzip Uğruna Tahrif!

«Üç Arkadaş" filminin, Basın - Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğünün müdahelesiyle Cannes Festivalinin eşiğinden peri dönmesini hikâye eden AKİS'e, Umum Müdür Prof. Halil Demircioğlu imzasıyla ve savcılık kanalıyla gönderilen tekzibi 254 üncü sayımızda neşrettik. Sonra malûm kapanma kararı geldi ve böylece Prof. Demircioğluna cevabımız ister istemez bir ay gecikti.

Prof. Demircioğlunun tekzibinin başlığı "Bir film ve asıl hikâyesi" idi. Ama "tashihli" bir hikâye anlatmak iddiası ile kaleme alınan tekzip daha ilk maddesinde, ortada bulunan bir metni tahrifle işe başlıyordu. Tekzipte ileri sürdüğü AKİS hiçbir vakit Basın - Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğünün bu işe "re'sen" müdahale ettiğini yazmamıştır. AKİS'in ileri sürdüğü nokta, BYTUM'nün, yetkileri dışında kalan bir işe karışması, kendisine verilmiyen bir vazifeyi benimsemeğe kalkışmasıdır. "Üç Arkadaş" prodüktörünün bir dilekçe ile BYTUM'ne müracaat ederek filmin festivale gönderilmesi için müracaat etmesi, bu gerçeği değiştirmez. Bu durum karşısında BYTUM'ne düşen, müracaat merciinin kendisi olmadığını, bu işin vazifeleri arasına girmediğini müracaatçıya bildirmekten ibaretti. Ama BYTUM böyle yapmamış, müracaat sahibini yanlış yola sürükleyerek hem böyle bir fırsatın kaçmasına yol açmış, hem de bir vatandaşı maddi ve mânevi zarara sokarak mesuliyet yüklemiştir.

Tekzipte ileri sürüldüğü gibi, Cannes Festivalinin "devletlerarası" bir mahiyeti yoktur. Cannes Festivali, adından da anlaşılacağı gibi "milletlerarası" bir festivaldir. Bu festivale katılan memleketlerin, devletleri değil sadece sinemaları hususi prodüktörler tarafından temsil edilir. Festivale katılan filmleri ayırdetmek için memleket adlarına göre tasnif yapılması gayet tabiidir; bundan maksat belli bir memleketin çok sasıda filmle festival" katılın avantaj sağlamasını önlemektir. Bunun dışında, filmlerin "milliyet"leri son derece elâstiki bir şekilde kullanılmaktadır. Meselâ bu hafta sona eren festivalde. Doğu Almanya ile Bulgaristanın, Alman rejisörü Konrad Wolf idaresinde müştereken çevirdikleri "Stern"", festivale Bulgaristan adına katılmıştır, istenseydi Doğu Almanya adına katılabilirdi. Fransız rejisörü Alain Resnais'in Japonyada Japonlarla ortaklaşa çevirdiği "Hiroshima, Mon Anıour" Fransa adına festivale katılmıştır, istense Japonya adına katılabilirdi. Amerikan rejisörü Orson Walles'in İtalyan ve Fransız oyuncu ve teknisyenleriyle çevirdiği "Othello"yu 1952 Cannes Festivaline, sinema endüstrisi bile mevcut olmıyan Fas adına sokarak büyük armağanı aldığı malûmdur. Bundan dolayı tekzipte "böyle bir festivale Türkiye Devleti olarak iştirakin ise, memleketimizin bu mevzuda resmî organı olan Umum Müdürlüğümüzün müsaadesine bağlı olacağı izahtan varestedir" denmesi tamamiyle yersizdir ve izaha çok muhtaç bir müdahaledir.

BYTUM'nün tekzibinde. 5392 sayılı kanun ileri sürülerek "Türkiyeyi dahilde ve hariçte her türlü vasıta ve suretle tanıtma vazifesi doğrudan doğruya Umum Müdürlüğümüze mevdu bulunduğu cihetle, Türkiyeyi Milletlerarası festival vesair tezahürlere iştirak suretiyle temsil etme keyfiyetinin Umum Müdürlüğümüzce verilecek müsaadeye bağlı bulunacağı da bir kanun eniridir" denmektedir. 3392 sayılı "Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanunu"nun bu hususla ilgili vazife ve selâhiyetleri iki maddede gösterilmiştir. Kanunun "Kuruluş ve vazife" başlığını taşıman bölümündeki ikinci madde aynen şöyledir: "Basın . Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğünün vazifesi; hasın ve yayın ve diğer vasıtalarla Türkiyeyi dışarıda tanıtmak ve içerde Cumhuriyet esaslarını ve Türk demokrasisinin gelişmelerini yaymak, basın ve yayın mesleğinin ifasıyla ilgili işlem bakmak, iç ve dış turizmi geliştirecek tedbirleri almaktır". Aynı kanunun "Teşkilât", başlıklı bölümünün yedinci maddesi de şudur: "Tanıtma Dairesi Müdürlüğü, Türkiyeyi tanıtmak maksadiyle matbualar, filmler, fotoğraflar hazırlar; sergiler, konserler, konferanslar tertibeder". İşte BYTUM'nün tanıtma ve bu arada sinema işleriyle ile ili vazifelerini tanzim eden maddeler bunlardır. Bu maddelerin verdiği vazife ve selâhiyetler nerede, "Üç arkadaş"ı Cannes'a gitmekten alıkoymak nerede?

Eğer tekzipteki mantık Ve tefsir kabiliyeti sonuna kadar kullanılırsa ortaya ne kadar garip durumlar çıkacağım hu tekzibi kaleme alanlar hiç düşünmediler mi? O vakit, Türkiyeyi dışarda tanıtmak için konferans vermek istiyen, milletlerarası bir piyano veya keman müsabakasına girmek istiyen, milletlerarası bir tiyatro festivaline katılan, dışarda bir elişi yahut fotoğraf sergisi açan herkesin BYTUM'den müsaade beklemesi gerekirdi. Hattâ bırakın bunları, yine bu mantığa göre BYTUM, "içerde Cumhuriyetin esaslarını ve Türk demokrasisinin gelişmesini yaymanın" münhasıran kendine ait bir iş olduğunu ileri sürebilirdi. Ama tabii -ve çok şükür- iş böyle değildir. Zira kanun yazımın bu maddelerde ortaya koyduğu şey, bu kadar geniş tefsir kabiliyetine lüzum bırakmıyacak kadar basit ve sarihtir: Devletin de kendi bakımından memleketi içeride ve dışarıda tanıtma hususunda ihtiyaçları olabileceğini düşünen kanun yazıp, bu iş için BYTUM'nü vazifelendirmiş ve hususi şahıslardan ayrı olarak filmler çevirmek, konserler, sergiler, konferanslar tertibetmek... vazifelerini vermiştir, yoksa hususi, şahısların hu yoldaki faaliyetlerine engel olmak vazifesini değil.

Fakat tekzibin bundan sonra gelen kısmı daha da garip bir iddia ileri sürüyor: "Umum Müdürlüğümüzce bu maksada matuf olarak kullanılacak takdir hakkının esas, şart ve kıstasları her hangi bir kanun veya nizamname ile tanzim ve tespit edilmemiş olduğuna göre, vaza kanunca bu mevzuda Umum Müdürlüğümüze mutlak takdir hakkı tanınmış olduğu neticesine varmak iktiza eder". Doğrusu hu şahane mantığa hayran olmamak kabil değil! Önce, hiç ilgisi olmıyan maddelerden kendine vazife ve selâhiyet icat et. sonra da böyle bir vazife ve selâhiyeti vermeği düşünmediği için bunu her hamri bir hüküm, şart veya kıstasa bağlamayan kantin vaznnın bu tutumunu mutlak takdir hakkı diye ileri sür...

Umum Müdürlüğün "bu mevzularda mütehassıs zevattan - müteşekkil bir jürinin bu baptaki karar ve mütalâasını aramakla" gösterdiği hassasiyet ve bunun "yası muharriri tarafından da kabul edildiği" hususu da başka bir tahriftir. AKİS muharriri, jürinin "bu mevzularda mütehassıs zevat" olduğunu yazmamış, aksine bu iş için belli statüsü olan, belli maddelere dayanan ve bilhassa "filmden anlıyan" bir heyet kurulması lüzumuna işaret etmiştir. Zira BYTUM'nün hu işle vazifelendirdiği heyet, kendi sahalarındaki değerleri ne olursa olsun, sinemayla münasebeti sinema seyircisi olmaktan öteye geçmiyen kimselerden meydana gelmektedir.

Tekzipte, doğrudan doğruya BYTUM'nün bu işle vazifelendirdiği ilk jürinin kararına sonradan niye itibar etmediği de açıklanmamıştır.

Bütün bu hususlar gözönüne alınınca, tekzipte ileri sürüldüğünün aksine, BYTUM'nün, memleketimizde konun ve nizamnamelerle kurulu sansür komisyonunun vazifesine müdahale etmek mevkiinde olduğu kendiliğinden belirmektedir.

KİTAPLAR

BÜYÜK KOMPOZİTÖRLER

(Hazırlıyanlar: Azize Erten, Osman Fuat Özkılıç, Canset Unan.. Resimler: İbrahim Ersaraç. İstanbul, Varlık Yayınevi, 1959. 318 sayfa, Fiyatı 5 lira. "Varlık Yayınları, Sayı: 669", "Faydok Kitaplar: 1")

«Cep kitapları" bizde nedense sadece edebiyat sahasına inhisar ettirilmiştir. Bir ara tarih, bir de cinsiyet mevzularını ele alan cep kitapları serileri de ortaya çıkmıştı. Ama başlangıçtan beri ağırlık noktası hep edebiyatta kaldı. Halbuki cep kitaplarının en faydalı olduğu sahalar, açık, kolay anlaşılır, fazla teknik olmıyan bir dille çeşitli bilgi mevzularını geniş bir topluluğa yaymak yolundaki çalışmadır. İngilizlerin "Penguin" ve "Pelican" serileri, Amerikalıların çeşitli "pocket book" serileri, Almanların "Humboldt - Taschenbücher" yahut "Rowohlt Taschenbücher" serileri arkeolojiden coğrafyaya, siyasetten felsefeye, sosyolojiden psikiyatriye, tiyatrodan fotoğrafçılığa, balıkçılıktan arıcılığa kadar değişik mevzuları içine almaktadır. Bu kitaplar öylesine rağbet görmektedir ki, başlangıçta sadece ciltli, pahalı kitapların ucuz baskısı olarak meydana getirilen "cep kitabı", daha sonra sırf bu Seriler için hazırlanan eserlerle dolmuş, önce cep kitabı olarak basıldıktan sonra pahalı, ciltli baskılan yapılmağa başlanmıştır. Ciddi âlimlerden çoğu, fazla para getiren fakat az satılan pahalı baskılar. yapmaktansa, geniş bir kütleye yayılan bu serilerde eserlerini yayınlamağı daha faydalı görmektedirler. Bu bakımdan, 600 den fazla cep kitabı yayınladıktan sonra bir "faydalı kitaplar" serisi açan Varlık Yayınevi, çok geç kalmış bir işe girişmekle beraber, faydalı bir çığır açacak gibi görünmektedir. Bu tereddüt, biraz da Varlık Yayınevinin "faydalı kitap" serisi için çizdiği programdan ileri gelmektedir. Zira serinin ilk kitabında belirtildiğine göre, aynı seride ilk olarak "Büyük Yasarlar" ve "Büyük Ressamlar" için da birer cilt çıkarılacaktır. Her halde eksikliğini duyduğumuz faydalı kitapların başında bunlar gelmemektedir, zira dağınık da olsa bunlar üzerinde başvurulacak eserler vardır.

Varlık Yayınevinin faydalı kitap serisinin ilki olan "Büyük kompozitörler" -kitabın ikinci adı "Batı müziğinin 40 bestecisi"dir; niye hem besteci hem kompozitör terimlerinin kullanıldığı anlaşılmayor-, Johann Sebastian Bach'tan Dimitri Şostakoviç'e kadar kırk batılı bestecinin hayat ve eserlerini sekizer, onar sayfa içinde vermeğe çalışan bir eser. Kitabın baş tarafına "Müziğin kaynakları" ve "Bach'tan önce" başlıklı iki bölüm, son kısmına da "Yirminci yüzyıl müziği" adlı bir bölüm eklenerek, batı müziğinin ana çizgilerle bir çeşit "tarihçesi" meydana getirilmektedir. Ayrıca, "Batı müziğinden yüz seçme eser" başlığiyle oda müziği, koro müziği, senfoniler, konçertolar, solo saz müziği, ses müziği -acayip bir terim!- nemlerinde tanınmış eserler sıralanmaktadır.

17 NİSAN

(Yazan: Mahmut Mahal. İstanbul, Yeditepe Yayınları, 1959. 90 sayfa. Fiyatı 300 Kuruş. "Yeditepe Yayınları, No. 93")

Mahmut Makal, Vatan gazetesinde Köy Enstitüleri için yazdığı on iki yazıyı, Köy Enstitüsü kanununun kabul edildiği 17 Nisan 1940 tarihini anarak "17 Nisan" adı altında toplamış. Bu enstitülerin etrafında on yıl kadar önce kopan gürültüler, şiddetli tartışmalar her halde unutulmamıştır. Bugün Köy Enstitülerinden pek söz açılmıyorsa, bunun sebebi artık Köy Enstitüsü karakteri taşıyan bir müessesenin kalmamış olmasıdır. Yalnız Hasanoğlandaki okul, Köy Enstitülerinin en hararetli aleyhtarları tarafından bile bugün resmî bir övünme vasıtası olarak kullanılmaktadır.

Köy Enstitüleri, nüfusunun yüzde 80 den fazlası köylerde yaşıyan yurdumuzda. Anayasanın ileri sürdüğü mecburi ilköğretim dâvasını kökünden halletmek için kurulmuştu. Bu dâvanın halledilmesi için de, klâsik eğitimden tamamiyle farklı olarak, doğrudan doğruya köyden çıkan gençlerin, köyün yaşama şartlarına göre bir eğitimden geçip, köye rehber olacak hale getirilmesi gerekiyordu. Bundan dolayı köy enstitüsü öğrencileri temel öğretim bilgilerinden ayrı olarak sağlıktan, ziraatten, inşaattan anlıyan, köylünün çeşitli dertlerinin önünü alabilecek bilgilerle silâhlanmış olarak yetiştiriliyorlardı. Önce 1937 de Eğitmen Kursları ile bağlıyan bu çalışma, daha sonra Köy Enstitüleri şekline çevrilmiş, İkinci Dünya Harbinin en karanlık günlerine, ağır şartlarına rağmen kısa bir zamanda memleketin değişik bölgelerinde 15 bin yatılı öğrenciyi barındıracak 20 enstitü kurulmuştu. Bu enstitülerin hepsini hemen baştan aşağıya bu okulların öğretmen ve öğrencileri kurmuşlardır. İlk günlerin tecrübesizliğine, maddi yetersizliklere rağmen öğretmeni de öğrencisi de, bütün bunlara aldırış etmeksizin, büyük bir kalkınma dâvasının öncüleri olduklarını bilerek çalışmışlardır. Köy Enstitülerinin her biri örnek bir köy meydana getirecek yolda yapılmıştı. Okul, işlik, toplantı salonu, spor alanı, açık hava tiyatrosu, tatbikat tarla ve bahçeleri, ahır, ağıl, bağ, arılık, kümesler, koruluk. kavaklık... gibi çeşitli yapı ve tesisleri bir araya getiriyordu. Ayrıca, öğrencilerin gittikleri köyde meydana getirecekleri okula örnek olarak birer tatbikat okulu da vardı. Nitekim buradan çıkan ilk mezunlar, aynı tesisleri gittikleri köylerde de kurmağa başlamışlardı. Köy Enstitülerinin bütün bu çalışmaları büyük bir hızla 1946 ya, ondan sonra da büyük engellerle karşılaşarak' 1950 yıllarına kadar devam etti. Zira 1946 dan sonraki demokrasi mücadelesi sırasında köy enstitüleri bir eğitim dâvası olmaktan çıkıp,, siyasi mücadelede bir demagoji vasıtası haline geldi. Asırlardan beri sesi çıkmamış, cehalet içinde bunalmış köyün içinden çıkanların birdenbire söz sahibi olmaları, köyü aydınlatmaları, muhafazakâr unsurların ve klâsik öğretim taraflılarının hoşuna gitmemişti. Köy Enstitüsü öğrencileri için "nalbant", "devşirme", köy enstitüleri için "esir kampı", hattâ -bazı münferit vakaları bahane ederek- "komünist yuvaları" tâbirlerinin kullanılması bu sıralara rastlar. Nihayet, Köy Enstitüleri kuruluşlarındaki gayelerden tamamiyle aksi bir yönde, birer Öğretmen Okulu haline getirildi.

Mahmut Makal

Mahmut Makalın "17 Nisan"ı, Türkiyeye gelip de Köy Enstitülerini inceliyen bütün yabancı eğitim ve öğretim uzmanlarının istisnasız övdükleri, geri kalmış memleketlere örnek olarak gösterdikleri bu müessesenin kayboluşundan duyduğu acıyı belirtiyor. Köy Enstitülerinin ilk şekliyle bugünkü Öğretmen Okulundaki farkları kendi müşâhadelerine dayanarak anlatan Makal, ayrıca enstitülerin ilk yetiştirdiği öğretmenlerin daha sonraki faaliyetleriyle bu farkı "daha çok belirtmeğe çalışıyor.

S P O R

Futbol

Şampiyon Fenerbahçe

İki ezeli rakip geçen hafta Çarşamba ve Pazar günleri Millî Lig şampiyonu ünvanı için karşı karşıya-geldiler. Çarşamba günkü karşılaşma beklenmedik bir şekilde sona erdi: Galatasaray, "namağlûp" Fenerbahçeye santrfor Metinin ağları yırtan sert şutuyla attığı bir golle mağlûbiyeti tattırdı. Bu galibiyet, Galatasarayın Millî Ligdeki pek zayıf şampiyonluk ümidine kuvvet şurubu tesiri yaptı. Birçok Galatasaraylı Pazar gününe kadar tatlı şampiyonluk rüyaları gördüler. Pazar günkü maç da beklenmedik bir netice ile sona erdi: Fenerbahçe, Galatasarayı sıfıra karşı dört golle âdeta ezdi. Böylece Fenerbahçe hem Millî Lig şampiyonluğunu kazanıyor, hem Çarşamba günkü mağlûbiyetin acısını doya doya çıkarmış oluyordu. Güçlükle finalist olan Galatasaray ise Fenerbahçenin sırtını bu yıl ilk yere vuran takım olmak şerefiyle beraber hasılattan 200 küsur bin lira pay kazanıyordu. Kayıplara gelince o eski ve üzücü bir yaraydı.

Fol ve yumurtalar

Spor yazarları, geçen haftanın sonunu Fenerbahçe - Galatasaray maçında müessif hadiselere sebebiyet veren bazı millî futbolcuların Merkez Ceza Heyetine ne zaman sevkedilecekleri haberini çıkarmak için ter dökmekle geçirdiler. Ama, gayretleri boşunaydı. Millî Ligin ilk final maçında Mithatpaşa stadını "arena"ya çevirenler cezasız kalacaktı!

Beden Terbiyesinin İstanbul Bölgesi Müdürü Sait Selâhattin Cihanoğlu, o günkü maçı takip eden saha müşahitlerinin verdiği raporların temiz olduğunu öğrendikten sonra, kendisine sual soran gazetecilere "Ortada hiç bir şey yok. Ben maça gitseydim, selâhiyetimi kullanıp, hâdiseye ismi karışanları cezalandırırdım." diyordu.

Halbuki maçtan bir gün sonra Futbol Federasyonu, Başkanı Faik Gökay, İstanbulla muhaberata geçiyor ve Federasyon azalarından müessif hâdiselere dair tamamlayıcı malûmat istiyordu. Gökay, İstanbul gazetelerinde tefrika romanlar halinde çıkan meydan kavgası fotoğraflarını gördükten soma hâdiseye seyirci kalamamıştı. Bu sebeple, perşembe günü spor sayfalarının manşetlerini, Futbol Federasyonunun müessif hâdiseler hakkında tahkikat açtığı haberi teşkil ediyordu. Ama, Futbol Federasyonu tahkikatına esas teşkil edecek "Müşahit raporları" Bölge Müdürünün ifadesiyle tertemizdi. Mithatpaşa stadında ezelî rakipler 90 dakika zarfında centilmenliğin bir' örneğini vermişlerdi. Mü» şahiter böyle yazıyorlardı. Böylece hâdiseler maçın akisleri bütün şiddetiyle devam ederken, Ankara ile İstanbul arasında görüş ayrılıkları meydana çıkmıştı. Buna Futbol Federasyonu ile İstanbul Bölgesi arasında b r ihtilâf da denebilirdi.

Tertemiz müşahit raporlarına ait haberler de ikinci final maçı arifesinde gazete sütunları arasında yer aldığı zaman; futbol seyircileri gözlerine inanamadılar. Demek ki Mithatpaşa stadında Çarşamba günü seyrettikleri sokak kavgaları bir hayaldi. Hiç bir şey olmamıştı! Galatasaraylı Metin, Feherbahçe kalecisi Özcana tekme ile saldırmamıştı! Yugoslav hakem Markoviç rakibine öldüresiye saldıran bu millî futbolcuyu sahadan ihraç etmeye kalkışmamıştı. Böyle bir kararı yoktu! Demek ki Basri, Metinin gırtlağına sarılmamıştı. Demek ki Metin, nefsi müdafaa halinde bulunduğu bir sırada Fenerbahçeli Avniyi bir kroşe ile nakavt etmemişti. Demek ki Galatasaraylı Suat Turgayın atışını takip etmekte olan Fenerbahçeli Yüksele durup dururken kafa atmamıştı! Hele. her topu kaybedişinde Galatasaraylı futbolculara alenen tekme savuran Fenerbahçeli Canın hiç bir kabahati yoktu. Fenerbahçe Umumi Kaptanı Fikret Kırcan sahaya girmemiş, evvelâ Ahmet, sonra Suatla itişmemiş ve kendisini kale arkasında bekleyen Eşfak Aykaçın hışmına uğramamıştı. Maç, dostâne bir seyir takip etmiş, iki taraf da centilmenliğin, sportmenliğin şahi'kasına çıkmışlardı. Hülâsa her şey ama her şey yalan vs hayal mahsulüydü. Teşkilâtın selâhiyetli ağızları böyle konuştuklarına göre, gazetelerde çıkan tefrika resimler de foto - montajdan ibaretti! Veya bütün bunlar bir futbol maçı için normal sayılacak hâdiselerdi.

Yırtılan ağlar
Bir tatlı hâtıra

Metinin Fenerbahçeye attığı gol
Mukabele amansız oldu.

Müşahitler

Hâdise,.Türk sporunu idare eden zihniyeti karikatürize ediyordu. Futbol Federasyonu istediği kadar disiplini -memleket sporunun, temel

dâvası kabul etsin, bütün mesele ikinci ve üçüncü sınıf ellerde bitiyordu. Bir saha müşahidi, bir Fenerbahçe - Galatasaray maçında cereyan eden hâdiseler hakkında temiz raporu verdi mi, o memlekette spordan 'bahsetmenin yeri yoktu. Halbuki bizde saha müşahitliği bir menfaat, bir kulüpçülük işiydi. Müşahitler maçı en rahat şekilde seyrediyor ve sonra Bölge Muhasebesinden ödeneklerini alıyorlardı. Bütün mesaileri maçların bir seyircisi olmaktan ibaretti.

Bölge Müdürü Cihanoğlu ise büyük maçlara rağbet göstermiyordu. Tenis, av ve deniz sporları meraklısıydı. Ama teşkilât ona futbol maçlarının tabii müşahidi olmak vazifesini vermiş.. Bu, koltuğundan denizi seyretmesini çok seven Cihanoğlu için büyük bir kıymet ifade etmiyordu.

Hasılı, geçen hafta Mithatpaşa stadında vukubulan çirkin hâdiselerin örtbas edilmesi için yığınla insan el ele verdi ve mücadeleden galip çıktı. Bu unutulmaz final de, malûm nemelâzımcılığımızla spor arşivlerine bir hatıra olacak ve yeni sezonun başında pek çok selâhiyetli "Disiplin sporun temel taşıdır. Spor ahlâktır. Spor, sporcunun birbirini sevmesi, kardeşçe mücadele etmesidir" diye ezberledikleri ninnileri söylemeğe devam edeceklerdi.

